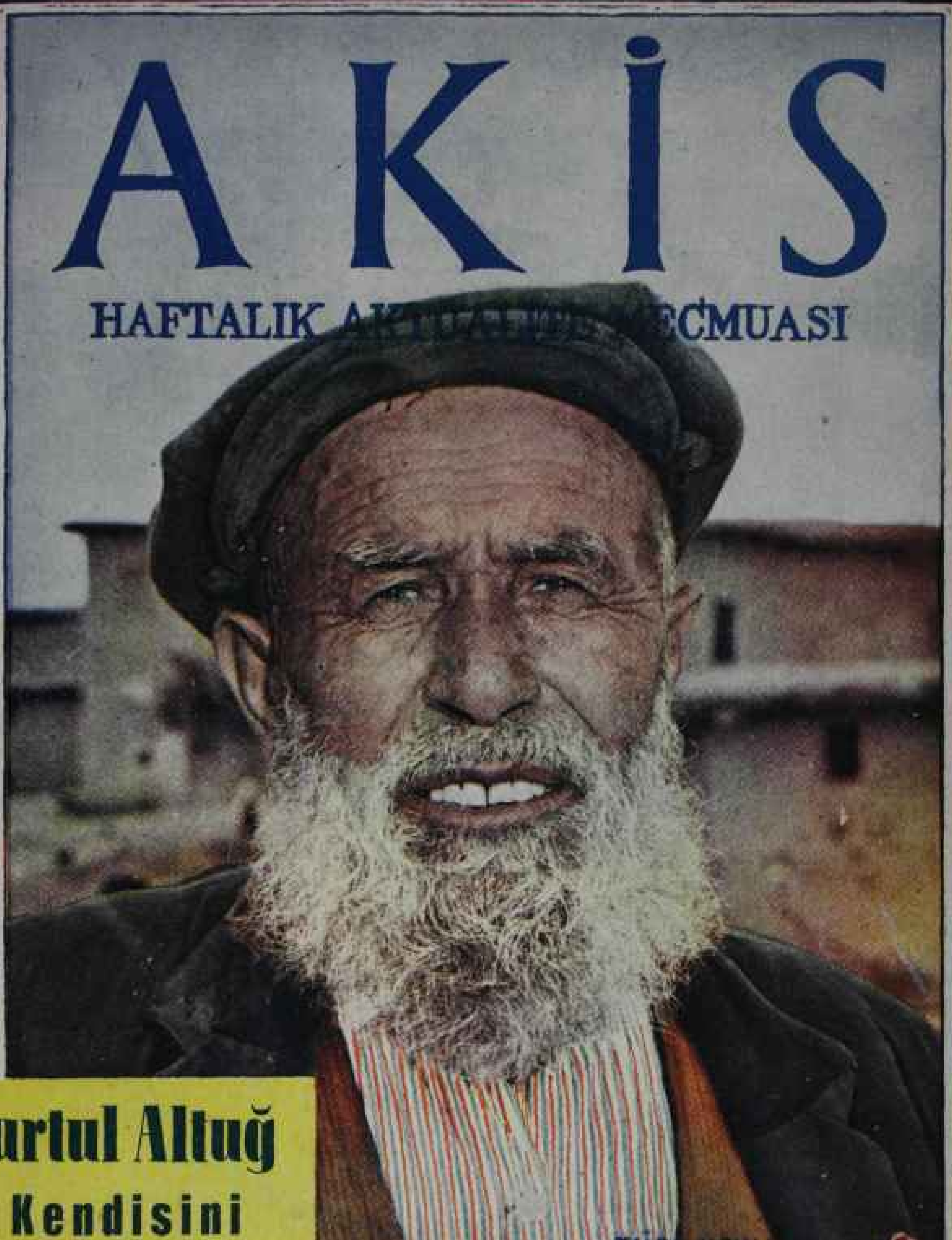
26 HAZIRAN 1961 SAYI: 365

AKİS

HAFTALIK AK… …ECMUASI

Kurtul Altuğ

Kendisini Hapsedenlerle Yassıadada Karşıkarşıya

FİYATI 1 LİRA

Neşeli ve memnun
—ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ.
İS İÇİNDEKİ TAVASINI
BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
FAY
fay
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder— ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
fay
HERŞEYİ
DAHA İYİ
TEMİZLER
Üstelik —
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: **8, Cilt: XXI, Sayı:** 365

Yazı İşleri

Rüzgarlı ***Sokak*** *Ovehan* ***Kat*** *3 Daire 7*
Tel: *11 89 92 P. K. 582 -* ***Ankara***

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 11 52 21

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adıa imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü

Mübin TOKER

*

Yaz İşlerini fiilen idare eden Mesul Y a z ı i ş l e r i Müdürü

Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf:

Hüseyin EZER
Associated Press
'Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
3 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları :

Santimi : 20 lira
S renkli ark» kapak: 1.500 TL.

***İlân* işleri :**

Telefon : 11 52 21

Dizildiği yer :

Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

FİYATI: 1 LİRA

Basıldığı tarih : 25.6.1961

Kapak resmimiz

Türk Köylüsü

Kül yutmuyor

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Referanduma iki hafta, ondan çok daha büyük iştiyakla beklenen Seçim, tarihinin ilânına sâdece üç hafta kalmış olması -Kurucu Meclis Seçim tarihini 14 Temmuz Cuma günü resmen açıklayacaktır- memleketteki havayı birdenbire kızıştırdı. Hayat yaz sıcaklarının bastırmak üzere bulunmasına rağmen canlandı ve politika tansiyonu arttı. Yassıada Duruşmaları ise, yeniden ön plâna geçiverdi. Bunun sebebi, 14 Temmuz günü Kurucu Meclisin, Seçim tarihini Yassında Duruşmalarının seyrine göre tâyin lorunda bulunmasıdır. Başol ve arkadaşlarının hızlandırdıkları tempoya göre basıl olacak durum, milletin ve memleketin kaderinde böylece, ikinci bir bakımdan daha hayati rol oynayacaktır.

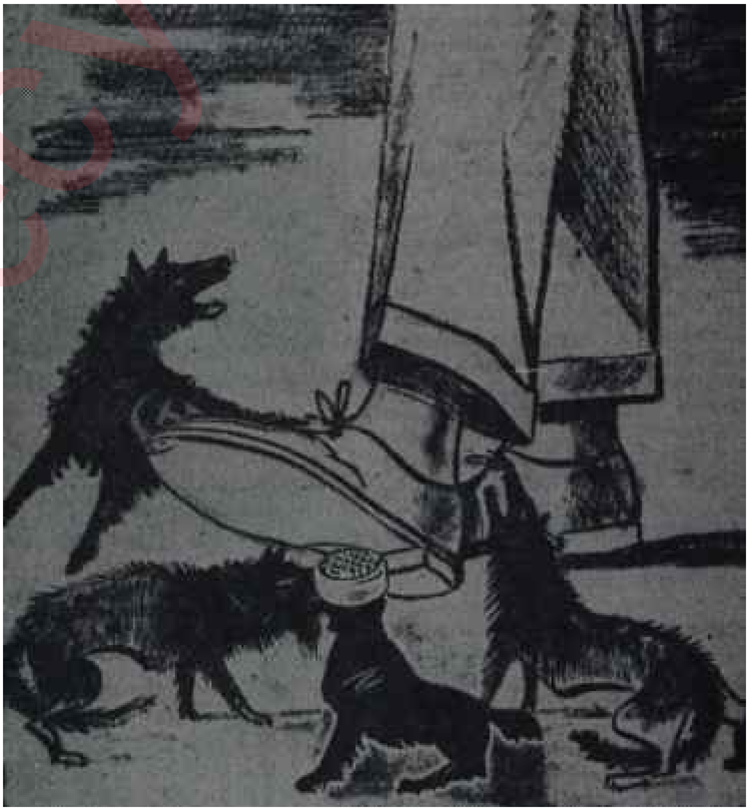
Bu sayımızda, 1 numaralı alâka merkezi Yassıada, mecmuanın basında yer almaktadır. Bitirdiğimiz haftanın sonunda. Tahkikat Komisyonunun tevkif ettiği "iki belâlı"dan AKİS yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ -tıpkı bundan 13 ay önce olduğu gibi- gene tanık sıfatıyla Divan huzuruna çağırıldı ve kendisini hapsedenlerle karşıkarşıya geldi. Fakat bu seferki karşılaşma bambaşka şartlar altında cereyan etti. Hadisenin dramatik hikâyesi, o celseyi takip eden AKİS ekibinin canlı kaleminden nakledilmektedir. Ayrıca YASSIADA DURUŞMALARI sayfalarında Kurtul Altuğ, Ahmet Hamdi Sancar ve arkadaşlarıyla 13 aylık bir - fasılayla yaptığı karşılaşmaların kendi üzerinde bıraktığı intibaı ve hislerini "Yassıadadan Geliyorum" başlığını taşıyan nefis yazısında anlatmaktadır.

YASSIADA DURUŞMALARINI, mecmuada YURTTA OLUP BİTENLER kısmı takip etmektedir. Okuyucularımız Metin Tokerin başyazısını bu hafta, ala aldığı konu dolayısıyla YASSIADA DURUŞMALARI kısmında bulacaklardır. Başyazarımız, bugünlerin en ziyade alâka çeken ve her tarafta konuşulan "İdam Kararı Verilirse..." meselesini tamamile objektif tarzda gözler önüne sermekte ve herkesi düşünmeye davet etmektedir.

AKİS, bir zamanlar Menderes ve arkadaşlarını nasıl çılgına çeviriyor, bütün dediklerinin doğru çıkması ve memleket umumi efkârının ona beslediği itimatla kendilerini kudurtuyorsa bugün de efendileri Yassıadada bazı uşakların kin, hınç dolu saldırışları ortasında yoluna, her zamankinden kuvvetli, itibarlı, bir güven halesiyle çevrili olarak devam ediyor re ancak AKİS okuyanlar hâdiselerin gerçek iç yüzünü öğreniyorlar.

Saygılarımızla **AKİS**

KUYRUKÇU GAZETELER AKİS'E KÜFÜRLER SAVURUYORLAR

HOŞT!

Cilt: XXI, Sayı: 365

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

26 HAZİRAN 1961

YASSIADA DURUŞMALARI

Millet

Gözler Yassıadada

Referandumu takip eden haftanın cuma günü, 14 Temmuzda, M.B.K. ve Temsilciler Meclisi üyeleri Kurucu Meclis halinde toplandıklarında gözlerini evvela Yassıadaya çevireceklerdir. Başol ve arkadaşlarının çalışma temposu, bütün milletin görülmemiş iştiyak ve sabırsızlıkla beklediği Seçimlerin tarihinin tesbitinde 1 numaralı faktörü teşkil edecektir. O gün, İnkılâptan bu yana geçirdiğimiz merhalelerin sonuncusu olan Seçimlerin hangi tarihte yapılacağı hususu karara bağlanacak ve Türk milletine resmen ilan olunacaktır.

Başol ve arkadaşlarının, işin daha başından itibaren insanüstü bir takatle çalıştıklarım söylemek şarttır. Seçimler için Yassıada Duruşmalarının beklendiği bildirildikten sonra, tempo daha da hızlandırılmıştır. Buna rağmen şu anda Türk milletinin büyük arzusu Yassıadada neticenin bir an önce alınması ve yüze yüze sonuna gelinen intikal devresinin kazasız belâsız, büyük mimarlarına, şan, şeref vererek kapatılması, normal günlere kavuşulmasıdır. Bu gerçeğin bilinmesi, Başol ve arkadaşlarını yeni görevlerle başbaşa bırakmaktadır. Ellerini biraz daha çabuk tutabildikleri takdirde, kendilerine milletçe zaten beslemekte olduğumuz minnet hisleri hudutsuz artacaktır.

Son ve en önemli dosya olan Anayasantn İhlâli dâvasında tanıkların dinlenmesi, muhtemelen önümüzdeki haftanın ilk yarısında bitecek, sanıkların tevsii tahkikat talepleri tesbit olunacaktır. Öyle görünmektedir ki Temmuzun birinci günü Başsavcı, üzerinde aylardır çalışmakta olduğu iddianamesini okuyacak ve Temmuz ayının Üçüncü* haftasında savunmalar tamamlanacaktır. Bu duruma göre Ağustos başında Divan kararlarının tefhimini beklemek lâzımdır. Bitirdiğimiz hafta başkentte, Komiteniz ve Temsilciler Meclisinin söz sahibi çevreleri durumu böyle kımetler vermekteydiler. Tabii, Seçim tarihinin resmen tesbit olunacağı 14 Temmuz günü vaziyet daha ziyade aydınlanacak ve bir ihtiyat payı da bırakılmak suretiyle millete, hangi talihte atadık başına gideceği degişmez bir karar olarak bildirilecektir.

Salim Başol dinleniyor

Dananın kuyruğunu elinde tutan adam

Türk milletinin, bu hala göre Eylül ayının son günlerinde, en geç Ekimin ilk günlerinde kendisini dört yıl için idare edecek iktidarı tam bir serbestlik içinde seçmeye çağırılması hiç kimseyi şaşırtmamalıdır.

Duruşmalar

Hesaplaşma

Yüksek kürsünün tam orta yerindeki yüksek, arkalıklı koltukta oturan kalın kaşlı, kır saçlı adam öne doğru eğildi, sonra birden ciddileşerek:

"— Yemin ettireceğim" dedi.

Salonda birden bir gürültü oldu. Yüzlerce insan bir anda ayağa kalktı ve dinledi. Kürsünün tam karşısına isabet eden yerde, etrafı tahta. parmaklıkla çevrili bir mikrofon bulunmaktaydı. Bembeyaz elbiseli, sert tavırlı fakat babacan bir başgedikli sert adımlarla ilerledi, mikrofonun başındaki genç adama bir karton uzattı, sonra aynı sert adımlarla yerine döndü. Genç adam, artık pek

Haftanın İçinden

İdam Kararı Verilirse...

Metin TOKER

Bir süredir bütün Türkiyede en ziyade konuşulan mesele olan "Yassıadada idam kararı verilirse..." hususu ve o konuyla ilgili olarak çıkarılan bin söylenti nihayet, Basının en cefakeş erleri **olan** "siyasi muhabirler" tarafından bizzat Başkan Gürsele aksettirilmiş bulunuyor. Doğrusu istenilirse, lâfı asıl açan yabancı gazeteler olmuştur. Şu anda bin tefsir yapılagelmekte, herkes işi bir taraftan çekmekte, çeşitli şahsiyetlere çeşitli temayüller atfedilmekte ve bir neticeye varılmasına çalışılmaktadır. Başkan Gürsel, ortada kendisinin infaza taraftar olmadığı söylentilerinin dolaştığı bildirildiğinde, düşünülebilecek cevapların en basiretlisini bulmuştur. İhtilâlin sayın başı demiştir ki: "Yassıadada idam kararı verilirse, bunun infaz edilip edilmemesi gerektiği hususunda M.B.K. söz sahibidir. Benim orada bir, hadi bilemediniz, başkanlık sıfatım dolayısıyla iki oyum var. Ekseriyet ne derse, o olacaktır!" Gerçek budur.

Gerçek bu olduğundan dolayıdır ki, M.B.K. ni salim düşünceden alakoymak, tesir altında bırakmak, hisleri tahrik etmek yolundu türlü gayretlerin sarfedildiği hiç kimsenin gözünden kaçınıyor. Bir takım sapıkların "Asamazlar! Bir assınlar da, görelim" tarzındaki kamçılamaları, bu gayretlerin sâdece bir tanesidir. Dışardan gelecek tazyiklere bel bağlanması ise, bir başka misaldir. Aslında bunlar, idam kararı verildiği takdirde infazı önleyecek değil, varit kılacak davranışlardır. M.B.K. 27 Mayıstan bu yana her hayati meselede olduğu gibi gene basit teşviklerin, değişik istikametteki iğnelemelerin üstünde kalacak, hadiseyi tam bir serinkanlılık içinde tartışarak milli menfaatimize en uygun kararı bulup alacaktır.

Evvela, bir kaç noktayı gözler önüne sermek lâzımdır. M.B.K. nin çözmek zorunda bulunduğu muadelenin üç unsuru vardır: Cürüm, Ceza ve Şartlar. İlk iki unsur üzerinde, M.B.K. dahil, hiç kimsenin ne durmak, ne münakaşa açmak hakkı mevcuttur. Cürüm ve Ceza hakkında hüküm yetkisi sâdece Yüksek Adalet Divanınindir. Bu Divanın vereceği "her karar bugün için de, yarın için de mukaddestir ve daha tefhimi anından itibaren dokunulmazlık kazanacaktır. Türk Silâhlı Kuvvetleri, Türk Gençliği, Türk Basını ve memleketin bütün sağlam kuvvetleri bu dokunulmazlığın yılmaz bekçileri olarak vazife görecekler, en küçük bir kapının açılmasına müsaade etmeyeceklerdir. M.B.K. kendi kendine, sâdece üçüncü unsurun, Şartların değerlendirilmesi hakkını tanımıştır ve onu *-o* da, ancak idam karan verilirse- kullanacaktır. Bu Lakımdan, esas hüküm konunun dışındadır. İnfazın, o hükmün mutlaklığı noktasından bir rolü mevcut değildir.

İdam kararı verilirse, bunun infazının mı, yoksa müebbet hapse veya sürgüne tahvilinin mi milli menfaatlerimize en uygun tutum olacağı elbette o andaki şartlarla birinci derecede alâkalı bulunacaktır. Bugünden görülen, sâdece bir kaç basit hakikattir. Evvelâ, Yessıada Divanı gibi âdiliği bizzat sanıklar tarafından teslim edilmiş bir makamın ölüm cezasına lâyık bulacağı kimseler hakkındaki bu cezanın İnfazının memlekette kıl kıpırdatmayacağı bilinmeli lir. Türkiyedeki kuvvet muvazenesi, bir ufak dalgalanmayı bile imkânsız kılacak mahiyettedir. Menderesin en hararetli taraftan, üstadın kanatlı beyaz atlarla kurtarılacağı tezinin şampiyonudur. Yoksa kendisi tarafından değil!

Dost yabancı çevrelerin, bilhassa anglo - saksonların Kansız İhtilalin kansız kalmasını istedikleri hiç kimsenin meçhülü değildir. Centilmen İhtilâlin bu karakterindeki değişiklik, hele hâdiseden ondört, onbeş ay sonra vuku bulacağına göre, şüphesiz bizi sevimsiz kılacak ve aleyhimizde hava yaratacaktır. Ancak, milletlerarası münasebetlerin bugünkü durumunda dostlukları ve düşmanlıkları bambaşka faktörler ayarlamaktadır. Devletlerin hafızalarının beşerin hafızasından da çok nisyanla malûl bulunduğa-Milletlerarası Münasebetler Tarihi ile sabittir. Bu bakımdan ne içten, ne dıştan bir tazyik M.B.K. nin kararma tesir kudretine sahiptir. Mesele, günü geldiğinde, sâdece bizim, memleketin sağlam kuvvetlerinin kendi aramızda halledeceğimiz bir iç meselemiz olarak ele alınacak, değerlendirilecektir.

İdam kararı verilirse bunların infazı, bazı kimselerin sandığının tamamen aksine, kısa vadede hiç bir huzursuzluk yaratmayacakta. Bilâkis, bazı azgınlıklar son bulacak, cüretkârlığın sarhoşu haline gelen bir takım şirretler, sokak veya sütun külhanbeyleri süt dökmüş kediye döneceklerdir. Buna mukabil, memleketin politika hayatına tedavi kabul etmez bir huzursuzluk tohuma mutlaka ekilmiş olacaktır. Kan dökmemenin, kan dökmeye nazaran bir çok fazilet taşıdığını inkâr nasıl mümkün olabilir? Memleketin ozon vadedeki menfaatleriyle kısa vadedeki menfaatlerinin burada bir çatışma halinde olduğuna sezmemek imkânsızdır. Taratılacak olan bir âdet, siyasi mücadelelerde yeni bir anane, değişik usûller olacaktır. Bir memlekette idam sehpalarının kurulması yolunu açmak, bundan sonra Türkiyeyi hep demokratik idare altında yaşatmaya azimli olduğumuza göre müstakbel iktidarların, bilhassa birinci iktidarın işini kolaylaştırır mı, zorlaştırır mı? Bunlar, hep inceden inceye düşünülmesi gereken hususlardır.

Buna mukabil, verilecek bir idam kararının infazı yoluna gidilmemesinin kısa vadede çok huzursuzluğa yol açmasını beklemek lâzımdır. Bir demagoji ve küstahlık, farfara, tafrafuruşluk dalgasının İkinci Cumhuriyetimizin emekleme adımlarını köstekleme sini göze almak şarttır. D.P. nin zaten ağır yükünün handikapı mevcutken, o vadide bir yeni huzursuzluk kaldırılabilir mi? Elbette ki yeni iktidar bir başarılı iktidar olursa sular kısa zamanda durulur, cezalarını çeken düşükler milletin merhamet hislerini dahi artık tahrik etmeksizin unutulup giderler ve her şey bitip sokağa salıverildiklerinde hiç kimse dönüp te suratlarına tükürmez bile..

Görülüyor ki her şey, bugünden çok yarının iktidarının başarı derecesine bağlı kalıyor. Öyle ölüler vardır ki dirilerden tehlikelidir. Öyle de ölüler mevcuttur ki, son nefesleriyle birlikte bir mesele olma hassaları da çıkıp gider. Bunlar bin yüzlü madalyonun Un cephesinden sâdece bir kaçıdır. Asıl kabul edilmesi gereken husus, bu konuda bir kararın basite alınmaması, her şeyin inceden inceye hesaplanması lüzumudur. Zira aradaki fark, kıl payıdır.

Yassıadadan Geliyorum

Kurtul ALTUĞ

Yassıadanın tarihi duruşma salonunda tanıklara ayrılan kısımdaki yerimden, hemen sağ tarafımda bulunan insan yığınını seyrediyorum. Aramızda iki metre mesafe ya var, ya yok. Bundan bir yıl evvel de onlara bu kadar yakın bulunmuş, azametlerini hayret ve nefretle izlemiştim. Şimdi boyunları bükülmüş, süngüleri düşmüş, yüzlerindeki dehşet çizgileri kaybolmuş. Bir an, dehşetli Komisyonun en cakalı, fakat en cibilliyetsiz üyesi Kemal Özerle gözsüze geliyoruz. Başını öne eğiyor, dudaklarını büzüyor. Bakışlarını benden kaçırmak istediği belli. Bel li ki, utanıyor. Bu tüysüz delikanlı, beni bir yıl evvel sorguya çeken, çalıştığını mecmuanın kapılarını tekmeyle kiran, etrafa dehşet saçan Kemal Özer değil sanki! Gözlerimi bir parça daha kaydırıyorum. Bu defa Bahadır Dülgerle gözgöze geliyoruz. Kalın camlı gözlükleri altından bana dikkatli dikkatli bakıyor ve hatırlamağa gayret ediyor.! Bir yıllık sayfiye hayatı, onu muma çevirmiş. Kendi mesleğimden olan bu adama tiksintiyle bakıyorum. Gözlerini benden ayırmadan, terini siliyor. Yassıadanın tarihî duruşma salonunda terleyen bu adara, kalemini ve ruhunu bir zibidiye satmanın cezasını en ağır şekliyle çekiyor.

Oturmakta olduğum tahta sıranın hemen sağ tarafında bulunan bu insan yığını beni düşündürüyor. İnanmamış insanların perişanlığı bir kere daha en canlı sekliyle karşımda. Biraz ilerdeki adamı da çok iyi tanıyorum. Bu, Ekrem Anıt! Hâlâ diş gıcırdatıyor. Eline fırsat geçse, beni gene bir kaşık anda boğacak! Gözlerinle, kin ve hırsın pırıltıları var. Başkandan aba istiyor, mikrofonun başına geliyor ve ağzından köpükler saçarak saçmalıyor, saçmalıyor.., "Efendi adamım", diyor. "Kurtul Altuğa küfretmedim" diyor. Şahitlerin doğru söylemediklerini ileri sürüyor. Suçluların ruh haleti içinde çırpınıp duruyor. Bu adam bir devrin en sert, en kuvvetli, en mütecaviz milletvekiliydi. Şimdi yalvarıyor ve kendini kurtarmak için çabalıyor.

Ben Yassıadanın tarihi duruşma salonunda hak v© şerrin, menfaat ve idealizmin son kavgasını seyreden şanslı insanlardan biriyim. İki devri biliyor ve mukayese ediyorum. Bana bağıranların bana küfredenlerin, nihayet, beni ailemin içinden koparıp alanların bugün kendi hakimlerinden gördüğü müsamahayı takdir ediyorum. Halbuki onlar bize bir tek fırsat bile vermemişlerdi!..

Hemen sağ tarafımda, kuklaların iplerini ellerinde tutan iki insan var. Bunlar, Yassıadada oynanan dramın baş aktörleri: Bayar ve Menderes...

Menderesin yüzünü dikkatle tetkik ediyorum. Ne hale gelmiş! Hırsın ve basiretsizliğin insanı ne hale getirebildiğinin en canlı tablosunu teşkil ediyor. Bir devrin kudretli Menderesi, süt dökmüş kedi gibi sessiz sedasız oturuyor. Kalk diyorlar, kalkıyor. Otur diyorlar, oturuyor. Yanındaki, avurtları şişkin adam ise Celâl Bayar... Millete demokrasi vaad edip, omuzlar üzerinde iktidara gelen ve sonra millete sırtını çeviren adam! Sol elinde bir kulaklık var. Belki de duruşmaları en dikkatle izleyen sanık, Celâl Bayar. Durmadan avurtlarını kemiriyor ve somurtuyor. Duruşmaların gedikli dinleyicileri, sanıkları pek iyi tanıdıkları için, izahat veriyorlar. Boyarla Menderes dargınmışlar. Zaten halleri pek garip. Menderes sandalyasında hep sırtı Bayara dönük oturuyor. önceki durumunu bildiğim Menderesin, üzerimde bıraktığı tesir, tiksintiden başka birşey değil!..

Bir koca gün, on yıl millete çektirenlerin, halini gördüm ve üzüldüm. Üzüntümün sebebi elbette ki bu perişan topluluk değil. Üzüntümün sebebi, böyle bi, güruhun bu memleketi on yıl gibi uzun bir süre idare etmiş olmasından ibaret.

Duruşma bitti. Salonu terkedip Fenerbahçe vapuruna giriyoruz. Anayasayı İhlâl Davasının sanıkları makinalı tabancalar arasında yerlerine dönüyorlar.

Kader!

Ama, sâdece kader mi?.

meşhur olmuş yemini elindeki kartondan okumağa başladı:

"— Bir şey saklamaksızın ve bir şey katmaksızın...."

Hâdise, geçen haftanın sonlarında, cuma günü, Yassıadanın jimnastikhaneden bozma tarihi duruşma salonunda cereyan ediyordu. Saatler tamı tamına 9.34'ü göstermekteydi.

Arkasında Atatürkün "Adalet Mülkün Temelidir" vecizesi yazılı Yüksek Adalet Divanı kürsüsünün tam orta kısmındaki kollukta oturan Başkan Salim Başol tekrar öne doğru eğildi ve:

"— Bu 28 - 29 Nişan hâdiseleri ve Tahkikat Komisyonu ile ilgili bilgileriniz olduğu iddia ediliyor. Bildiklerinizi anlatınız" dedi.

Genç adam evvelâ durakladı ve hâdiseleri bir kere daha yaşamağa çalışarak konuşmağa başladı. Haftanın sonundaki cuma sabahı saatler 9.34'ü gösterirken tanık. AKİS Mecmuası Yazıişleri Müdürü Kurtul Altuğun, kendisini tevkif edin meşhur ve malûm Tahkikat Komisyonu ile hesaplaşması bu dekor içinde başlamış oldu. Tanık, sözlerine:

"— 28 Nisan günü telefon çaldı" cümlesiyle başladı.

Bundan sonra Altuğ, dehşetengiz Komisyon tarafından nasıl bir husus hakkında "malûmatına müracaat" mucip sebebiyle Komisyona davet e-. dildiğini izah etti ve:

"— Bu gayet nazik bir davetti. Kendilerine, yazılı bir emir istediğimi bildirdim. Onlar da kabul ettiler. Biraz sonra bir sivil polis geldi ve beni Komisyona götürmek üzere büromdan aldı. Bu sırada Başyazar Metin Toker İstanbulda bulunuyordu. Onu telefonla aradım. Fakat konuşmak mümkün olmadı" diye devam etti.

Altuğun macerası bir 28 Nişan sabahı böylece başlamış oluyordu. Yüksek Adalet Divanı huzurunda geçmişi bir defa daha hatırlamak ve hatırlatmak, 'salondakileri pek meraklandıran bir hâdise oldu. Tanık Kurtul Altuğun hemen gerisindeki, tahta parmaklıklı bölmelerle ayrılan kısımda bulunan sanıklar dikkat kesildiler. Sol baştan ikinci sıranın üçüncü sandalyasında oturmakta olan tüysüz bir delikanlı başını ileriye doğru uzattı ve tanığın sözlerini dikkatle dinlemeğe koyuldu. Zira tam bu sırada Altug. hâdiseleri yeniden yaşıyormuşcasına zaman ve mekân zikrederek, kendi sorgusunda adları geçen dehşetli üyelerin isimlerini saymağa ve Komisyonun marifetlerini anlatmağa başlamıştı, İlk isim, 28 Nisan 1960 günü Altuğu sorguya Çeken beş kişilik Tâli Komisyonun Bas kanı Nusret Kirişçioğluna aitti. Başkan bu sırada Tanığın sözünü eliyle

kesil ve sanık sıralarına bakarak, kendine has tok sesiyle:

" — Nusret Kirişçioğlu!" dedi.

sağ taraftaki sanık blokunun ikinci lirasının, ikinci sandalyasında oturmakta olan saçları- dökülmüş bir adam ayağa kalktı. Bundan sonra Altuğun har saydığı ismin sahibi ayağa kalkarak boyunu göstermeğe başladı: Ekrem Anıt, Kemal Biberoğlu. Kemal Özer, Nüzhet Ulusoy, Himmet ölçmen, Osman Kavuncu sıra ile arz-ı endam eylediler. Bunlar Menderesin, Basını yola yetirmek için teşkil ettiği Komisyonun an dehşetli üyeleriydi. Hepsi süklüm püklümdü. Eski çalımlarından eser yoktu. Kurtul Altuğ ifadesine devam etti:

"— İlk suâli Nusret Kirişçioğlu sordu. Elinde AKİS Mecmuasının 299. sayısı bulunmaktaydı. Mecmuanın kapağında Cemal Yıldırımın resmi vardı. Arkasında ise bir kulak kompozisyonu bulunuyordu. Kirişçioğlu bana, dergideki altları kırmızı kalemis çizilmiş pasajları dikkatle okumamı ve ondan sonra sorulacak suallere cevap vermemi söyledi."

Sonra, Kirişçioğlu ve arkadaşlarının kendisine tevcih ettikleri suallerini sıralamağa başladı. Sualler açıklandıkça ve marifetler bir bir ortaya çıkarıldıkça sanıkların rahatı da kaçıyordu. Hele Altuğ. Komisyon Başkanı olan Nusret Kirişoioğlunun kendisini azarladığını ifade edince, sol taraftaki blokun baştan ikinci sırasında bir hareket görüldü. Altuğ devam etti:

"-— Bir ara, farkında olmadan ellerimi masanın üzerinde kenetlemiş ve mütebessim bir ifade takınmışım. Birden Kirişçioğlu sözümü kesti ve 'Kurtul bey, biraz daha ciddi olunuz ve ellerinizi masanın üzerinden indiriniz. Tahkikat Komisyonu huzurunda bulunuyorsunuz' dedi. Ben şaşırdım ve ellerimi indirdim. Bu hareketim Komisyon üyelerini sinirlendiren ilk hareket oldu'."

Tam bu sırada Başkan Başol son derece kibar bir hareketle Altuğun sözünü kesti ve hafif bir sesle evvelâ tanığa, sonra yüksek sesle sanıklara hitaben:

"— Yâni işe bir dehşet havası vermek istemişler" dedi.

Bu sözler sanıklar arasında yeniden kaynaşmalara sebep oldu. Başol. Altuğa döndü ve:

"— Evet efendim, siz devam edin" dedi.

Altuğun bundan sonraki izahatı merakla takip edildi. Zira Altuğ, her vesile ile Komisyona çağrılan ve ifadeleri alınan şahıslara son derece nâzik davranıldığını ifade eden Komisyonun malûm üyelerinin suratlarına kuvvetli bir şamar indirmiş oluyor ve Komisyona çağrılanlara no şekilde muamele edildiğini belirtiyordu. AKİS Yazıişleri Müdürü bu defa, Komisyonun fahri savcılığını üzerine almış bulunan Kemal Özerin marifetlerini anlatmağa başlamıştı, Özer, upuzun boynunu ileri doğru uzattı ve Altuğu dinlemeğe koyuldu. Allahın kendisine bu günleri gösterebileceğini o zamanlar hayal bile etmeyen Kemal Özerin perişan hali bir ibret teşkil ediyordu. Altuğ:

"— Bu sırada Kemal Özer sorgu vazifesini üzerine aldı ve bana, Cemal Yıldırımın yazıda bahsi geçen orijinal fikirlerinin, ekzantrik tasavvurlarının neler olduğunu sordu. Kendisine bunun gelişigüzel kullanılmış bir tâbir olduğunu ifade ettim ve bir kastımız olmadığını anlattım" dedi.

Başol bir. defa daha müdahale etmek ve sanıklara vaziyeti hatırlatmak niyetiyle söze başladı ve:

"— Umumi bir tâbir, ne var bunda? Ekzantrik demek suç değil" dedi ve ilâve etti:

"— Evet efendim."

Altuğ kaldığı yerden devam etti. Kemal Özer tam bir Gestapo Şefi edasıyla elini yeleğinin saat cebine sokmuş ve Altuğu tehdide başlamıştı. Kendileri son derece geniş selahiyetlerle mücehhez bir Komisyon idiler vs her şeyi yapabilirlerdi. Onun için Altuğun' her şeyi söylemesi gerekiyordu. Altuğ ifadesinin bu kısmında ellerini iki yana açarak, Başola hitaben:

"— Efendim, ne söyletmek istediklerini bilmiyordum ki... Kendilerine bunu ifade ettim, bana, 'Sen bu yazıyı toparlayacak ihata kudretine sahipsen bu yazının altında yatan mânayı da bilirsin. Yok, sen yazmadınsa, o zaman yazanı söyle, kurtul' dediler" dedi!

Kurtul Altuğ
Acı hatıralar tazelendi

Başol bu sırada gene o kalın sesiyle:

"— Yâni, mânevi tazyik yaptılar" dedi ve tanığa, devam etmesini söyledi.

Tanık, artık açılmış ve rahatla* mıştı. Yüksek Adalet Divanı önünde bütün bildiklerini teferruatıyla ve huzur içinde anlatmağa koyuldu. Kemal Özer sık sık elini masaya vurarak Altuğu yalan söylemekle itham etmiş ve kendisini tevkife selâhiyetli bir Komisyon önünde bulunduğunu hatırlatmıştı. Fakat Komisyon üyelerinin asabı pek gerilmiş olmak ki oturumu tatil etmişler ve Altuğu bir odaya kapatmışlardı; Altuğ bu geçici mahpesinin bulunduğu yeri şöyle tarif etti:

"— Beni koridorun solunda en nihayetteki bir odaya kapadılar. Odada eşya olarak bir eski sandalya vardı. Kaputta Önüne bir nöbetçi diktiler ve beklememi söylediler."

Başkan sordu:

"— Saat kaçtı, hatırlıyor musunuz ?"

"— Tahmin ederim, üçtü. Zira hava kararmağa başlamıştı. Nitekim'biran sonra yağmur yağmağa başladı."

"— Kaça kadar kaldınız?"

"— Beni Cemal Yıldırımla birlikte hapishaneye götürdüklerinde sasat, zannederim sekizdi.'"

Daha sonra Kurtul Altuğ, o odada kendi kendine düşündükle] Yüksek Adalet Divanına anlattı. Uzun zaman dışarı çıkarmamışlar, tu* valete bile polis refakatinde götürmüşlerdi. Bütün bunlar salondaki sanıklara olan nefretin derecesini arttırdıkça arttırdı. Dinleyici sıralarında oturanlar başlarım sahte kahramanlara çevirdiler.

AKİS'in genç Yazıişleri Müdürü gittikçe açılarak, anlattı:

"— Saat 19 civarında bir kere daha geldiler ve beni Komisyonun bir defa .daha sorguya çekeceğini söylediler. Gene polis refakatinde, hemen karşıda bulunan odaya geçtim, 15 kişilik meşhur Komisyon tam kadro ile toplanmıştı. Asabım hayli bozulmuştu. Bana bir kere daha doğruyu söylememi teklif ettiler. Bir şey bilmediğimi söyledim."

Sonra, Kemal Biberoğlu ile aralarında geçen bir. söz düellosundan ve tekrar eski yerine gönderildiğinden bahsetti, O sırada Ekrem Anıt ta bulunduğu odaya girmiş ve Altuğa, "Ulan itoğlu it, sen beni biliyor

musun? Benim elimden ne komünistler geçti! Seni şimdi askerî hapishaneye göndereceğiz, orada seni bülbül gibi söyletirler" demişti. Bu sözler de dikkatle dinlenildi ve Altuğ nihayet kendisini nasıl tevkif ettiklerini anlattı:

"— Ekrem Anıt dışarı çıktıktan bir müddet sonra gene polisler geldiler ve beni Komisyonun bulunduğu odaya götürdüler. Burada Ahmet Hamdi Sancar kararı bildirdi. Beni şehadetten imtina suçuyla tevkif etmişlerdi. Sonra iki polis koruma girdi ve eski odaya götürüldüm. Ondan sonra da Merkez Cezaevine gönderildim."

Abuk sabuk müdahaleler

Altuğun ifadesi burada sona ermişti ki, Başol sordu:

"— Hapishanede kayda değer bir hâdise cereyan etti mi?"

Altuğ için bu bir ikaz oldu. Hemen hafızasını yokladı ve:

"— Oldu efendim... Evvelâ beni ve Cemal Yıldırımı ihtilâttan menettiler. Sonra, hemen o gece Ahmet Hamdi Sancar, hapishane müdüriyetine telefon etmiş ve karşısına çıkan İlyas Merte -Başgardiyandır- bizim durumumuzu sormuş. İlyaasMert de ikimizin bir arada kaldığımızı söyleyince, Başgardiyana ana avrat küfretmiş" dedi ve Başkanın işareti üzerine, tanıklara ayrılan yerin gelişindeki sandalyanın yanına kadar geldi ve bekledi. Bu sırada Başol:

"— Var nu şahidin bu ifadesine bir diyecek?" diye seslendi.

Arka tarafta bir kaç vücut boy gösterdi. Başkan, ilk olarak Hamdi Sancara söz verdi. Bu hayalet kılıklı adam sanık mikrofonunun bulunduğu yere geldi ve:

"— Şahidin ifadesindeki bir nokta dan dolayı hayretler içinde kaldım" dedi ve kendisinin hapishane müdürüne telefon etmediğini söyledi.

Bunun üzerine Başkan Başol, Altuğa döndü ve durumu izah etmesini istedi. Altuğ da:

"— Ben bunu naklen ifade ettim. 27 Mayıstan sonra büroma gelen İlyas Mertin ifadesidir bu" dedi.

Başkan, Hamdi Sancara döndü ve:

"- Başka?" dedi.

Sancarın, Kurtul Altuğun ifâdesine itiraz edecek hali yoktu, süklüm püklüm yerine döndü. Bundan sonra mikrofon başına gelen Nusret Kirişcioğlu oldu. Kirişçioğlu, Kurtul Altuğu evvelden tanıyordu. Bunun için kendisine şiddet göstermesine imkân yoktu! Bu arada gülünç bir iddiada da bulundu. Güya Kurtul Altuğun mesleki inkişafında, onun rolü olmuştu. Halbuki bir yıl evvel Altuğun gazeteci olup olmadığının tahkikine lüzum görmüştü. Eee, ne de olsa ha-

Akşitin Vefalı Dostları

Baha Akşit

Ağlamaklı bir adam. Baha Akşit. Başkansız son D.P. Meclis Grubunun evvelâ Başkan, sonra da -bir çok misali bulunduğu gibi- Bakan olmak için yarış halinde bulunan iki Başkan Vekilinden biri. "Olur mu böyle, olur mu" diyor. Ama, olmaması gerektiğine inandığı şey, kardeşin kardeşi vurması değil. Arkadaşlarının, Grup İdare Heyetindeki arkadaşlarının kendisine kazık atması!

Baha Akşite bakılırsa, içtüzüğü tadil edecek -yâni kuşa çevirecek- bir komisyonun üyelerini seçmek için Grup İdare Heyeti olarak toplanmışlar. Herkes ortaya bir kaç isim atmış. Tabii, Meclisin en yaman silâhşörleri.. Bibioğlular, Biberoğlular.. Bu isimler üzerinde mutabakat hasıl olmuş. Fakat sonradan D.P. gemisi bir buz dağına çarpıp da tarümar olunca ve kaptanından çımacısına bütün mürettebat kendini Yassıadanın sarp kayaları üstünde bulunca Baha Akşitin ve-, falı dostlarım bulabilirsen bul. Hiç birinin, meşhur Komisyona yapılan üye seçiminden zerrece haberi yoktur! Haindi Bozbağ mı? "Aman efendim, ben o sırada Avrupadaydım.." Filânca mı? "Muhterem Beis Beyfendi, bendeniz o toplantıya katılmamıştım.." Falanca mı? "Nasıl olur, efendim, böyle bir seçimden bahsedildiğini ilk defa duyuyorum.." Baha Akşite bakılırsa, Grup İdare Heyeti toplanıp bir takım isimleri tesbit etmiştir. Grup İdare Heyetine bakılırsa, Baha Akşit kendiliğinden böyle bir seçim yapıvermiştir.

Hâdisenin cereyan ettiği ilk gün, Baha Akşit, bu kadar mert "arkadaşlara sahip bulunduğundan dolayı müftehir, yerine gidip oturdu. Ama bir sonraki celsede, şansını tekrar denemekten kendini alamadı. İşte, sesi o sırada ağlamaklıydı. "Nasıl olur" diyordu, "her halde dünden bu yana düşünmüşler ve derhatır etmişlerdir. Beraber oturduk, beraber kararlaştırdık. Birini bir arkadaş, birini bir başka arkadaş, ötekini bir başka arkadaş teklif etti. Üzerlerinde mutabık kaldık ve Komisyonu öyle kurduk. Şimdi ben ağır töhmet altındayım. Arkadaşlarım lütfen hatırlasınlar. Olur mu böyle şey, Beis beyfendi?."

Beis beyfendi, bir gün önceki münkirleri yeniden mikrofon başına çağırdı. Hayır! Geçirdikleri gece, hafızalarına yeni bir derman getirmemişti. Hatırlamıyorlardı. Baha Akşit, her halde isimleri bizzat tesbit etmiş olmalıydı..

Talihsiz Başkan vekilinin halini gören Yassıada seyircileri, kalplerinin burkulduğunu hissetmekten kendilerini alamadılar. Akşit, buna rağmen toplantıda kimlerin bulunduğunu açıklamamak suretiyle sözüm ona bir erkeklik gösterisi yaptı. Zaten daha işin başında "Ne yapayım, hatırladıklarını söylerlerse, söylesinler. Söylemezlerse, vicdanları muazzep olsun.." demişti.

Fakat fırtına atladığında ve mesele geçiştirildiğinde D.P. Grubunun mumla aransa bulunmayacak karakter sağlamlığında İdare Heyeti üyeleri arasında vicdanının ıstırabını çehresine aksettiren bir, ama bir tek kimse yoktu. Bazıları, memnun, gülüyorlardı bile.. Suçu üzerine yükleyecek birini bulmuşlardı ya.. Artık mesele kalmamıştı.

Adnan Menderes, elhak mükemmel yetiştirdiği tayfalarım gururla seyrediyordu. Bu D.P. nin en manalı levhalarından birini teşkil etti.

fisû-i beşer nisyan ile malûldür!.. Böyle sudan müdahalelere Başkanın karnı toktu. Nitekim:

"— Ayni şeyleri evirip çevirip gene söylüyorsunuz. Hadi bakalım, yerinize geçin" dedi.

Bundan sonra Kemal Biberoğlu mikrofon önünde göründü. Doğrusu bu **Çorumun aklı** ile boyu uygun **milletvekili** pek sararmıştı. Eski dehşetli halinden eser kalmamıştı. Söze başladı ye:

"— Şahidi şu anda dahi sima olarak tanımıyorum. Kendisine sert muamele yapmadık" dedi.

Başkan sözünü keserek:

"— Bu bir §ey değil! Başka? Başka?"; diye sordu.

Biberoğlunun ifadeye diyecek bir şeyi yoktu ki... O da arkadaşları gibi yerine döndü.

Salkım **salkım** düşükler

Sırf Komisyonun Gestapo Şefi edalı üyesi Kemal Özere gelmişti, Özer dinleyicileri **bile** güldürecek **komiklikte bir iddiada bulundu:**

"— **Kurtul Altuğun,** yapmadığım **hususatı şahsıma izafe edişinin sebebi, kendisine elimden gelen iyiliği yapmamdandır."**

Bu sözler Başkanın kaşlarının çatılmasına sebep oldu. Hemen:

"— Ne iyiliği?" diye sert bir şekilde tordu.

Fakat Kemal Özerin buna verecek cevabı yoktu. Yerine geçmek zorunda kaldı. Son olarak mikrofon ba--na gelen sanık ise, badem bıyıklı Ekrem Anıttı. Komisyonun en ağzıbozuk üyesi olarak ün kazanmıştı. O da inkar yoluna gitmeyi* tercih etti. kurtul Altuğa küfretmemişti! İyi muamele etmişti! Başkan Başol:

"-— Pekala, niçin tanık böyle söylüyor? Sana bir garezi mi var? Üstelik yemin etti" deyince, Ekrem Anıt herkesi hayrete düşüren şu sözleri söyledi:

"— Evet efendim, garezi var!"

Doğrusu bu, pek dik kat çekici idi. Altuğ da geriye döndü vs Ekrem Anıtın bu, kendisinin bilmediği garez sebebini açıklamasını dinledi. Anıt bunu şöyle izah etti:

"- Efendini, Kurtul Altuğ C.H.P. nin organı bulunan AKİS Mecmuasındandır. Ben de Meclis İdare Amiriydim. Bunlara Meclise giriş kartı vermez. Meclise sokmazdım. Ondan bana kızmıştır."

Bu sözler seyirciler arasında gülüşmelere sebep otlu. Başkan da bu garip iddiaya kızdı:

"— Bunun dâva ile ne ilgisi var? Var mı başka bir şey? Yok ! Hadi yerine!"

Altuğun tanıklığı bitmişti: Bundan sonra tanık Bedii Faik salona ahndı ve ifadesine müracaat edildi. Bedii Faik da sanıklara soğuk terler döktüren ilgi çekici bir konuşma yaptı ve Samet Ağaoğlu ile uzun boylu tartıştı. Daha sonra sıra ile Orhan Birgit, Asım Ruacan ve Ferda Güley salona alındılar ve onlar da son derece ilgi çekici ifadeler verdiler. Saat 18.30'da duruşma sona erdiğinde bir dinleyici, yanındaki arkadaşına:

"— Yassıadada ilk defa heyecanlandım" diyordu.

Onarın Sillesi

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar derler. Gericilerin kendilerine lider bildikleri ve Fransız şaraplarının gerçekten ehil bir mütehassısı olarak tanınan Ali Fuat Başgilin beyliği de 24 saatten fazla sürmedi. Yassıadada bir sanık avukatı, hatta ondan da ileri, bir ehlivukuf gibi konuşmak isteyen ve adının başında taşıdığı Ord. Prof. titrinin arkasına sığınarak sözüm ona ilmi dile getirir görünen üstad bir başka, ama milletçe sözüne inanılır Ord. Prof. tan yediği silleyle yere yıkılıverdi. Silleyi vuran, İstanbul Üniversitesinin Rektörü Sıddık Sami Onardır. Başgilin Yassıadada, fütursuz "Sıddık Sami Onar da, Anayasaya aykırı kanun olamayacağı tezini derslerinde öğretir" demesi üzerine Hocaların Hocası evvela "Softa Tezviri" diye kükredi, sonra da gerçekleri konuşturuverdi. Başgil, aynı tefsiri İsmet İnönü hakkında da yapmaya kalkışmış, onun da Anayasaya aykırı kanun çıkarılamayacağı, her kanunun mat laka Anayasaya uygun sayılması gerektiği tezini vaktiyle savunduğunu ileri sürmüştür. Ama C. H. P. Genel Başkanı, meselenin üzerine eğilme lüzumunu dahi duymamıştır. Onarın tabiriyle "Softa Tezviri", yahut 'Tezvire! Softa" İnönünün fikrinin ne olduğunu İnönünün Anayasayla alakalı radyo konuşmasını duyduğunda öğrenecektir.

Sıddık Sami Onar
Bir ders daha verdi

Sıddık Sami, hakkındaki sözü çürütmek için kitaplarım açıvermiştir. O kitaplarım açıverince de beriki şapa oturuvermiştir. Zira İstanbul Üniversitesi Rektörü tamamile aksi tezi, yâni bugün iddia makamının tezi olan görüşü savunduğunu, Başgilinkine benzer bir iddiayı asla serdetmediğini ispat edivermiş ve Yetki Kanununun Anayasayla bağdaşamama sebeplerini bir çırpıda gericilerin liderinin önüne döküvermiştir. Onar, o kadar mukni konuşmuştur ki Başgilin sözleri hakkında "Yalan.. Yalan.." kelimelerini kullanmaktan dahi kaçınmamıştır.

Ali Fuat Başgil
Pabucu ters giydiremedi

Eee, bir devrin kötü iktidarına kafa tutan ilim adamıyla bir devrin kotu iktidarına han tatmak için avuç açan ilim adamı arasında bu kadarlık fark da mı olmasın?

Referandum

Görünen köy..

(Kapaktaki köylü)

İnönü, sağ tarafında ayakta duran kısa boylu tıknaz adama:

"— Kaç dakika sürdü bu defaki?" diye sordu.

Ayaktaki:

"— Tam dokuzbuçuk dakika, Paşam" deyince İnönü gevrek bir kahkaha attı. Neşelenmişti. Etrafındakileri sevgiyle süzerek:

"— Ben konuşurken bütün rakiplerim saate bakacaklar. Fazla tutarsa, iltimas yapıldı derler.." dedi.

C.H.P. Genel Başkanının etrafını, çevirmiş, olanlar gülüştüler. İnönü devam etti:

"- Sabahtan beri uğraşıyorum. Hem birşeye benzesin, hem de on dakikaya sığsın diye.."

Gene gülüşüldü. Hâdise, İnönünün Ayten sokaktaki evinde, geride bıraktığımız haftanın sonlarında bir gün cereyan ediyordu. Mütevazi evin, kapıdan girince sağ tarafına isabet eden salonda bulunanlar, Radyoevi Müdürü Nusret Altuğ ve mesai arkadaşlarıydı. Olayı takip için birkaç gazeteci de gelmişti. Radyocuların amacı, C. H. P. Genel Başkanından Referandumla ilgili on dakikalık bir konuşma almaktı. Talep, haftanın basında İnönü, ve bütün diğer parti liderlerine yapılmıştı. İlk müsbet cevap veren C. H. P. Genel Başkanı olmuş, kararlaştırılan saatte Ayten sokaktaki "evde buluşulmuştu.

Saat 17.30'daki randevuya gelenleri kapıda bizzat İnönü karşıladı. 77 yaşındaki delikanlı pek neşeli görünüyordu. Arkasında kumlu mavi bir elbise vardı. İnce mavi çizgili gömleğine lâcivert-mavi karışımı kravatını büyük bir itinayla bağlamıştı. Misafirlerini içeri aldı. Radyoevi Müdürü Nusret Altuğu yanma oturttu. Altuğa:

"— Sigaran var mı?" diye sordu.

Altuğ:

"—Müsaade ederseniz içeyim efendim" deyince, İnönü elini şakacıktan söyle bir salladı ve:

"— Bitirelim işimiz de, sonra, ha? Nedersin?" dedi.

O sırada teknisyenler gerekli araçları hazırlamışlar, mikrofonu salonun dibindeki masanın üzerine yerleştirmişlerdi. Teknik denemeler yapıldıktan sonra İnönü, evvelden hazırladığı ve birkaç kere provasını yaptığı Konuşmasını okumağa başladı. Konuşma 10 dakikayı biraz geçmiş, arada da birkaç hata olmuştu.

İnönü mikrofon önünde

Haydin namaza! Haydin namaza

Hele tam ortada, caddeden geçen otomobilin klaksonu hassas makineler tarafından bütün şiddetiyle zaptedilmişti. Radyocular konuşmayı banttan bir kere dinlediler. Pek memnun kalmamışlardı. Fakat İnönüyü fazla yormak ta istemedikleri için bir kere daha konuşturmaya gönülleri razı olmuyordu. Nihayet Nusret Altuğ:

"— Paşam, eğer yorulmadıysanız bir kere daha sesi banda alalım. Biz sonra, aksayan taraflarım iki banttan istifade ederek düzeltiriz" dedi.

İlk konuşmasını dinlerken kahvesini içmiş olan İnönü çevik bir hareketle yerinden kalktı, mikrofonun bulunduğu masaya doğru yürürken:

"— Tabii, tabii... Ben yorulmadım, siz kendinize bakın" dedi.

Radyocular, pancurları kapatmanın doğru olacağını, dışarıdaki seslerin duyulmasının önüne geçilmesi gerektiğini söyliyerek İnönüden müsaade istediler. İnönü tekrar koltuğuna döndü. Bu arada teknisyenler hazırlıklarım yapıp, ses alma aracının kontrolünü bitirdiler ve İnönüye herşeyin hazır olduğunu bildirdiler. 77'lik delikanlı dinç adımlarla masaya geçti ve biraz evvel itinayla katlayıp bıraktığı metni tekrar eline aldı. "Hazır" işareti verilince konuşmasına başladı. Bu defa biraz daha süratli okuyor ve on dakikada konuşmayı bitirmeye dikkat ediyordu. Son cümlesini bağlayıp gözlüğünü çıkardıktan sonra Radyoculara, "nasıl oldu?" gibilerden, meraklı gözlerle baktı, ikinci konuşma birincisine nazaran daha net, daha kusursuz ve istenilen zamanda bitecek şekilde olmuştu. İnönü sesini banttan bir kere daha, dikkatle dinledi. Sonra gene sözü teknisyenlere bıraktı. Radyocular, bu defaki konuşmanın kusursuz olduğunu, birincisindeki aksaklıkların teknik sebeplerden doğduğunu söyleyince İnönü pek keyiflendi ve:

"— Ben de kusurun bende, olduğunu zannediyordum" diye takıldı.

. Konuşmasıyla İnönü, Türk milletini Referandumda müsbet oy kullanmaya davet ediyor ve yeni Anayasanın hususiyetlerini anlatıyordu. Eski Anayasanın kötü ellerde kötüye çekilmesi öyle feci bir durum yaratmış ve memleketi o kadar tehlikeli noktaya getirmişti ki kurtulmak için "İsyan Hakkı"nı kullanmaktan başka çâre kalmamıştı. İnönü bu hususu belirttikten sonra yeni Anayasanın bazı özelliklerini ve meziyetlerini söylüyordu. Konuşma, konusu itibariyle, .memleketin 1 numaralı devlet adamının o tarihi konuşmalarından biri değildi ama, Türk milletinin bu çok tecrübeli' sesin dâvetine tehalükle icabet edeceği hemen hemen ortadaydı.

İnönü, Radyoevi mensuplarını kapıya kadar uğurladı. Bununla da yetinmedi, bahçe kapışma kadar geldi, misafirlerinin otomobillerine binmelerini bekledi, arkalarından el sallayarak onları selamladı.

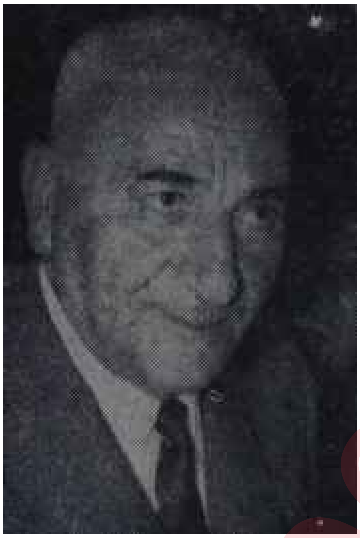
Güneş ufuktan şimdi doğar

Referandumla alâkalı çalışmalar, kat'i tarihin M. B. K. tarafından resmen açıklandığı bitirdiğimiz: hafta başındaki gün hızlandı. M. B. K. çocuğun adını koymak için sabırsızlanıyor, fakat Yüksek Seçim Kurulundan son cevabı almadan buna cesaret edemiyordu. Türk Silâhlı Kuvvetleri Komiteyi, Komite Kurulu, Kurul kendi memurlarım sıkıştırıyor, herkes elinden gelen iyi niyetle Referandum tarihinin belli olmasına çalışıyordu.

Referandum tarihinin tesbitinin önemi şuradadır: İntikal devresinden normal demokratik devre geçişi düzenleyen Geçici Anayasa, basılması zaruri bir tek elektrik düğmesi bırakmış, sistemin geri kalan kısmını otomatik hale sokmuştur. Düğme, Referandum tarihidir ve düğmeye basma yetkisi M. B. K. ne verilmiştir. Komite o tarihi seçtikten sonra, işler kendi kendine yürüyecektir. Referandum bir pazar günü yapılacak, o pazarı takip eden cuma günü Kurucu Meclis toplanacak ve Seçim tarihini resmen ilân edecektir. Yani, Seçim gününü tesbit yetkisi Kurucu

Haklı Olan Gürseldir

İhtilâlin iki Cemal Paşası arasında, karşılıklı saygı ve sevginin hudutları dahilinde kalmak üzere bir görüş ayrılığı kendini belli etmiş bulunuyor. Gerek Gürsel, gerek Madanoğlu bir noktada mutabıklar ve hiç bir arka düşünce taşımıyorlar: Seçimler, mümkün olan en,kısa zamanda yapılmalıdır. Zaten bu, tümüyle Türk Silâhlı Kuvvetlerinin şaşmaz iradesidir. Ancak, Gürsel için "mümkün olan en kısa zaman", Yassıada duruşmalarının neticesi alındıktan sonraki en kısa zamandır. Buna mukabil Madanoğlu, bugünden bir seçimi mümkün, hattâ faydalı görmektedir ve Yassıada neticelerinin alınmasını lüzumlu bulmamaktadır. İki düşünce arasında, Devlet Başkanının görüşünün basireti temsil ettiğini söylemek lâzımdır.

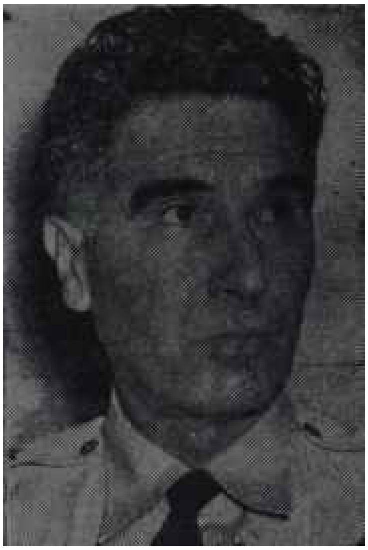

Cemal Gürsel
Atlar arabanın önünde

Yassıada işi, İhtilâlin en çetrefil meselelerinden biri halindedir. Olup bitmiş üzerinde durmak faydasızdır. Şöyle yapılsaydı daha iyi olurdu, böyle edilseydi daha iyi olurdu tarzında spekülasyonlara gidildiğinde çok haklı sözler söylemek kabildir ama, bunun bir pratik tarafı yoktur. Olan olmuştur ve bugünkü fiili dununa bakmak lâzımdır. Bir partinin başka bir partiyi yargılamaya kalkışmasının D. P. nin başına ne çoraplar ördüğünü henüz hiç kimse unutmamıştır. Gerçi arada fark yok değildir. D. P. dâvada hem kadı, hem şikâyetçi rolünü fütursuzlukla sırtlamış, herkesi kandırabileceği zehabına kapılmıştır. Bugün ise, adaletinden hiç kimsenin şüphe etmediği bir Yüksek Divan faaliyet halindedir ve hükümlerini tara bir serbestlik içinde vermektedir. Buna rağmen, yeni devrin Yassıada kamburunu sırtında taşıyarak başlaması, düşünülebilecek huzursuzluk kaynaklarının en tükenmezi sayılsa yeridir. Bir ihtilâli gerekil kılan suçun suçluları cezalarını almadan memleketi bir seçim kampanyasının girdabına fırlatmak ortaya sayısız demagoji fırtınaları çıkaracak, kısa anmanda göz gözü görmez olacaktır.

Mesele, neticenin ne .olacağı meselesi değildir. Divanın hükümleri asla tartışılmayacaktır. Mesele, İhtilâlin, geride hiç bir çıban başı kalmaksızın tabii ömrünü tamamlaması ve Tarihimize bir şerefli sayfa olarak gömülmesi, sonra da ebediyen unutulmasıdır. İsmet İnönü bundan uzun aylar önce seçimlerin bir an önce yapılmasında sayısız menfaat bulunduğu hakikatini söylediği her hakikat gibi, o da artık bir kehanetin kıymet ve itibarını kazanmıştır- ifade ederken ancak gerekil işlerin ele alınmasını ve bu işlerde elin çabuk tutulmasını tavsiye etmekteydi. Yoksa, memleketin 1 numaralı devlet adamının hatılından elbette ki bir çok işe el atıp bunları yarım bırakarak gitme tavsiyesi geçmemekteydi. Buna rağmen, o sözün gerçek değerinin uzun süre kavranamayıp fazla oyalanıldığı ve bugünkü neticenin hazırlandığı acı bir vakıadır. Ama şimdi, daha fazla karışıldığa mahal verecek yeni formüller peşinde koşmak faydadan ziyade zarar getirecektir. Zaten M.B. K. de, bunu düşünerek, Kurucu Meclisi kurarken Yassıadada verilecek idam hükümlerinin infazı hakkındaki son sözü politikacı sivillere bırakmamış, bir vatanseverlik örneği göstererek kendi omuzlarına almıştır. M.B.K. nden yapılacak tek temenni, görevini yerine getirirken meseleyi bütün taraflarıyla dikkat nazarına alması, varacağı neticenin basit olacağım sanmamasından ibarettir.

Cemal Madanoğlu, ancak vatanseverliğinin bir icabı olarak sahip bulunduğu temayülü gerçekleştirebilmek için aynı temayülü taşıyanların hepsinden avantajlı bir durumdadır. Komitenin bir üyesidir. O sıfatıyla, oy sahibidir. Tartışmalarda şifahen ikna, fikirlerini, delillerini izah İmkânına maliktir. Yüksek Divan hükmünü tefhim ettikten sonra, bu hükümler arasında idam cezası da varsa Komite toplanacak ve şimdiye kadar dâima yaptığı gibi milli menfaatin nerede olduğunu araştıracaktır. O çalışma sırasında Cemal Madanoğlunun vazifesi, ne kadar hak etmiş bulunursa bulunsun, sevgili Can - Canıyla yazın tadını çıkarmak değil, sırtlamış olduğu ve tamamlamadan asla devretmek, yahut bırakmak hakkına sahip bulunmadığı vazifesinin başında olmaktır. Şahısların, kendileri hakkındaki kararları bizzat verdikleri doğrudur. Ama, gene kendi tabiriyle, hasbelkader hasıl olmuş öyle durumlar vardır ki memleket ve. vatan sevgisi, bir takım ulvi his ve düşünceler insanları mükellefiyet altına sokar. Cemal Madanoğlu, şimdi o durumdadır.

Cemal Madanoğlu
Araba atların önünde

Yassıadanın neticesi alınmadan secime gitmek, bir anda İhtilâlin bütün şartlarım değiştirir ve tarifsiz, hattâ tahayyülü imkânsız güçlükler yaratır. Yassıadayı bir an evvel bitirmek, gerekirse, Komitede en basiretli yolun bulunması, seçilmesi için yardımcı olmak!

İşte, memleketin Madanoğludan beklediği.

Meclise aittir. Tıpkı Anayasada olduğu gibi, o oylamada da Komite-Temsilciler ayrılığı yoktur. İki heyetin bütün üyeleri teker oya sahiptirler ve karar ekseriyetle alınacaktır.

Ancak, bitirdiğimiz haftanın ortalarında. Referandum tarihinin ve Kurucu Meclisin Seçim gününü tesbit maksadıyla 14 Temmuzda tarihi toplantısını yapacağının belli olması üzerine Komite üyeleriyle Temsilciler Meclisinin lider takımı arasında fikir teatisi derhal başladı. Gerek Komitenin, gerekse Temsilciler Meclisindeki lider takımının arzusu Seçim tarihinin müştereken seçilmesi ve sonra Kurucu Meclis tarafından ilanıydı. İlk fikir teatisinde, başlıca ikii görüsün bulunduğu anlaşıldı.

14 Temmuz günü Seçim tarihini ilân etmek için, o anda Yassıada duruşmalarının seyri hakkında şaşmaz tahmin imkânına sahip olmak gerekecekti. Zira bir temayül -kuvvetli olanı-; Yassıada işi tamamlandıktan sonra seçimlere gidilmesiydi. İkinci Cumhuriyetin kurulması 29 Skimden sonraya bırakılamayacağına göre, seçim tarihini içine alacak 15 Temmus-15 Ekim aran iki aylık bir devre kalıyordu. Bu devrenin bir pazar günü, Seçim günü olarak 14 Temmuzda seçilecekti.

Yassıada işinin ket'i neticesi ne zaman alınacaktır bilinmediğinden, bilhassa Komitenin bir ucu Seçimler için bu neticenin beklenmemesi tesini ortaya attı. Bunlar, "bir an önce seçim"! "derhal secini" olarak anlıyorlar ve normal demokratik düzene hemen dönülmesinde fayda buluyorlardı Ancak görüş, bir ekseriyet toplamadı. Yassıada işinin muallakta bırakılmasının doğuracağı mahzurlar, bir aylık bir gecikmenin mahzurları yanında "ehvan-i ser" bulundu. Divan elini biraz çabuk tuttuğu takdirde Eylül sonunda veya en geç Ekip başında Türk milletini sandık başına çağırmak kabil olacağına göre sabretmek daha doğru olacaktı.

Binbaşı konuşuyor

Haftanın sonunda, seçim tarihinin tesbiti için üzerinde durulması gereken şart M. B. K. tarafından açıklanınca mesele biraz daha aydınlığa kavuştu. Haftanın sonlarında, cuma günü saatlerin 10'nu gösterdiği sıralarda yeni Meclis binasının D blok'unda. uzunca bir salonda, seçim tarihinin teebitinde en önemli rolü oynıyacak olay üzerinde M. B. K. nin karan genç bir binbaşı tarafından basma bildirildi. Binbaşının yakası, adına konuştuğunu belirttiği M. B. K. üyelerininki gibi kırmızıydı İrtibat Bürosu Başkanı bulunan Kurmay Binbaşı Alî Armağanın aşıklaması suydu:

"Yassıada mahkemelerinin neticesinden evvel Seçime gidilmesi 1 Numaralı Geçici Anayasa hükümlerine göre mümkün değildir. 1 Numaralı Geçici Anayasanın 6. maddesine göre, Yüksek Adalet Divanı hükümlerinin M. B. K. tarafından tasdiki gerekmektedir. Seçime Yassıada mahkemelerinin sonucu alınmadan gidildiği takdirde Milli Birlik Komitesinin huhuki varlığı sona ereceğinden, mahkeme kararlarının tatbikine yetkili merci kalmamış olacaktır."

Armağan bunu kendine has sükûnetiyle ağır ağır izah ettikten sonra yerinde hafifçe doğruldu," masada bulunan gazetecilere şöyle bir göz gezdirdi ve:

"- Ama Seçimin, 29 Ekim 1961'den önce yapılacağını tekrara da lüzum görmüyorum" dedi.

Köylerde vekar

Bitirdiğimiz hafta, şehirlerde ve bilhassa başkentte kendini hissettiren bu heyecanlı hava, köylere sükûnet kazanmış olarak intikal etti. Ama pek çok köyde, şehirlilerin kendi ıralarında ve köylülere anlattıkları "Mr Referandum" hikâyesi kahkahalara Vesile verdi. Hikâyeye göre. kötü maksalıtların propagandaları neticesi köylerde söyle bir inanç mevcuttur: Referandum, bir Amerikalıdır. Sandığa "Evet" oyu atılırsa, memleketi o Amerikalı devralacak ve tabii din elden gidecektir. Onun için, Referanduma itibar etmemek lâzımdır.

Bitirdiğimiz hafta, kapaktaki Köylünün resmini çekmek üzere Ankara civarındaki bir köye giden dört kişilik AKİS ekibine köylüler gülerek şu hikâyeyi anlattılar:

Bir köylü ile bir şehirli gece vakti yolda karşılaşırlar. Köylünün canı sigara istemektedir. Ama kibriti yoktur. Sigarasını çıkarıp şehirliden ateş sorar. Şehirli cebindeki elektrik fenerini yakarak köylüye uzatır:

"— Al hemşerim, yak!"

Köylü elektrik fenerinin ışıklı ucuna sigarasını dayar, nefesinin bütün kuvvetiyle çeker. Tabiatıyla sigarası yanmaz. Böylece hem yürürler. hem köylü sigarasını yakmağa uğraşır. Nihayet bıkar ve feneri şehirliye uzatarak:

"— Sağol hemşerim, yakamadım" der.

Bir dönemeçte yolları ayrılır. Şehirli, kendi kendine güler:

"— Yazık! Şu bizim köylümüz çok geri.. Ne söylesen, yutuyor.. Herif, elektrik fenerinden sigara yakacağım diye uğraştı, durdu. Talihsiz memleketiz, talihsiz.. Biz, bu köylüyle nasıl kalkınırız?"

Köylü, köyüne döner ve hikâyeyi kahkahalarla nakleder:

"— Baktım ki herif benimle eğleniyor, ben de pilini bitirinceye kadar yaktım lambayı.. Şimdi garanti, karanlıkta kalmıştır!"

Gerçekten, şu satırların yazıldığı sırada. Anayasayla alâkalı propagandanın bir mükemmeliyet örneği Olmamasına rağmen köylerde hâdisenin önemi anlaşılmamış değildir. Zaten köyler ve köylülerle alâkalı olarak anlatılan hikâyeler hep şehirlerde düzülen hikâyelerdir ve çoğu bir anlık nüktelerin neticesidir. Yoksa, böylesine fantezilere en ücra köylerde itibar eden yoktur.

Bu bakımdan. Referandumda oya iştirak nisbetinln yüksek olması mümkündür. İdarecilerin, balkonunun "Evet" olarak tecelli edeceğinden korkulan yoktur. Tek çekinilen husus, İştirakin az olmasıdır. Ancak, bunun önüne geçilmesi imkânları mevcuttur. Referandumun yapılmasında gerekli işlemlerin kolaylaştırılması ve Devletin, imkanlarından faydalanarak bunu temin etmesi gerekmektedir. Şayet Devlet imkânlarım ortaya kor, Referanduma . ilgi gösterilmesini sağlıyabilirse, iştirak nisbetinin ümit edilenin çok üzerinde olacağı rahatlıkla ifade edilebilir. Sâdece, vatandaşın oy kullanmasını

Kulağa Küpe

5 Yıldızlı General

Bölükbaşı, tatlı adam. Gıpta ettiği durumları gerçekten yaratamayınca, lafıyla kendisini avutmasını biliyor.

Başbakanlığa ne kadar hevesi olduğu malûm ya.. Ama, böyle bir ihtimal de varit değil! Menderes Park Oteli terkeder etmez gitti, onun dairesinde Başbakancılık oynadı.

Paşalığı da pek seviyor. Baksanıza, memleketin başına hep kumandanlar geçiyor, halbuki kendisinin omuzunda yıldız yok, Bölükbaşı, bu! Durur mut Şimdi, son turnesinde, ter gittiği yerde halkın karsısına şöyle çıkıyor:

"— Ey, 1946 Demokratları.. Kalkın ayağa, eski kumandanınız geldi!"

Aman, Allah encamını, V. C. kumandanlarınkinden farklı kılsın...

temin için gerekil vasıtalar seferber edilmeli, sandıklar muntazam olmalı, işin doğrusu, halk rahat oy verme imkânını elde etmelidir. Zira Referandum, genel seçimlerdeki gibi kitlelerin yarışması değildir. Bu bakımdan, İlgisizlik görmesi mümkün olabilir. Zira, arada ne rekabet, ne menfaat ayrılığı vardır. Üstelik mevsim yazdır.

Kampanyalar

Bununla.beraber, boş duruluyor demek de mümkün değildir. İlk adımı partiler atmış, onları, Referandum için propaganda gezileriyle Kurucu Meclis üyeleri takip etmiştir. Meclisin son oturumunda alınan karara göre, üyeler muhtelif illere birer ikişer dağılarak Referandum için gerekli propagandayı yapacaklardır. Bu, köylünün uyarılmasından çok, bir duyurma gezisidir.

Seçim Kuruluna gelince, haberler geçen haftalara nispetle oldukça iyidir. Seçmen kütükleri pek çok yerde asılmış ve bir hayli de ilgi görmüştür. Vatandaş bitirdiğimiz hafta kütüklerde harıl harıl ismini arıyor, icabederse itirazım yapıyordu. Kurulun bu sıralardaki müşkülü, seçim sandıklarının teminiydi. Binlerce seçim sandığı lazımdı. 1957 yılından hemen hiç sandık kalmamıştı. Bunların ikmali için kurul, gerekli, muameleye haftanın başında girişti.

Partiler ise, doğrusu iyi çalışıyorlardı. Hem ziyaret hem ticaret prensibiyle hareket eden politikacılar, çıktıkları gezilerde, hem mensubu oldukları siyasî partinin seçim kampanyasına hafif hafif başlıyor, hem de Referandum için ellerinden geleni yapıyorlardı. Eğer büyük aksilikler olmazsa, Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin biraz da haklı olan telâşlarının sonu feraha çıkacaktır.

Politikacılar

Plajlarda bir general

Kahverengi şortlu adam, kömür siyahı küçük göllerini iyice açmak için kaşların; yukarı kaldırdığı zaman, sıcaktan terliyen alnı kırış kırış oldu. Ellerini birbirine sürterek, yapışmış ince ve beyaz kumları temizlerken konuşuyordu;

"— Cemal Madanoğlu, ordunun siyasetle alâkasının olmamasını istiyen eski ekole mensuptur. Karşısındakiler ordunun siyasetle uğraşmasını istiyen yeni ekol mensuplarıdır. **İşte,** bütün mesele buuu!.."

Hâdise, geride bıraktığımız haftanın ortalarında, çarşamba günü, Floryada cereyan ediyordu. Ankara Merkez Kumandanlığından ve M.B.K. üyeliğinden ayrılan üç yıldızlı genç General Cemal Madanoğlu, **artık** meşhur olan plaj sohbetlerinden birini daha yapıyordu. Cevaplandırdığı sual, çifte istifasının gerçek sebeplerinin neler olduğu idi.

Ne var ki AKİS muhabiri, daha önceki tecrübelerinden, istifadeli geçtiğim anladığı plaj sohbetine hazırlıklı gelmiş ve Türkiyedeki başdöndürücü son gelişmeler hakkında yabancı basında yapılar neşriyata dair Amerikan gazetelerinden kestiği kupürleri yanına almıştı. AKİS'çi, kupürleri türkçeye tercüme etmek teklifinde bulunduğu zaman Madanoğlu memnuniyetle kabul etti. Böylece Madanoğlu dışarıda hakkında yazılanları öğrenmiş, AKİS muhabiri de yabancı basının iddialarının sıhhatini ölçmüş olacaktı.

AKİS'çi kolları sıvadı:

"— Bakın Paşam, Baltimore'da çıkan The Sun gazetesinin muhabiri Paul A. Banker ne diyor: 'Juntanın askeri otoritesinin zayıflamasına yol açan ve birbirini takip eden gelişmeler hakkında verilen ilk resmi izahatta, M.B.K. üyesi Albay Ahmet Yıldız, Madanoğlunun bazı subayların şikâyetleri üzerine Ankara Merkez Kumandanlığından alındığını belirtmiştir. Madanoğlu MB.K. nden, muhtemelen, Ankara Merkez Kumandanlığından alınmasını protesto için istifa etmiştir. Yıldızın ilave etiklerine göre şikâyetler, Madanoğlunun M.B.K. üyesi olarak Genel Kurmay Başkanının üstü, fakat Ankara Merkez Kumandanı olarak ta Genel Kurmay Başkanının astı olması gibi çapraşık bir durum üzerinde toplanmıştır. Böyle bir durum, -yâni Ankara Merkez Kumandanlığının doğrudan doğruya bir M.B.K. üyesinin uhdesinde bulunması- juntanın bekasım temin bakımından hükümet darbesinden sonraki birkaç ay içinde zaruriydi.

Yıldız, 'Zaman geçtikçe şikâyetler arttı. Bazı subaylar bize hususi surette, ihtilâlci bir kütle olarak Orduya güvenmeniz lâzımdır. Eğer orduya güveniyorsanız, neden Madanoğlunu Ankara Merkez Kumandanlığında muhafaza ediyorsunuz' diye sordular, demiştir.

Milli Savunma Bakanı Orgeneral Muzaffer Alankuş ta, gene bazı şikâyetler üzerine rütbesinden edilmiş ve emekliye ayrılmıştır. Yıldız, Alankuşu 'zayıf muhakeme' ve 'kötü idare' ile itham etmiştir. Yıldız, 'Korgeneral İrfan Tanselin Hava Kuvvetleri Kumandanlığından alınıp Washington'a, NATO'da bir vazifeye tâyin edildiğinden M.B.K haberdar edilmemiştir. M.B.K. ile istişare de olunmamıştır. Üstelik tâyin, gerekli olduğu halde Hükümetten de geçirilmemiş ve doğrudan doğruya Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsele götürülmüştür. Tansel fevkalâde sevilen bir subaydır ve tabiatiyle böyle bir değişiklik birçok şikâyete yol açmıştır' şeklinde konuşmuştur.

Tanselin vazifesine iade edilmesi ve Madanoğlunun da derhal Ankara

Ekrem Alican - Osman Bölükbaşı

Evet için yarış

Cemal Gürsel İstanbulda
Yağmur yağdı, böyle oldu

Merkez Kumandanlığından uzaklaştırılması, juntanın, Ordunun ağır bir tazyiki altında bulunduğunu meydana çıkarmıştır."

Tercümeyi asık çehre ve dikkatle dinleyen Madanoğlu:

"— Ahmet Yıldız lâf ebesidir. Atmış. İşler patladığında ben Ankara Merkez Kumandanlığından ve M.B.K. den ayrılmıştım. Gizli tutuyordum. Sonra bir yerden duyulmuş. Bana. 'Ankara Merkez Kumandanlığından ayrılabilirsin, fakat M.B.K. nden çekilemezsin' dediler. Ben de onlara dostça cevap verdim, dedim ki, 'Şahsım hakkındaki kararı ben kendim veririm.'

Hepsi yalan kardeşim. Türk Ordusunda benden şikâyet edecek subay yoktur" dedi.

Kedilerin çamaşır yıkaması

AKİS'çi daha sonra, dünyanın en ciddi gazetelerinden biri olarak tanınan The New - York Times'dan kestiği bir kupürü türkçeye çevirmeğe başladı:

"— Paşam, bunu da yazan Dana Adama Schmidt adlı bir muhabir. Sisin için şunları yazıyor: 'M.B.K., Madanoğlundan Ankara Merkez Kumandanlığını terketmesini istemiştir. O da cevap olarak, 'Eğer Ankara Merkez Kumandanlığından çekilirisin, herşeyi bırakıp giderim' demiştir.

Madanoğlu ve M.B.K; ndeki'diğer mutedillere cephe alanlar, genel olarak politikacılara itimad. etmiyenlerle, C.H.P. nin tekrar iktidara gelmesini arzulamıyan sivillerdir. Madanoğlu C.H.P. li bir partizan olarak bilinmektedir ve genel seçimlerden sonra tekrar vazifeye döneceğe benzemektedir."

Cildi güneş banyosundan kararmağa başlamış Madanoğlu, ciddileşmiş ve asabilesmişti. Oturduğu yerden iri avuçlarına doldurduğu kumları sıkarak yüksek sesle:

"— Benim hiçbir partiyle alâkam yok. Ben bir askerim ve hiçbir siyasi ihtirasım olamaz. Bu dâvaya hasbelicap girdik. Senatörlük dahil, hiçbir vazife kabul etmiyeceğim. Namusumuzla, alnımızın akıyla çıkmağa uğraşıyoruz" dedi.

Sinirlerini kontrol altına alabilmekte harikulade bir maharete sahip mart asker, derhal toparlanarak, mûtad şakacılığına büründü ve:

"— Zaten dün bana, o Le Mondedaki yazıyı Paris Basın Ataşemizin yazdırdığını söylediler. Bayılırım, kedilerin çamaşır yıkamasına" şeklinde konuşarak kahkahayı bastı.

Madanoğlu, tam bir istirahata çekilmiş, gününü gün ediyordu. Eşini koluna takıyor, yaz münâsebetiyle serinlesin diye kıllarım kırktırdığı sevgili köpeği Cancanın tasmasını eline alıyor, İstanbul kazan, kendisi kepçe, durmadan dolaşıyordu. Peşini bırakmıyan gazetecileri kırmıyor, verdiği her mülakat, son günlerin hâdiselerine biraz daha. ışık tutuyordu.

Geçen haftanın başlarında, «alı günü, bir hanım, bası gazetelere telefon ederek bir haber verdi: Madanoğlu, 16.15 vapuruyla Heybeliadaya, bir dost ziyaretine gidecekti. Durum, Madanoğlunun gösterişten bucak bucak kaçan bir adam olduğunun bilinmesi dolayısıyla, dikkate değer bulundu.

Davul ve bayram

Madanoğlu, Köprüdeki 4 numaralı Adalar iskelesine eşiyle birlikte telâşlı telâşlı geldiği zaman saatler 18.05'i gösteriyordu. Para için gri elbisesinin ceplerini karıştırarak doğruca bilet gişesine koştu. Kendisini beklemekte olan gazeteciler önünü **kestiler:**

"— Paşam, maalesef vapuru kaçırdınız. Saat 16'da kalktı."

Sonradan anlaşıldı ki, Madanoğluna yanlış malûmat verilmişti. Müteakip vapur, ekspres seferiydi ve 17.15'teydi. Hürriyetin becerikli muhabiri İleriye atılarak, nasıl vakit geçireceğini keşfetmek için kafa patlatan Madanoğlunu matbaalarını ziyarete ve bir kahve içmeğe davet etti. Madanoğlu Köprüye döndüğünde, bu sefer saatler 16.55'i gösteriyordu. Biletleri daha önceden almış bulunduğundan, doğruca Haliçte yeni revizyondan çıkmış Burgaz vapuruna daldı. Fakat yer bulamadı ve üst güvertenin kıç tarafında karısıyla ayakta durdu. Burgaz. Marmaramn lâcivert sularında beyaz köpükler saçarak Sarayburnu önlerine geldiğinde, nazik bir biletçi, Madanoğlunun yanma yaklaşarak, Kaptanın kendisini Süvari Köşküne davet ettiğini söyledi. Etrafına toplananlardan rahatsız oluyorsa, Çarkçıbaşının kamarasını da açabileceğini ilâvet etti. Madanoğlu ikinci şıkkı kabul etti ve alt güverteye inerek Çarkçıbaşının küçük kamarasına yerleşti. Peşini bırakmıyan iki gazeteciyi de -biri AKİS'çi- içeri aldı ve sandalya getirterek oturttu. Kalender Madanoğlunun bir açıklama yapmağa istekli olduğu seziliyordu. Olağanüstü bir neşeyle konuşmağa başladı:

"— Ben bundan evvel bir defa istifa ettim. O da Türkeşiri çekilmesi -Başbakanlık Müsteşarlığından- için. Çekildi ve ben de M.B.K..ne döndüm. Sonra bir - iki defa ikaz mahiyetinde istifa edeceğimi söyledim.

Eğer kendimizi peşin hükümlerden kurtarabilirsek, eğer kendimize, bağışlıyacak ve unutacak kadar güvenebilirsek, bütün güçler kolaylığa döner.

İhtilâl sâdece Yassıadadakiler için değil, dirlik düzenlik için yapıldı. Anayasa, çifte Meclis ve Anayasa Mahkemesiyle hazır Seçim Ka-

nunu hâzır. Millet dünden hazır. Orduya gelince, şuurlu subay ve komutanlarıyla şeref sözü vermiş. Şu halde neyi bekliyoruz? Yassıadayı mı? Adını değiştirir, Yassıada deriz. Anayasayı da oraya »aklarız. İzan ve basiretin istediği budur. İşte ben davulu çalıyorum. Dinlenirse, yarın bayram vesselam..."

Söylemek istediklerini biraz daha açması istendiği zaman, Madanoğlu. yanaşmadı. Kanaatine göre, sözleri kafi derecede açıktı ve anlamak istiyen kolayca mana çıkarabilirdi. Ne var ki Madanoğlu, demeci hususunda ilk defa olarak ve alışılmamış bir titizlik gösterdi. Âdeti olmamasına rağmen, yazdırdıklarını bir defa okuttu ve bazı tashihler yaptıktan sonra, hiçbir ilâve veya çıkarmanın yapılmamasını ısrarla rica etti. Hattâ, yanlışlığa mahal verilmemesi için. telefonla yazdırılmamasını dahi istedi.

Demecinden de anlaşılmaktaydı ya, Madanoğlu, Yassıada sakini düşüklerin idamlarına muhalifti. Madanoğlu, düşüklerden mahkûm olacakların yurt içinde hapsedilmelerini de istemiyordu. Memleketin istikbaldaki hayrına, bir gemiye atılıp dşarıya sürülmeliydiler! Memleketin başından defolup gitsinler, yabancı bankalardaki paralarını yasinlerdi! İdam edilmeleri veya memleket dahilinde hapsedilmeleri, devamlı bir huzursuzluk kaynağı olacaktı. Zaten dışarıdan da temenniler vardı. Madanoğlu nihayet, genel seçimlerin derhal Yassıada duruşmalarının bitmesi dahi beklenmeden yapılması ve milli iradenin asker üniforması giymekten kurtarılması ve rejimin normale avdet etmesi gerektiğine inanıyordu.

İki eski dost

Son plaj sohbeti sırasında Madanoğlu AKİS muhabirine:

"— Şartlar lada edilince M.B.K. ne dönmeyi düşünebilirim" dedi.

Peki, şartlar neydi? AKİS'çi, yukarıdaki hususları bir solukta madde madde sıralayınca, Madanoğlu başını öne iğdi ve bir müddet sessizce düşündü. AKİS muhabiri atağına devam etti:

"— Peki. Allah göstermesin, 27 Mayıs İhtilâli muvaffak olmasaydı, düşükler sizi sağ bırakacaklar mıydı ?"

Madanoğlunun cevabı kısa ve baştan savmaydı:

"— Biz de aklınızı idamlarla bozmuşsunuz."

Madanoğlu Ankaradan ayrılmadan veda için Gürseli ziyaret etmişti. Gürsel, yakında kendisinin de İstanbula gelip biraz istirahat edeceğini söyleyince, Madanoğlu, "Birlikte denize gireriz" demişti. Babacan Başkan, geçen haftanın, başında Cumhurbaşkanlığının plâkasız makam otomobili siyah Cadillac'la Ankaradan İstanbula geldiği zaman, Madanoğlu henüz dinlenmemiş olduğunu düşünerek ziyaretine gelmemişti Halbuki Gürsel çarşamba günü "Ma danoğlu nerede kaldı?" diye sorunca, yaverleri, üç yıldızlı mahviyetkâr Generali, Heybeliadada yatıya *kaldığı* Rum meyhaneci Yorgi Ermenidis'in Mektep Sokak 15 numaradaki evinde bulmuşlardı. Madanoğlular, Ermenidis'lerle halaylarında Polonezköyde tanışmışlar ve birbirlerinden çok hoşlanmışlardı. Sonra Madanoğlu, kendi tabiriyle, "apar to-

Şamar

Ali Armağan

Bu memlekette kudret sahiplerinin, hiç olmazsa daha pek uzun bir süre olaganüstü karakter sağlamlığı göstermeleri zaruretini, şu anda en iyi bilen kimseler M. B. K. nin üyeleridir. Bu üyelerin, başta Cemal Gürselin ta kendisi, 27 Mayıstan beri geçen devrede nasıl tesirlerin altında bırakılmaya çalışıldığını hep görüyoruz, hep biliyoruz, hep dinliyoruz. Bunlardan bir kısmını, Devlet Başkanı açıklamıştır. Daha İlk günden itibaren birgrup, îhtilâlçileri memleketi diktatörlükle İdare etmeye zorlamış, onlara "tarihi misyon"lardan bahsetmiştir. Talihsiz Albay Türkeşin Başbakanlığın müsteşarlık odasında, Türkiyede İhtilâl kopup da neticesi alındıktan, yani keçiler sağlam kazığa bağlandıktan sonra memlekete kapağı atmış bir kaç politika hastasıyla tasarladığı plânlar bu tefriklerin neticesidir.

O kapı yüzlerine kapandığında bin dereden su getirme mütehassısları Komitenin diğer üyelerine hulul etme yollarını aramışlar, onları pohpohlanmışlar, hislerini okşamışlar, beşere hâs zaafları varsa o kanalları yoklamılardır. Son manevra, İhtilâlin gerçek tahlilini yapanları, yani 27 Mayıs hareketinin Türk Silâhlı Kuvvetlerinin müşterek eseri bulunduğunu, nitekim M. B. K. nin bir ihtilâl öncesi değil, İhtilâl sonrası teşekkül olduğunu söyleyenleri ve M. B. K. nin Türk Silâhlı Kuvvetlerine niyabeten memleketi şu ihtikal devresinde idare ettiğini belirtenleri "Orduya politika sokmak" gibi deli saçmalarıyla İthama kalkışmaktır. Akıllarınca kudret sahipleri bu safsatalara inanacaklar, bir takım politika yetimlerini himaye kanatları altına alacaklar...

Bu seferki şamar, akl-ı evvellere bizzat Komiteden gelmiştir. Komitenin "tam yetkiyle" konuştuğuna sözlerinin başında belirten sözcüsü Kurmay Binbaşı Ali Armağan bitirdiğimiz haftanın sonunda şu açıklamayı yapmıştır:

"Kahraman Türk Ordusunun bir temeli *heyeti olan Millî Birlik Komitesi en kısa zamanda, Türk Milletini arzu ettiği demokratik idareye kavuşturacak ve buna bir türlü inanmak istemeyen dünya efkarı,-, Türk Ordusunun olgunluk ve asaletini bir kere daha hayranlıkla ve hattâ, kıskançlıkla görecektir."*

Haydi bakalım şimdi, "Neden hep AKİS'iu dediği çıkıyor, neden hep AKİS'in dediği oluyor, neden hiç bizim dediğimiz çıkmıyor. neden hiç bizim dediğimiz olmuyor" diye kendinizi yemekte devam edin, kafalı çocuklar!.

par posta edilmiş ve bir gümrük motoruna atılarak" eşiyle birlikte Heybeliadadan doğrudan doğruya Floryaya, Gürselin ikâmet ettiği pembe boyalı Belediye Dinlenme Evine getirilmişti.

Fakat Madanoğlu, aralarında en ufak bir fikir ayrılığı bulunmıyan Gürselin, İstanbul seyahatinden havaların istikrarsızlığı dolayısıyla memnun. kalmadığını öğrenmişti. Gürsel, Madanoğluna, Ankaraya döneceğini, İstanbulini İyice ısınacağı temmuzda, referandumdan sonra tekrar geleceğini söylemişti. Gürsel, Madanoğlu İle eşini öğle yemeğine alakoymuştu. Belediye Dinlenme Evinin, kiremit renkli ahşap bir çardağa sarılmış frenk asmalarının gölgelediği geniş verandasında balık, salata ve kiraz yemişlerdi. İki eski dost uzun uzun sohbet etmişler ve Gürsel, Madanoğluna, başıboş gezip tozmaktan bıkıp bıkmadığım şaka yollu sormuş, ne zaman Ankaraya döneceğini öğrenmek istemişti. Madanoğlu da gene meşhur şartlarından dem vurmuştu. Madanoğlu, "Hazır buraya kadar gelmişken birkaç defa denize girseniz" demiş, Gürsel de, "Bu havada daha göze alamam, döneceğim" şeklinde mukabele etmişti.

Madanoğlu, yemekten sonra biraz uyuyabilmesi için Devlet ve Hükümet Başkanım yalnız bırakmış, Belediye Dinlenme Evinin biraz aşağısındaki. boyanmakta olan Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşkünde soyunarak eşiyle birlikte banyo yapmıştı. Ertesi gün de Floryaya kendi kendini davet etmişti.

Gürsel, çok daha dinç ve neşeli görünmektedir. İstanbuldaki programı bir düz Çizgi kadar sadedir. Sabahları erken saatlerde, Belediye Dinlenme Evinin ortasında bulunduğu nefis parkta çeşit çeşit çam ağaçları ve çiçek tarhları arasında gezintiler yapmaktadır. Öğleye kadar birkaç ziyaretçi kabul etmekte ve yemekten sonra yatmaktadır. İkindi zamanı Belediye Dinlenme Evinden Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşküne inerek kahvesini içmekte ve akşam üzeri Boğazda, kendini tanıtmıyarak otomobil gezintileri yapmaktadır. Akşam yemeklerini umumiyetle dışarıda yemekte, gece gri elbisesini ve repüblik şapkasını çıkarıp erkenden yatmakta, fırsat buldukça da okumaktadır.

Hastalığını'iyice atlatmış olmasına rağmen Gürsel, sigarayı tamamen bırakmıştır. Perhize devam eden 65 İlk Orgeneral, koliserini normal seviyede muhafaza için bilhassa ekmek ve hayvani yağları mümkün mertebe az yemektedir. Özel doktoru EMİNSU'cu Albay Reşat Yaşat, Gürselin tedaviye kati surette itaatkârlığını övmekle bitirememektedir. Perhizini iyi kontrol etmekte, meselâ öğleyin bir dilim fazla ekmek yese, akşam telâfi etmektedir. Verilen rakı veya viski pek az miktarda olmasına rağmen, yarısını kadehte bırakmaktadır.

C. H. P.

Meyvalı ağacın dertleri

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir akşam, başkentte Karanfil sokağın basındaki meşhur sarı binada, bir dar odadaki masanın etrafında pek çoğu genç adamlar toplandığında C. H.P. meseleleri ele alındı. Genç adam lardan bazıları bir takım gezilerden henüz dönmüşlerdi ve yolculuklarının intibalarini taze şekilde muhafaza ediyorlardı. Milletin C. H. P. den bazı istekleri olduğunu hepsi biliyorlardı. Bunu kendilerine, Genel Başkan İnönü de hatırlatmıştı. Bunun yanında, koparılan bir takım görültüler de vardı. Bunlara ise millet, C. H. P. nin hiç umursamamasını, tahriklere kapılmamasını arzuluyordu. Genel Başkan İnönü bunu da, masanın etrafındaki genç arkadaşlarına, Partinin Merkez İdare Kurulu üyelerine hatırlatmıştı. Bu İki ışık altında, C. H. P. nin yakın günlerdeki tutumu kararlaştırıldı.

C. H. P. nin liderler takımı mensupları, bu haftadan itibaren, başkentteki siyasî faaliyetin müsaadesi nisbetinde yurt içine dağılarak bir yandan halkı Anayasaya Evet demeye davet edecekler, diğer taraftan bazı gerçekler üzerinde duracaklardır. Karanfil Sokaktaki Genel Merkezde, parti içi çatışmaların ve gazetelere akseden kongre dövüşlerinin umumî efkârca iyi karşılanmadığı bilinmekte, görülmektedir. Ancak bu, madalyonun bir yüzüdür. C. H. P. siyasî faaliyetin serbest bırakılmasından bu yana yüzlerce kongre yapmıştır ve kongre yapan tek partidir. Bu yüzlerce kongrenin bir kaçında sert tartışmalar olmuş, seviyesiz sözler söylenmiş, seviyesiz hareketler yapılmıştır. Bitirdiğimiz haftanın sonundaki *gün,* lider takımı mensuplarından biri son derece açık şekilde:

İsmail Rüştü Aksal
Savaşa hazırlanıyor

"— Birader, memlekette ne kadar şeytan varsa karşı tarafa, ne kadar melek varsa bizim yana geçmiş değildir ki.. On yıllık politika hayatının tesirleri şüphesiz bizim mensuplarımız arasında da tesir icra etmiştir. Ama bunların nisbeti ne kadar az, farkında mısınız? Buna rağmen, hiç olmaması için elimizden geleni yaptığımızdan emin olmak lâzımdır. Bir de, elaltı tahrikleri hesaba katarsanız karşımızdaki müşkülleri anlamak kolaylaşır." demekten kendini alamadı.

Hakikaten, C. H. P. için durum öteki İki gecekondu partinin aksine şudur: Lider takımı daima sükûnet, ağırbaşlılık ve vekar taraftarıdır. Gaye, hiç kimseye çatmaksızın, hiç bir şahsi çekişmeye, çatışmaya vesile vermeksizin halkın huzuruna istikbale ait ciddi fikirler, projeler, politika tasarıları ile çıkmaktır. Buna mukabil gecekondu partilerin lider takımı, parti politikası diye horoz döğüşünü seçmişti. Zira onların kanaati şudur: C.H.P. ye ne kadar saldırırsan, o kadar kuyruk toplarsın. Ne kadar kuyruk bulursan, o nisbette oy alırsın. O halde, yüklen C.H.P. ye. İftira et, iftira.et..

Nitekim, bu politikanın şampiyonlarından biri geçenlerde "Ne yapalım, mevcut partilerden sâdece C. H. P. nin bir iktidar devresi var, biz de şimdi o devreye çatıyoruz" deyince Karanfil sokağı sâkinlerinin ağızları bir karış açık kaldı. Sanki C. H. P. iktidarından bu yana on senelik bir devre geçmemiştir ve bu on sene boyunca Türkiyede şikâyet edilecek hiç bir şey olmamıştır. Ama, o-on senenin desteği D. P. teşkilâtının başları peşinde koşan kuyrukçular tabiî o faslı hiç ele almamakta ve milâttan evvelki hâdiseleri misal göstererek sözümona politika yapmaktadırlar.

Bir tanımsızlık

Böyle bir devrede, C. H. P. için bir talihsizlik Genel Sekreter basiretli İsmail Rüştü Aksalın rahatsızlanması oldu. Aksal, geçen yaz aylarında bir ülser ameliyatı geçirmişti. Bir yandan müdahaledeki basarı nisbetinin fazla olmaması, diğer taraftan ameliyat sonrası tedavinin iyi netice vermemesi Genel Sekreterin dayanılmaz mide ağrılarına son vermedi. Bir süre iman kuvvetiyle vazife gören Aksal tekrar yatağa düşünce, ülserinin peptik ülser denilen cinsten olduğu ve ikinci bir müdahaleyi gerektirdiği, bunun için de dışarıya gitmesi mecburiyetinin bulunduğu ortaya çıktı. Nitekim Aksal, geçen hafta yapılan Kadıköy kongresine gitmeye ve orada partisinin durumunu, görüşünü hazırlıklarını anlatmaya, niyetliyken sıhhi durumu neticesi evinden ayrılamama zorunda kaldı. Bu, lüzumlu bir açıklamanın, isteristemez gecikmesi neticesini verdi. Tabii, Aksalın mesai arkadaşları kendisine ellerinden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışmaktadırlar ama, bazı sözlerin Aksalın müstesna şahsiyetinden kuvvet alması gerekmektedir. Bu yüzdendir ki Genel Sekreterin yakınları ve arkadaşları kendisini bir an önce gitmeye ve tedavisini ikmal etmeye şiddetle zorlamaktadırlar. Aksal, muhtemelen önümüzdeki günlerde ameliyata gidecek ve Temmuz ortalarında yurda dönecektir. Kurultay da Temmuz sonunda veya Ağustos basında yapılacağına göre Aksal o tarihte vazifesi basında, tam sıhhatini kazanmış olarak bulunacaktır. Kurultayın bu yıl C. H. P. için taşıdığı önem, herkesce bilinmektedir.

İktidarın anahtarı

Genel Merkezin arzusu, C.H.P. nin iktidardaki tutumunu millete açıklayacak tasarıların -ki şimdi, bunlar üzerinde ciddiyetle çalışılmaktadır- evvela Kurultaya sunulması ve Kurultay kararlan olarak partiye maledilmesidir. Böylece, hem müstakbel iktidar partisinin müstakbel politikası üzerinde umumi efkâr kendi fikrini söyleme imkanına kavuşacak, böylece tasarılar üzerinde Kurultaydan önce dahi rötuşlar yapılabilecek, hem de Kurultay kararlarıü partinin lider takımım iktidar yıllarında bağlayacaktır.

Tasarıların bir çoğu, partinin Araştırma Bürosunda, mütehassıslar tarafından hazırlanmaktadır. Kurulmuş olan komisyonlar, sessiz sedasız çalışmaktadırlar Çalışmalar etrafında ketumiyet muhafazasının sebebi, ortaya bir sürpriz tesiriyle çıkılmasının teminidir. C H. P. öteki partilerden gelecek tarizleri karşılamama, bir horoz döğüsüne vesile vermeme yolundaki prensip kararına sadık kalmakta devam edecektir. Bitirdiğimiz haftanın sonunda Turhan Feyzioğlu kendisiyle görüşen bir gazeteciye:

"— Halkın bizden beklediği, cevap, fikirdir" dedi.

Bu, Karanfil sokakta bir takım gerçeklerin görüldüğünün ve öyle sanıldığı gibi pek de boş oturulmadığının delilidir. Nitekim Turhan Feyzioğlu bugünlerde bir İstanbul ilçe kongresinde konuşacak ve partisinin vaziyetini kısmen aydınlığa çıkaracaktır.

Karanfil sokakta bu hafta; bunun zamanının geldiğine dair kuvvetti bir kanaat mevcut bulunuyordu.

Vermeyince Mabut...

Medeniyet, çeşit demektir. Kültür de öyle. Bu gerçekleri kabul ettikten sonra iki gecekondu parti, A.P. ve Y.T.P. nin liderleri ile onların propagandasını yapan kuyrukçu gazeteler idarecileri hakkında pek parlak kanaat sahibi olmak güçleşmektedir. Zira üstadların bir kusurları varsa, -dokuzyüz doksandokuzu bir yana bırakın-, o da hep aynı bayat türküyü söylemeleridir. Hani, gençliklerinden kalma şarkıları ağızlarından düşürmeyen kart çapkınlar vardır. Vaktiyle o yoldan kız kandırdıkları için hep aynı usûlleri geçer akçe bilirler de, Rock'ın Roll devrinde Ramona'yı söyleyerek gülünç olurlar. İste, bizim dehşetli politikacılar onları hatırlatıyorlar.

D.P., bugün ne önemsiz meseleler olduğu meydana çıkmış bulunan bir takım Aslanköy, Senirkent hâdiselerini ustaca monte ederek 1946 - 50 C.H.P. sini sarsmıştır ya.. "Yağ satarım, bal satarım; ustam gitti, ben satarım" diye etrafta dört dönen gecekondu partiler liderleri -bilhassa aklıevvel Y.T.P. liler- şimdi aynı oyunu 1961 C.H.P. sine oynamaya kalkışmaktadırlar. Halbuki devir ve şartlar değişmiş, GAP. iktidarda değil muallakta, bir başka heyet memleketi idare ediyor.. Ama, kör değneğini bellemiş gibi, gazetecileri ve sözcüleriyle yeni partiler bir "C.H.P. Baskısı" senfonisi çalıyorlar. "C.H.P. Baskısı" dedikleri de, ya Y.T.P. ye geçmiş ve vaktiyle halka kan kusturmuş bir eski D.P. Başkanına halkın sopa çekmesi, ya o sat baklanda eski mağdurlarının ihbarda bulunmaları.. Böyle bir hadise oldu mu, gecekondu partiler feryadı basıyorlar ve C.H.P. yi suçlamaya kalkıyorlar.

Haydi, denilsin ki muhbirler C.H.P. li Haydi, denilsin ki muhbirleri teşvik eden da C.H.P. Genel Merkezi. Haydi, böyle hadiselerin miktarının, bütün büyültme çabalarına rağmen henüz bir alla parmakları kadar sayıyı bulmadığım da unutalım. Ama, bu ihbarlar kime yapılıyor? Hükümete! Kim harekete geçiyor? Savcılar. Bunlar nereye veriliyorlar ? Mahkemelere! O halde? Hükümette, Nasır Zeytinoğlunun CHP. yi tuttuğunu, her halde yâr-i vefakarları Y.T.P. liler ileri süremezler. Adalet Bakanından da şüphe etmek imkânı yok. Eee, C.H.P. nin kudreti ne ki hakimleri elinde kukla gibi oynatacak? İktidarda bulunan M.B.K. nin tarafsızlığını ise, gecekondu partilerin organları her gün yazıyorlar. Bu CHP. bütün bu şartlar altında nasıl baskı yapabiliyor -o C.H.P. ki, arazi vergisini dört misilden üç misile indiremeniatir-, hayran kalmamanın yolu yoktur. Talana muhbir mahkûm olurcezasını görür. Bundan C.H.P. ye ne ?

Ama, her şey gösteriyor ki mesele "CH.P. Baskısı" değildir. Mesele, bir yanlış teşhisin kurbanı olan bizim dahi gecekonducuların hayal aleminde yaşamalarıdır. CHP. nin tenkit edilecek tarafı mı yok? Bin tane! Ama, bundan onbeş yıl önce CH.P. iktidardayken onun baskı yaptığından şikayet ederek D.P. halkın sempatisini kazandı diye A.P. ile Y.T.P. gülünç feryatlara başlayınca halk gülmeye başlıyor. .

Hiç unutulmasın, halk bir partiye gülmeye koyuldu mu, o partinin mutlaka anası ağlamaya koyulur. İşte, rahmetlik Nuri Demirağın kuzu partisi ve işte sözde aydınların sözde seviyeli Yetimler Partisi!.

Biraz çeşit, biraz çeşni baylar!

Y.T.P.

Umulan ve bulunan

Geçen haftanın donlarında bir gün, halk arasındaki adı Yetimler Partisi olar. T. T. P. nin Menekşe sokaktaki,Genel Merkezinde, partinin kalemlerinden kan damlayan idarecileri, kalpleri heyecandan küt küt çarparak bir yazı beklediler. Bu, bir müddet evvel yayınladıkları pek dehşetli bir bildiriye C. H. P. Genel Merkezinden verileceğini umdukları cevaptı. Fakat erdeki hesap çarşıya uymadı ve Y. T. P. lilerin elleri böğürlerinde kaldı. Zira dehşeti kendilerinden menkul malûm beyanatı C. H.

P. Genel Merkezi çöpe bile almamış cevap vermeğe değer bulmamıştı. Yetim aydınlar bu hicranlarını ertesi günkü öncüde saf saf duyurmaktan kendilerini alamadılar. Öncü söyle diyordu: "Biz bu konuda, C.H.P. nin artık bir filim mecmuası kadar gayrı siyasî mahiyet kazanan organı ULUS gazetesinin ne diyeceğini merak ettik: fakat onun susuşunu da çok manidar bulmaktayız." Canım, bu kadarı da, olur muydu yani? Ulus bile cevap vermiyordu! Kimsenin kendisine metelik vermemesi karşısında kendi kendini yiyen meşhur kafalı çocuk manşeti oturttu: Gayrı ahlakî Mücadele! Evet, artık bu "boş verme" ahlaksızlıktı.

Ama o gün, Menekşe sokaktaki Genel Merkeze hiç bir yazı gelmedi değil. Geldi. "Ne var ki, beklenenle gelen arasında bir büyük fark vardı. Gelen, bir protestoydu ve muhatapları zarif Nilüfer Yalçınla, Altan Öymendi. Yazı Ankara Dokuzuncu Noteri vasıtasıyla gönderiliyordu ve 24.6.1961 tarih ve 6911 sayıyı taşıyordu. Nilüfer Yalçınla Altan Öymen meşhur Öncü gazetesinin sahipleri olarak protestoya muhatap tutulmuşlardı. Öncünün artık sahibi durumunda Y. T. P. bulunduğundan yazı oraya havale edildi. Protestonun altında, yetim aydınların pek iyi tanıdıkları bir isim vardı: Ziya Tansu!

Ziya Tansunun protestosu, akılları baştan alacak büyüklükte bir meblağın Öncü sahipleri tarafından ödenmesini istiyordu. Aydın liderin yağlı bir kazığı olarak allanıp pullanıp Partiye maledilen Öncü zaten borçluydu. Şimdi bunlara *Ziya.* Tansunun da talebi ekleniyordu. Böylece Y.T.P. ye hayli yüklü bir borcu kabullenmek düşüyordu. Halbuki önlerinde çok az zaman vardı.

Son ihtar

Ziya Tansunun protestosu, dört gözle beklenen C H. P. tebliğini bile unutturdu. Zira ihtar pek **ciddi** ve mühimdi. Tansu bu ihtarında önceden ne derece iyiniyetle hareket ettiğini bildiriyor ve anlayışla karşılanmadığım ilâve ederek söyle diyordu: "İşbu ihtarnamenin size **tebliği** tarihinden itibaren 10 gün zarfında taleplerimi bizzat veya varsa ilgili şirket vasıtasıyla yerine getirmediğiniz veya getirtmediğiniz takdirde, bir vatandaşın malını MilliBirlik Hükümetinin adını istismar ederek gasp yoluyla zaptetmenizden dolayı sizler ve sizlere yardım edenler aley-

Basın Hayatı Açılınca...

Kapalı cemiyetlerin açık hayata geçmelerinde en zor safha hangisidir diye sorulsa, cevap tektir: İlk safha! Hakikaten, bir hürriyet rejiminin kendi kendini bulması, nizamlarını kurması ve oturması son derece müşkül oluyor. Zaten bundan dolayı değil midir ki büyük Atatürk, meselâ basın hürriyetinin suistimaline karsı en iyi çâre olarak basın hürriyetinin ta kendisini göstermiştir? Menderes sultasından kurtulan bizim basında, bizim basının bilhassa Menderes devri âdetleri kanma işlemiş kısmında tutulan yola bakıldığında herkese sabır dilememek imkânsızdır. Talan, hâdisede teselli veren bir taraf mevcuttur. Bugün hürriyeti kötüye kullananlarla, dün tek taraflı bir idarenin kanadı altına sığınarak şımarlık edenler aynı şahıslar, aynı mektep, aynı zihniyetin şampiyonlarıdır.

Menderesin demirden eli kendini bilen basının ağzına tıkalı olduğu günlerde, bir kısım basın -ama, meşhur Tahkikat Komisyonunun "Bir Kısım Basın"ı değil- tam bir "sövme hürriyeti"ne sahip bulunuyordu. Menderesin savcıları kendini bilen basında çıkan en hafif tarizleri görülmemiş şiddetle takip ederlerken -bunlardan biri, şimdi İnkılâp Hükümetinde Bakandır ya,..- Zafer, Havadis. Hür Adam, Büyük Doğu ve benzeri mevkuteler Menderesin hasımlarına ağız dolusu küfürleri fütursuzca savururlardı. O devirde, bir gün memlekette kaderini ellerine alacaklarından emin olarak hazırlık yapanları korkutan bi husus vardı: Basın hayatı açıldığında herkes birbirine küfretmeye başlayacak, türlü yalanlar haber etiketi, türlü hakaretler fikir adı altında yayınlanacak, tenkit okları ulaşmaması gereken noktalara eriştirilecek ve en sonda tahammüllerin hududu aşılıp tekrar eski sıkı rejime dönme zarureti hasıl olacaktır! Buna mukabil, devlet idaresinde daha tecrübeli olanlar, tehlikenin sâdece ilk safhada mevcut bulunduğunu belirtirler, bütün meselenin o ilk safhaya dayanmak olduğunu söylerler, bu başarıldığı takdirde sağduyunun, basiretin ve temkinin aşırılıkları mutlaka yeneceğini ifade ederlerdi.

İhtilâl, işi biraz daha güçleştirmiş bulunuyor. Zira basın hayatıma açılması, iki fasıla ayrılmıştır. İntikal devrinde bir subap gevşetilmiştir. Normal günler avdet edip te hürriyetler kısıntısız ortaya döküldüğünde bir süre bütün subaplar açılacak ve ne kadar çirkef varsa hepsi gürül gürül akacaktır. Menderesin himayesinde küfür edebiyatının paslanmış pataları kuşanarak meydana çıkanlar, daha şimdiden, inanmadıkları o basın hürriyetinin paravanası arkasından basın hürriyetinin bağrına bıçak saplamaya başlamışlardır bile..

Ama, ancak kendine güvenin verdiği bir serinkanlılık bütün aklı başında kimselere ve bilhassa kudret sahiplerine hakim olur, onlar gülüp geçecek olgunluğu gösterirlerse bu ilk safha kısa zamanda mutlaka geride kalır. "Pire yüzünden yorgan yakmak" veya "Gâvura kızıp" oruç bozmak" bizim atasözlerimizdir. Ağzı kalabalık bir yarı münevver, görmemiş ve aile terbiyesi sıfır bir sözde aydın, başarısızlıktan sinirleri laçka bir küfürbaz her zaman ellerine bir kalem ve bir sütun geçirebilirler. Bir süredir, hiç aslı olmayan hususi hayat levhalarının, sanki en ufak bir aslı varmış gibi hiç fütursuz siyasi dedikodu sütunlarına geçirilmesi modası türemiştir. Aman efendim o ne muhayyel vak'alar, o ne tatlı hikâyeler!.. Rem de ne geniş teferruatla anlatılmaktadır. Hattâ böyle hikâyeler uyduranlar "Kadın Amerikalı imiş, çok güzelmiş, üstelik-sarışınmış ve evliymiş" gibi rüyalarında gördükleri tafsilâtı da ekleyerek zihinlerde bir "Acaba?" istifhamı yaratmaya dahi çabalamak tadırlar. Ama en sonda, karşılarındakinin demirden iradesi, dudaklarından eksik etmediği müstehzi tebessüm onları çileden çıkarıp cibilliyetlerini ortaya dökmeye mutlaka zorlayacaktır. Nitekim» bu zora dayanamayıp, bugünden kendilerini rezil ediverenler çoktur.

Bütün mesele dayanmak, sabretmek, istifi bozmamak, kısacası Menderesin yolunu tutmamaktır. Demokrasi, sinirlerine hakim olan ve en acı hakikatleri en sakin, en efendice, ama en ağır tarzda söyleyebilenlerin başarı kazandıkları, ötekilerin silinip süpürüldükleri rejimdir. Bu rejimin faziletine güvenmek, bu rejimi yaşatabilmenin birinci şartıdır. Basın hürriyetinin bir belirli süre suistimalini göze alacağız ki, basın hürriyeti, ananeleriyle bu topraklar üzerinde bir daha sökülememecesine kök salsın

Başka çâremiz var mı?

hinde Cumhuriyet Savcılığına müracaatla kanuni takibat talep edeceğimi bildiririm,"

İhtarın bu resmi şekli muhataplar üzerinde duş tesiri yarattı. Tabii Öymen vazifesinden ayrıldığı ve her zaman kendisini müdafaa edecek bir sebep bulabileceği için pek endişe etmedi. Zaten Ziya Tansunun Altan Öymenle bir alış verişi yoktu. Heyecanlanan, Aydın lider ve zarif eşi oldu. Y. T. P. idarecileri ise başlarına örülen çorabın maddi bilançosunu çıkarmağa koyuldular. Tansunun taleplerinin bir müfredatı gözler önüne serildi.

Öncünün eski sahibi -ve halen Öncü işletmesinin sahibidir- Tansunun protestosuna göre borç, bini çoktan aşmıştı. Evvela 350 bin liralık bir borç, bir meşhur bankanın Galata ve Beyoğlu şubelerine vardı. Başka bir bankadan alman ve karşılığı, Ziya, Tansunun imza ettiği bonolar olan 100 bin liralık bir borç ödenmeyi bekliyordu. Bir şahıstan ılınan 30 bin lira ise, cabasıydı. Bunun dışında, Tansunun, Öncü kurulurken yatırdığı 49 bin 67İ lira da Yetimler Partisinin baş derdiydi. Bir de biriken faiz borçları hesaba vurulursa, miktar 600 bin lirayı geçiyordu.

Kara kara kazanlar

İşte bu mali levha, Y. T. P. yürütücülerinin akıllarım başlarından almağa kâfi geldi. Bir oyuna kurban gittiklerini biliyorlar, fakat namus belâsı ses çıkaramıyorlardı. Ancak, ne de olsa borç borçtu ve 10 gün zarfında ödenmesi emrediliyordu. Tansu bir defa daha sahneye çıkmıştı!

Aslında Y. T. P. nin başına gelenler çok daha evvelden pişirilip hazırlanmış ve Genel Sekreter Yardımcısının önüne sürülmüştü. Hakikaten devir ve tescil işi geçen haftanın sonlarında, cuma günü tamamlandı. O gün orta boylu, değirmi çehreli, mavi gözlü, cin gibi bir genç adam, açık gri skoç ceketine uygun kravatım az daha sıktıktan sonra, hürmetkar bir tavırla masasının Önünde bekleyen beyaz gömlekli, lâcivert pantalonlu gence baktı. Umursamaz bir tavırla na istediğini sordu. Genç, elinde tuttuğu yazılı kâğıt tomarım uzatarak, mahcup bir şekilde:

"— Efendim, ben öncü gazetesinden geliyorum. Bunlar, Öncünün Güneş Matbaacılık Şirketi ile olan temdit mukaveleleri. İmza edilecekmiş" dedi.

Az önce umursamaz bir şekilde davranan değirmi çehreli adam, kâğıtların üzerine eğilerek muhatabına:

"— Aydın bey imzaladı mı?" dedi ve karşısındakinin cevabını beklemeden kâğıtları birbir kaldırarak, gereken yerlere okkalı birer imza kondurdu. Sonra gene eski umursamaz tavrını takınarak günlük işleriyle meşgul olmağa başladı. Ertugrul Aletlinin o gün, kemali iftiharla attığı imzadan sonra Öncü gazetesi artık tamamiyle bir parti organı haline geliyordu. Aslında gazetenin suyu çoktan kaynamıştı da bu küçük imza merasimi sâdece bir takım formaliteleri yerine getirmek için yapılıyordu.

Yeni Türkiye Partisi, bitirdiğimiz hafta içinde, bir taraftan, en büyük dayanak olarak gördüğü Öncüyü kendine mal etmeğe çabalarken, diğer taraftan da, son günlerde artık kendisi için bir hayati mesele olan Teşkilât işleriyle uğraştı. Partinin dirayetli Genel Başkam Ekrem Alican, hafta içinde Genel Merkezi terkederek, sönüklüğü kimsenin gözünden kaçmayan kongrelere biraz renk katmak için yurt gezisine çıktı.

Şeyhin kerameti..

Genel Başkanın yurt gezisine çıktığı günlerde, Genel Merkez için de çalışmıyor demek, doğrusu iftira olurdu. Parti ileri gelenleri her sabah Genel Merkeze -Hür. P. devrindeki gibi- muntazaman geliyorlardı. Kahveler söyleniyor, sonra ilmi tartışmalar başlıyordu. Seçimler ve partilerin kazanma şansları ilmi olarak ele alınıyordu, Öğleye kadar süren tartışmalar sonunda varılan ilmi netice, her zamankinin -Hür. P. devrinde de öyleydi- aynıydı. Seçim kazanılacak, Y. T. P. İktidara gelecekti! Hu konuda bilhassa Genel Sekreter İrfan Aksu ziyadesiyle nikbindi. Masasının başında Genel Sekreterliğin tadım çıkaran Aksu, yakınlarıyla yaptığı konuşmalarda iktidarın çantada keklik olduğunu-belkl de samimidir. Hür. P. devrinde de samimiydiler- söylüyordu.

Ancak kazın ayağı teşkilâtta Öyle değildi. Y. T. P. nin şimdiye kadar kurduğu teşkilât büyük rakipleri A. P. ninkiler yanında devede kulak kalıyordu. Bütün bunlar bir yana, A. P., Y. T. P. nin kurduğu teşkilâtın da üzerine konuyor, - eziyeti Y. T. P. çekiyor, parsayı A. P. topluyordu.

Bir başka mesele, geride bıraktığımız hafta içinde Y. T. P. nin basına baya£ı dert oldu. Teşkilât, A. P. ile birleşmek için türlü oyunlara başvuruyordu, Y. T. P. nin, malum yarışta A. P. nin çok gerisinde kalması ve bütün çabasına rağmen aradaki farkı kapatamaması, teşkilâtta büyük gedikler husule getirmişti. Ama ne oluna olsun, Y, T. P. nin aydın liderleri birleşmeyi düşünmüyorlardı bile.. Onlarca, iki parti arasındaki fark elle tutulacak kadar barizdi! Üst kademeleri teşkil edenleri şöyle yanyana koysalar bunu farketmemenin imkânı yoktu! Şimdi şu koskocaman ilim heyetinin, A. P. nin Adliye koridorlarından çıkmıyan Genel İdare Kurulu üyeleriyle aynı masada çalışabilmesine imkân var mıydı?

Üstelik fazla telâşlanmanın âlemi de yoktu. A. P. yi er geç geride bırakacaklardı. Nitekim haftanın başında Y. T. P. ileri gelenleri bunun çâresini bile buldular. Genel Sekreter Yardımcısının odasına büyük bir Türkiye haritası asıp, A. P. nin teşkilât kurduğu yerleri yeşil raptiyelerle tespit ettiler. A. P. teşkilâtı artık avuçlarının içinde sayılırdı! Bir kere hasmın kuvvetini tesbit ettikten sonra, yoketmek kolaydı. Hem sonra, bunu masa başında da halledebilirlerdi canım! Türkiye haritasının üzerindeki 40-60 raptiyeyi söküp atmaktan kolay ne vardı yâni!

M.B.K.

İşler kolaylanınca..

Sâkin yüzlü Kurmay Binbaşı uzun masanın başına geldiği sırada, saatler 10.05'di. Sühunet, gölgede 21 dereceyi bulmuştu. Meclisin serin koridorlarında bile terlememek mümkün değildi.

Binbaşı Ali Armağan, beraberindeki kâğıtları büyük bir itinayla masanın üzerine yerleştirdi. Söyliyeceklerini fazla merak etmiyor görünen basın mensuplarına şöyle bir göz attı ve konuşmağa başladı. O konuştukça gazetecilerin ilgisi artıyor, kalemler daha fazla işliyor, genç Binbaşıya yönelen gözlerde dikkat okunuyordu. Binbaşı Armağan sözlerinin bir yerinde:

"— Üzerinde duracağım konu, dindir" dedi.

Sonra ilâve etti:

" — Milletimizin, üzerine hassasiyetle, titrediği bu konu, zaman zaman şahısların veya zümrelerin geniş istismarına uğramaktadır. Bun-

Con Ahmedin Devr-i Daim Makinesi

Parası olanı sızdırmanın, ona bir takım pahalı menfaatler sağlamanın memleketlere fayda vermediği, bilâkis eşitsizlik ve dolayısıyla huzursuzluk getirdiği bilinen hakikatlerdendir. Hele "Versin kerata!" zihniyetine müptelâ Maliye Bakanlarının devlet hazinesini başarılı tarzda doldurduğu hiç işitilmemiştir. Şimdi, bu usûl bizde deneniyor. Bu usûl bizde denendiği için de, iktisadi durumumu» ve bilhassa piyasanın hali ortada.. İşte, serinin son marifeti:

Dışarıya çıkmak isterseniz, devlet 902 kuruşluk doları size 13.50 liraya »atacak ve siz bu dolarlardan 200 adet almaya mecbur tutulacaksınız ya.. Farzediniz ki seyahatiniz size sâdece 150 dolara maloldu. Meselâ, ilk gün rahatsızlandınız ve döndünüz. Dolarlarımızı ne yapacaksınız ? İade, değil mi? Mükemmel. Ama, Maliye Bakanı Kurdaş 13.50 liradan sattığı dolarları, sizden ancak 902 kurusa alacaktır. Neden? Zira, devlet ticaret yapıyor..

Yahut, Londraya bir uçak bileti aldınız, fakat mazeretiniz çıktı ve Atinadan döndünüz. Paranızın bir kısmını geri istiyorsunuz. Pek âlâ. Ama, dolar 902 kurut üzerinden.. Gerçi, siz bilet ücretini öderken dolar 13.50 Hıradan hesaplanmıştır. Ooo, geçmişe mazi, yenmişe kuzu derler. Döndüğünüzde, yâni siz satıcı, devlet alıcıyken hesaplar altüst olmaktadır. İhtimal, çocuk oyunlarında kullanılan tâbirle, sizden kesilen "hamam parası"dır.

Turizmi Bütün bu oynak tutumların sebeb-i hikmeti bu ya.. Turizm turist, turist döviz getirecek ve biz kalkınacağız! Gerçi, dehşetli devlet adamlarımızdan bazıları da aynı parlak hülyalar içindedirler ve bunlardan devlet adamı vasıfları en ziyade müsellem olanı muteber Taninde döktürdüğü bir başyazıda Con Ahmete taş çıkartacak şekilde bütün dertlerimizi halletmektedir ama, gene de iki fiyatlı doların faydasını anlamak kabil değildir. Gelen turist, dolarım 13.50 liradan bozdurmamaktadır ki kur farkı Türkiyeyi yabancılara ucuzlatsın. Almanların ucuz markı, Rusların ucuz rublesi hep böyle gayeyle icat olunmuştur. Bizim icadımız ise şu: Yabancı diyarları Türklere, yabancılara Türkiyeyi pahalı kılmak!.

Ee, böyle davranınca turizm gelişmez de ne olur, lütfen söyler misinizf Yahut -gelen ,turist dövizini dışarda bozdurmaz da, Merkez Bankasına mı koşar? Ama, 200"erden dolarlar kanatlanıp uçmaya başlasın, siz feryadı o zaman dinleyeceksiniz.

lar bu konuyu menfaatlerine alet etmek istemektedirler."

Armağanın bundan sonra söyledikleri, son günlerde ağızlara sakız olan bir meseleyle ilgiliydi. İrtibat Bürosu Başkanı, bir şahıs tarafından ortaya atılan ve İhtilâl hükümetinin fikriymiş gibi gösterilmeğe çalışılan "Dinde Reform" cevherinin mahiyetini anlatıyordu. Mesele son derece iyi istismar edilmişti. Böyle bir meseleden istifade etmeğe kalkışanların maksatları ve kişilikleri biliniyordu. Ancak M. B. K..meseleyle ilgisi bulunmadığını belirtmeye Armağanı memur etmişti.

M. B. K. sözcüsü bu konudaki sözlerini bitirdiği zaman basın mensuplarının yüzleri gülüyordu. Haber, iyi haberdi. Gerçi, M. B. K. nin geride bıraktığımız hafta içinde sık sık yaptığı toplantıların havası, bir iki hafta evvelkilerine nazaran çok daha başka olmuş, Silâhlı Kuvvetler temsilcileri bazı konular üzerine büyük rahatlıkla eğilmişlerdi. Ama toplantıların haber olarak değeri pes azdı. Hem, bunlar daha evvel varılan bazı kararları bir araya getirip oylamaya sunmaktan ibaret gibiydi. Çoğunluk genel olarak sağlanabiliyordu. Ama, eksikler de olmuyor değildi. Komitenin ve Bakanlar Kurulunun üyesi olan iki General, son toplantıların ekserisine katılmadılar.

Haftanın içinde yapılan toplantılardan sâdece birisi diğerlerine nazaran daha uzun ve hararetli *geçti.* Çarşamba günü öğleden sonra mûtad saatte -14.30 dur- yeni Meclis binasındaki bol ışıklı, mütevazi toplantı salonuna çağrılan üyelerden Meclis kapısında ilk görüleni Albay Köksal oldu. Köksal bu defa sivil giyinmişti. Gri, üç düğme elbisesine koyu bordo bir kravat bağlamıştı. Elinde, hiç eksik etmediği kahverengi çantası vardı. Jeeple gelmişti. Büyük kapıda indi. Bir-iki saniye duraladı. Son günlerde yanında görmeğe pek alıştığı gazetecileri arıyor olmalıydı Ne var, ki basın mensupları, geride bıraktığımız hafta mekân olarak gene Başbakanlığın önünü seçmişleri karargâhı orada kurmuşlardı. Köksalı bir başka Albay takip etti. Denilebilir ki: İhtilalden bu yana en az konuşmakla şöhret yapmış sessiz sedama Albay Acuner, otomobilden iner inmez Meclis kapısından dalıverdi. Yaptığı tek hareket, kapıda sert adımlarla dolaşan iki Mehmetçiği başıyla selâmlaması oldu.

İstanbuldan dönen Refet Aksoyoğlu, otomobilini küçük kapının orada bırakmayı tercih etmişti. O da sessiz sedasız içeri kayıverdi.

Komite üyelerinden çoğu, yemeğini Meclis lokantasında yiyordu. Albay Ataklı, Havacı genç Binbaşı Emanullah Çelebi lokantanın gediklisi sayılıyorlardı. Şükran Özkaya, Kâmil Karavelioğlu da lokantanın sayılı müdavimlerindendi.

Toplantıda üzerinde durulan konu, bir açıklamanın yapılmasıyla ilgiliydi. Osman Nuri Çerman adındaki bir vatandaşın dinde reformla ilgili fikirleri, M. B. K. ne son günlerde bir hayli üzüntülü günler geçirtmişti. Bu akıllı vatandaşın ortaya attığı ve -belki kasden, belki de anlayışsızlık neticesi- umumi efkâra -Kurucu Meclis hakkında fikri olanları bu kitleye dahil etmemek gerekir- kanun teklifi seklinde duyurulan reform hikâyesi, büyük sızlanmalara sebebiyet vermişti. Komiteye mektup ve telgraf yağdırılıyordu. Bu bakımdan bir açıklama yapmak gerekliydi. Komite meseleyi iki yönden ele aldı. Bazı karıştırıcıların meseleyi Kurucu Meclise, dolayısıyla M. B. *K.* ne malederek yaptıkları propaganda halk üzerinde ziyadesiyle kötü tesir bırakıyordu. Ayrıca, "dinde reform yapılacak" teranesi, Atatürkçülük ilkelerini zedelemek amacını gütmekteydi.

Hafta sonundaki açıklama kesin ve sert oldu. Bütün bu hususlar açıkça anlatıldı. Anlatıldı ki, din konusunda İhtilâl idaresinin fikri zaman zaman açıklanmıştır. Herkesin dini inançlannda serbestiyetine İhtilâl hükümeti ziyadesiyle hürmet etmekte ve bunu Anayasayla teminat altına almaktadır.

M. B. K. nin, geride bıraktığımla hafta içinde yaptığı diğer toplantılarda ele alınan konular, genel olarak, Referandum için yapılacak gezilerle ilgili oldu. Komite üyeleri önümüzdeki hafta içinde muhtelif illerde gezilere çıkacaklar ve Referandumla ilgili konuşmalar yaparak Anayasayı tanıtma kampanyasına fiilen iştirak edeceklerdir.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Plânlama

Ümit dağın ardında

Zayıf nahif, sevimli genç adam, kelimelerin üzerine basa basa bir meseleyi izaha (alışıyordu. Meseleyi iyice kavramış insanların rahatlığı içinde, karşısındaki otuza yakın gazeteciye durumu izah etmekteydi. Sözlerini tamamladığı zaman salondakiler, izah edileni anlamış olmanın memnuniyeti' içindeydiler.

Genç adamın ismi Atilla Karaosmanoğluydu. Yanında, kendisinden bir kaç yaş büyük iki genç adam daha oturuyordu. Necati Erker ve Osman Nuri Torun adlarındaki bu ekonomistler de mesai arkadaşlarını zevkle dinliyorlardı.

Hâdise, geçen haftanın ortalarında bir gün, Devlet Planlama Dairesine bitişik Ankara Kumandanlığı salonlarından birinde cereyan ediyordu.

Devlet Plânlama Dairesi ilgilileri, hazırlanan plân ve program hakkında basın mensuplarına bilgi vermekte ve soruları cevaplandırmaktaydılar. Genç ekonomist Karaosmanoğlu, kalkınma hızı konusunda sorulan bir suali cevaplandırıyordu. Aylardır çalışılarak hazırlanan plâna göre Türkiyedeki kalkınma hızı % 7 olarak hesaplanmıştı. Genç adam şöyle dedi:

"— 1950 yıllarında şartlar son derece müsaitti. O şartlar içinde elde edilen kalkınma hızı bir hayli yüksek oldu. Ancak hız, seneler ilerledikçe, plân ve programsızlık dolayısıyla azaldı. Kalkınmada önemli mesele, yatırımları iyi kullanmak ve bunların birbirini tamamlayıcı yatırımlar olmasını temin etmektir.

Şayet tahminlerimiz doğru çıkar, % 7 nisbetinde bir kalkınma hızı temin edilebilirse, 10 yıl içinde millî gelir iki misli artacaktır."

Genç ekonomist bu hızın temini için gerekli çalışmaların nüfus artışı gözönüne alınarak hesaplandığını belirttikten sonra sözü, yanında oturan Necati Erkere bıraktı. Erkerin izah etmek istediği konu, çalışmalar sonunda hazırlanan plânın, gelecek iktidarlar tarafından değiştirilip değiştiril miyeceğl meselesiydi. Ekonomik görüşleri birbirinden tamamen ayrı iki İktidarın, 15 yıl için hazırlanan bu plân üzerinde ne dereceye kadar tesiri olabilecekti? Plân, gelecek iktidarları tatbikatta bağlıyabilecek miydi?

Erker, yapılan plânın tatbikinde iktidarların ekonomik görüşlerinin rol oynıyabileceğini ve son sözün gene onlara alt olduğunu belirtti.

Plân

İhtilalin akabinde teşkil edilen Devlet Plânlama Dairesi, o günden bu yana yaptığı çalışmalar sonunda 15 yıllık bir plan hazırlamış ve plân geride bıraktığımız hafta sonunda umumi efkâra açıklanmıştır.

Plân yedi kısımdan müteşekkildir. İlk kısım Genel Esaslar başlığını taşımakta, planın amacı bu kısımda izah edilmektedir. Uzun tetkikler sonucu ortaya çıkan plânın gerekçesi iki noktada toplanmıştır: 1) Demokratik düzen içinde en yüksek kalkınma hızım, toplumun ve ekonomik şartların imkânı nisbetinde temin etmek, 2) Sosyal adaleti gerçekleştirecek bir kalkınmayı temin etmek...

Plân, onbes yıllık bir perspektif içinde beşer yıllık dönemler şeklinde düzenlenmiştir. Ancak beşer yıllık kalkınma plânları her yıl, günün değişen şartlarına göre gözden geçirilecektir.

Plân, Türk ekonomisinin durumu gözönüne alınarak hazırlanmıştır. Devlet ve özel teşebbüsün yanyana bulunduğu karma ekonomimizin husule getirdiği şartlar düşünülmüştür. Bu şartların sağladığı imkânlardan faydalanma yoluna da gidilmiştir.

Genel Esasların sonuncusu, Devletin ekonomik politikasının istikrarlı ye açık olmasıdır.

Kalkınma hızı

Plânın tatbik devresinde nüfusumuzun artışı da gözönünde tutularak, % 7 civarında bir kalkınma hızına ulaşılması amaç edinilmiştir. Bunun temini, için, gayrisafi milli hasılanın % 18'ini yatırımlara hasretmek gerekmektedir. Bu % 18'in % 14'ü ie, % 4'ü ise dış kaynaklardan elde edilecektir.

Nüfus artışındaki % 3 nisbetle, varılmak istenilen % 7 civarındaki kalkınma hızı arasında % 4 gibi bir fark bulunmaktadır ki, bunun fertlerin refahını sağlıyabilmeei için bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartların başında, gelir dağıtımının âdilâne olması çelmektedir. Bunun da temini, vergi sistem leriyle mümkün olabilecektir. Bundan başka devletin, açık bir ekonomik politika tatbik etmesi lüzumu ortaya çıkmaktadır.

Plânın önemli bir kısmı da, tasarruf politikasını izah eden kısmıdır. Milli gelirimizdeki artışın büyük bir kısmının yatırımlara ayrılması yönünden hareket edilerek tasarruf politikasının tatbiki zaruri görülmektedir. Ancak, tasarrufu arttırmak amacıyla halkın büyük çoğunluğunun geçim seyivesini bugünkü istihlâk standartlarının altına düşürmekten kaçınmak gerekmektedir. Toplumdan, Herdeki refahı için fedakârlık isterken, bazı hususları göz önünde tutmanın yerinde olacağı plânın bu bölümünde . anlatılmaktadır. Tasarruf ve dolayısıyla yatırımların arttırılması, zaruri ihtiyaç maddelerinden yapılacak kısıntıdan çok, lüks maddelerin istihlâkindeki artışı önlemekle elde edilecektir.

Tasarruf politikasının tatbiki sırasında fert başına düşecek ortalama istihlâk miktarı çok az artsa bile, bunun önünü almak âdil bir gelir dağıtımıyla mümkün olabilecek, böyle-

Şinasi Orel basın toplantısında konuşuyor
Uzun vadeli teşebbüsler

likle, çoğunluğun hayat standardının yükselmesi ve toplum refahının artması da mümkün kılınabilecektir.

Tasarruf politikasında plâna göre ele alınacak bir mesele daha mevcuttur. Bir yandan özel tasarruf teşvik edilirken, kamu tasarruflarının da azami seviyeye çıkarılması istenmektedir. Bunun İçin başvurulacak en önemli çare vergileme olacaktır. Sosyal adalet ilkeleri gözönünde bulundurularak verginin müterakki bir nahiyet taşıması lüzumu plânda yer almaktadır. Bütün az gelişmiş memleketlerde olduğu gibi Türkiyede de gelir vergisi, sosyal organizasyonun bünyesi bakımından, müterakkiliği istenilen derecede sağlamaktan uzaktır. Hal böyle olunca, işe buradan başlamak ve diğer vergileri ıslâh ederek müterakkiliği sağlamanın yollarını aramak icap etmektedir.

Yatırım politikası

Plândaki yatırım politikasının **esasını, uzun** devrede en çok verimli ölebilecek yatırımlara yer vermek teşkil etmektedir. Ayrıca, Türkiye gibi **milli** gelirinin yandan fazlasını **tarımdan** temin eden bir memlekette yatırımlar bakımından, tarım ve sanayi olarak kesin bir tercih yapmanın doğru olmıyacağı belirtilmektedir. Bu bakımdan, yatırımların iyi âyarlanması gerekmektedir, öne alınacak endüstrilerin, sermaye malları ile ihraç malları endüstrileri olması plânın bu kısmında tavsiye edilmektedir. Yatırımların verimli olabilmesi için teknik bilginin artması lüzumu üzerinde durulmakta, bu bakımdan her seviyedeki eğitim ve öğretime geniş yer verilmesi zaruri görülmektedir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Doğu - Batı

Çizmelerini giyince..

General üniforması giymiş tıknaz adam haykırıyordu:

"— Bu yıl sonunda Doğu Almanya ile sulh imzalıyacagız!"

Bu tıknaz adam Sovyet Rusya Başbakanı ve Komünist Partisi Birinci Sekreteri Nikita Krutçefti ve Hitler Almanyasının Sovyet Rusyaya tecavüzünün 20. yıldönümü münasebebiyle Kremlinde tertiplenen bir törende konuşuyordu. General üniformasını, diğer tâbirle çizmelerini, bu münasebetle giymişti ama, herhalde bu kıyafeti seç meşindeki maksat, çoktan ölmüş bulunan Nazi liderlerinin ruhunu tazip etmekten ziyade, "İnsaniyete kasdetmiş -olan gerici ve emperyalist Amerikan mahfilleri" ve "Batı Almanyanin intikamcı lideri Adenauer" diye bahsettiği grup ve şahısları yıldırmaktı.

Viyanada Başkan Kennedy ile mülâkatinden sonra Krutçefin bu konuşması ikinci oluyordu. İlkin Viyana mülâkati hakkında vatandaşlarına bilgi vermişti. Şimdi ise bütün dünyaya hitap ediyordu. İki konuşmasının da esasları birdi, fakat ikinci konuşmasında Sovyet Rusyamn hakiki niyetleri hakkında Batılılarda hasıl olan intibaları değiştirmek, yok etmek bakımından önemli farklar vardı.

Yüksek tonda bir konuşma

Krutçefin bir saatten fazla süren konuşmasını hakiki üniformalıların, Malinovskinin, Çuykofun tehdit dolu nutukları takip etti. Fakat orkestranın değneği iğreti Üniformalı tıknaz adamın elindeydi ve bu değnek bir buhran temposu ile sallanıyordu.

Viyana mülâkatinden sonra Baş kan Kennedy'nin bedbin konuşmasın dan, nükleer denemeleri durdurma işinin tam bir çıkmaza girmesinden Almanya ve Berlin meselesinin taze leniş şeklinden nedense gereken neticeler çıkarılamamıştır. Batıda, durumun bir buhrandan uzak olduğu, Sovyet Başbakanının her şeye rağmen mülayim konuştuğu, Berlin meselesinde, 1958 de olduğu gibi" bir ülti matom vermemiş, mehil tâyin etme miş olduğu ileri sürülüyordu. İşte şimdi Krutcef, Kremlindeki konuşmasıy la bu intibaları tashih etmekte idi:

1 — Sovyetler yıl sonunda Doğu Almanya ile barış anlaşması imzalı yacaklardır.

2 — Birleşik Amerika 1958 den beri tek taraflı kararlarla durdurulmuş olan nükleer denemelere tekrar bağlayacak olursa, Sovyetler de başlayacaklardır, zira elde denenmesi gereken pek çok yeni silâh vardır.

John Kennedy
Dilinde tüy bitti

Azizim Kennedy

Nükleer denemeleri durdurma bahsinde Krutçef, Kennedy'ye verdiği muhtırada, bu konuda aktedilecek anlaşmanın kontrol organizman için Sovyet tezinin kabul edilmesini, aksi takdirde bu müzakerelerin umumi silahsızlanma müzakerelerine katıştırılmasını istemekteydi. Sovyetlerin istediği, kontrol organizması bir Batılı, bir Doğulu, bir de tarafsızdan müteşekkil bir heyet olacaktı. Rusların meşhur üç atlı kızaklarına telmihan buna "troika" denmekten hoşlanılıyordu. Hakikaten üç atın da ba-ı bağlı olacaktı, zira kararlar ittifakla verilecekti. Bunun diğer mânası, üç üyeden her birinin, her zaman, veto ile kontrol organizmasını mefluç bırakabilecek olması idi.

Nikita Krutçef
Çizmeli çalımcı

Bu nasıl bir kontroldu ? Bunun kabulüne imkân yar mıydı? Kontrol organında Batılı ve Doğulu Üyelerden başka bir de tarafsızın bulunmazı kararların çoğunlukla alınmasını gerektirmez ve bu kâfi garanti teinin etmez miydi ?

Bu sualleri Viyanada Kennedy bizzat Krutçefe sormuş ve şu cevabı almıştı:

" —Tarafsız üyeye mi güvenmemi istiyorsunuz, azizim Kennedy? Tarafsız devlet olabilir, fakat tarafsız insan olamaz!"

Sonra ilâve etmişti;

"— Silâhlar mevcut oldukça, kontrol denen şey casusluktan başka bir şey değildir!"

Sovyet Başbakanı burada asıl tezine dönüyordu: Evvelâ silâhsızlanma, sonra kontrol!..

Dulles'a avdet

Ne gariptir ki, Sovyetler, nükleer denemeleri ..durdurma meselesini umumi silâhsızlanma müzakerelerine katıştırmak talebinde bulunurken bundan üç yıl evvel Cumhuriyetçi Amerikan idaresinin Dışişleri Bakanı Foster Dulles'ın iddiacım benimsemiş oluyorlar. Gerçekten, o zamanlar Sovyet Rusya evvelâ nükleer denemelerin durdurulmasının silâhsızlanma meselesinin halline yardım edeceğini ileri sürerken, Dulles nükleer denemelerin başlıbaşına mütalea edilmesinde fayda olmadığını, bunun silâhsızlanma müzakerelerinde ele alınması gerektiğini ileri sürerek uzun zaman Sovyet tekliflerine mukavemet etmişti. Fakat sonradan, umumi efkârın tazyiki altında Amerikanın nükleer denemeleri durdurma konuşmalarına katıldığı ve bunu yaparken de, daha evvel Sovyetlerin alımış oldukları bir karara uyarak, denemeleri tek taraflı olarak durdurduğu malûmdur.

Sovyetlerin bu bahiste bu kadar serbest, hattâ laubali denecek kadar ferah manevrada bulunmaları kendi-

lerini çok kuvvetli hissettiklerinden midir? Bunu düşündüren sebepler yok değildir. Nitekim nükleer denemeler hakkındaki Sovyet görüşünü reddeden Batılı muhtırasına Krutçefin Kremlinde söylediği nutukla verdiği cevap çok sert ve tehditkâr olmuş, diğer taraftan umumî silâhsızlanma için 31 temmuzda başlaması mukarrer müzakerelerin hazırlığı İçin Washington'da girişilen Sovyet - Amerikan temasları da devam etmekten hali kalmamıştır.

Troika

Sovyetlerin Almanya ve Berlin meselesine verdikleri son şekil muvacehesinde Batılıların cevap hazırladıkları bildiriliyor. Krutçefin sert tutumu belki bu sahada Batının tavrım da sertleştirecektir. Fakat bu mevzuda hâlâ bir takım dalgalanmalar vardır. Çeşitli fikirler çıkıp batmakta, çeşitli ihtimaller üzerinde durulmaktadır. Bunlardan biri de Almanya ve Berlin meselesini Birleşmiş - Milletlere intikal ettirmektir. Ne var ki, şu son günlerde Birleşmiş - Milletler de, Genel Sekreterin Kongoda gösterdiği başarıya rağmen, huzursuzluk içindedir. Sebep de Sovyetlerin bu sefer Hammarskjoeld'a musallat olmaları ve tek bir Genel Sekreter yerine onun işini görecek üç üyeli bir teşekkül ikame etmek istemeleridir. Yâni, nükleer denemeler meselesindekine ilâveten bir troika dana!. Zira Rusların tasarısınca, bu heyette de kararlar ittifakla alınacaktır. Yâni veto hakkı câri olacaktır.

Burada Sovyetlerin maksadı oldukça açık görünüyor: Kore harbi sırasında veto müessesesinde yapılan ıslahatı ortadan kaldırmak... Zira bilindiği gibi, o zaman kabul olunan bir kararla, veto yüzünden güvenlik konseyi işlemez hale geldiği takdirde, meselenin, vetonun câri olmadığı Genel Kurula İntikal ettirilebilmesi sağlanmıştı. Şimdi Sovyetler Genel Sekreterliği de veto ile bağlayarak bu açık kapıyı da kapamak niyetindedir.

Batılılar buna şiddetle itiraz etmişlerdir. Fakat 18 ay sonra Dag Hammarskjoeki'un yetki devresi bitince mesele nasıl olsa bir dram halinde ortaya çıkacaktır.

Afrika - Asya

Kongoda hava güzel

Geride bıraktığımız hafta içinde Afrika - Asya ölçüsünde hatırı sayılır gelişmeler oldu. Evvelâ siyahi Afrika üzerinde biriken kara bulutlar hafifledi ve bir yıldan beri felâketli bir anarşiye sürüklenmiş plan Kongoda dirlik ümitleri belirdi. Coguilhatville konferansında buluşan çeşitli temayüllerin mümessili Afrikalı liderler, Birlemiş - Milletlerin de tavassut ve teşviki ile, bu ayın 25'inde parlâmentoyu toplamaya karar verdiler. Bu, başlı başına bir adımdır. Fakat bir netice olabilmesi için parlâmentonun ictimaından evvel Leopoldville, Stanleyville ve başkam uzun zamandır mevkuf bulunan Elizabethville hükümetlerinin bir anlaşmaya varmaları lâzım geliyor. Bu yolda Birleşmiş - Milletler yetkilileri adıgeçen başkentlerde temas ve faaliyette bulunuyorlar. Eğer yeniden şahsi ihtiraslar ve haricî müdahaleler başgöstermezse, Kongolular için bir konfederasyon içinde saadet, Birleşmiş - Milletler için başarı ve hazin olmakla beraber, Kongonun vatan fedaisi Lumumbanın ruhunun huzuru sağlanmış olacaktır.

Kuzey Afrikada ise hissedilir bir sinirlilik havası hüküm sürmektedir. Cezayirli milliyetçilerle Fransız murahhaslarının Evian konferansına Fransanın tek taraflı olarak ara vermesinden sonra, bu kesilmenin başlıca sebeplerinden olan Büyük Çöl dâvasına sınır memleketler de karıştılar. Cezayir Büyük Çölün kendi topraklarına dahil olduğunu iddia ediyor, bununla beraber bir kere Fransanın hakimiyetine son verdikten sonra bu büyük ummanda payı olan Afrikalı devletlerle anlaşacağım umuyordu. Halbuki Tunus ve Mali bu neticeyi beklemeden hak iddialarım ortaya attılar. Fas da Moritanya me--elisini bir kenara iterek müddeiler arasına katıldı. Nijer de bunlara iltihak etti. öte yandan Fransa ve Tunus Moritanyayı tanımak suretile büyük anlaşmazlığı biraz daha karıştırmış oldular. Bu suretle Büyük Çöl dâvası, yeniden başladığı zaman, Fransız - Cezayir konuşmalarım içinden çıkılmaz hale getirebilecek bir unsur oldu.

KADIN

İstanbul

Yabancı gözüyle

Zeki bakışlı, esmer, küçük yüzlü, orta yaşlı kadın, etrafını saran gazetecilere:

"— Türk kadınlarının gözleri çok güzel" dedi.

Ayrıca, zeki ve cana yakın olduklarını da sözlerine ilâve etti.

Geçen haftanın sonlarında bir gün Park Otelde, Kadınları Koruma Derneği tarafından şerefine verilen gayda Fransız kadın sayfası yazarı Fernande Feron; gazetecilere, Türk kadını hakkında daha pek çok şey söylemişti ama, ertesi sabah gazetelerde yalnızca onların güzelliklerine dâir sarfetmiş olduğu sözleri buldu ve tatlı bir kahkaha attı.

Fernande Feron, "Femme d'Au-Jourd'hul" dergisi tarafından Türkiyeye Türk kadını hakkında makaleler yazmak için gönderilmişti. Kadınları Koruma Derneği, yazarın Ankara ve İstanbuldaki gezilerini üzerine almış, Türkiye Turizm Kurumu rehberlik kurslarını bitirmiş olan üyeleri sayesinde çok istifadeli bir program hazırlamıştı. Fernande Feron "Femme d'Aujourd'hui" dergisine muhakkak ki yalnızca Türk kadınlarının güzelliğinden bahseden yanlar göndermiyecekti. Onu ve dergisini en çok ilgilendiren şey, Atatürk inkılâpları ile âdeta yeniden yeryüzüne çıkan Türk kadını idi.

Fernande Feron senelerce bu inkılâplan uzaktan takip etmiş, bunlar hakkında yazılar yazmış ve seneler senesi bunlara dayanarak Fran--ada kadınların siyasi haklarını ilgilendiren bir mücadeleye katılmıştır. Çünkü Fransız kadını, siyasi oyunu kullanma hakkına ancak 1945'de General De Gaulle sayesinde kavuşmuştur. Fernande Feron, Atatürkün yalnız Türk kadınına değil, dünyadaki bütün kadınlara birçok bakımdan rehberlik ettiğine, insan haklarını koruma bahsinde çok ileri bir adım attığına inanmaktadır. İşte bütün bu ileri haklardan latifede eden Türk kadınıyla tanışmak üzere memleketimize gelmiş bulunuyordu..

Fernande Feron, Eyüpte, Piyer Loti kahvesinde halkasını çayına batırırken, karşısındaki incecik zarif kadına baktı ve:

"—- Doğrusu, Türk kadını beni hiç hayal kırıklığına uğratmadı" derdi.

Karşısındaki incecik kadın. Eyüp Noteri ve rahmetli karikatürist Cemal Nadirin esi Malike Gülerdi. Fernande Feron daha birçok münevver Türk kadını ile tanışmış, onlarla beraber Boğaziçini, adaları, müzeleri, Üniversitede Süheyl Ünverin Türk tezyinatı atölyesini, camileri, fabrikaları gezmişti. Şehir Galerisi (Müdürü heykeltraş Zerrin Bölükbaşı ile temasa geçmiş ve Fransız sanatkâr kadınlarının bir sergisini İstanbulda açmak üzere görüşmeler yapmıştı. Kadınları Koruma, Derneği Başkanı Mediha Gezgin, kendisini, demeğin Nuruosmaniyedeki merkez binasında birkaç lisan bilen üyelerle tanıştırdı, Yazar bilhassa çalışan evli kadınlarla tanışmaktan çok zevk duyuyor ve onlara, ev işleriyle çalışma hayatım nasıl bağdaştırdıklarını, evlendikten sonra işlerini bırakmayı düşünüp düşünmediklerini, ihtiyaç için mi, yoksa daha iyi yaşamak için mi çalıştıklarını soruyordu.

Halâ mı Piyer Loti?

Akşam güneşi altında Haliç pırıl pırıl yanıyordu. "Femme d'Aujourd'hui" dergisi yazan, birçok fabrikanın yükseldiği sahillerde, Piyer Lotinin romantik yüzlü, peçeli, güzel, gözlü Azadesini 'arıyordu! Malike Güler ona, mezarlıkların ortasından geçen, paket taşlarıyla döşenmiş yolu ve bu yoldan yukarıya doğru tırmanan siyah pardesülü,' ' başörtülü, temiz yüzlü kadınlarla beraber yürüyen erkekleri gösterdi. Artık Türkiyede kaç - göç yoktu, peçe yoktu? Acaba Piyer Loti bunları görse, hayal kırıklığına uğrar mıydı ?

Fernande Feron, fabrikalardan boşalan bu güzel kalabalığa takdirle baktı .ve:

— Ben buraya Azadeyi değil, dünyadaki ilk kadın jet pilotunu görmeye geldim. Bu kadının Türk olduğunu ve Ankarada yaşadığım biliyor muydunuz ?" dedi.

Fernande Feron bir hafta İstanbulda kaldıktan sonra Ankaraya hareket etti. İstanbula doyamamıştı. Dönüşte tekrar gelecek, birkaç gün daha kalarak hakiki bir nargile içecek, İstanbulun kendisine has güzelliklerini içine sindirmeye çalışacaktı.

Zamanın Kadını

Jale CANDAN

Tanınmış bir Amerikan artistine sormuşlar: "Karını neden geversin?" Hiç düşünmeden cevap vermiş: "Pratik kadındır da ondan... Ne zar man eve habersiz misafir getirsem, ikram edecek yemeği vardır."

Bir başka erkek için ideal kadın, beş dakika içinde giyinip, şık ve temiz bir şekilde sokağa çıkabilen kadındır. Daha bir başkası için en önemli şey, kadının, kitaplara gömülmeden ve ukalâlık etmeden aktüaliteden haberdar oluşudur. Kocama sorarsam", ideal kadın, günün saatlerini mutfakta öldürmeden sofraya en güzel yemekleri çıkarabilen, temizlikte görülmeden evini tertemiz tutan, çocuklarla fazla meşgul olmadan onları terbiye eden, her an sokağa çıkmaya hazır ve her an misafir kabul edebilecek durumda olan kadındır.

Kadın okurlarımın bu sözlerime şaşmıyacaklarından eminim. Tanıdığım erkeklerden çoğu, bunlara ilâve olarak, karılarından daha neler ve neler beklerler. Meselâ, modaya uyacaksın, şık giyineceksin ama, terzi masrafı göstermiyeceksin. Kendin dikeceksin ama, dikişin, iğnen, ipliğin ortada görülmiyecek. Hattâ sen, dikiş dikerken görülmeyeceksin. Çarşıya pazara koşacak, ütü ütüleyecek, fakat hiçbir zaman yorulmıyacaksın. Mutfakta ahçı, evde işçi, sokakta şık ve zarif, aynı zamanda ekonomik, kısacası, pratik kadın olacaksın..

Erkeklere kızmayalım. Bunu bizden isteyen, içinde yaşadığımız zamandır. Fezaya adam yolluyoruz. Yaşadığımız günler, dünyanın belki en önemli tekâmül günleridir. Belki de tarihte bir devrin kapanıp bir devrin açılışına şahit oluyoruz. Bu arada aile hayatı büyük değişikliklere uğruyor ve bunun yükünü daha çok kadın hissediyor. Bundan elli sene evvel birçok erkekler için ideal kadın, en ince hamuru açan kadındı. Bu kadın mutfağa girer, saatlerce tatlı, börek yapardı. Ama bu kadın, umumiyetle tek taraflı kadındı. Ondan, bir salonda aktüaliteden konuşması, konuşulanları hiç olmazsa anlaması, parası olsun - olmasın, modaya uyması beklenmezdi. Gene bundan elli sene evvel başka bir tip erkek için ideal kadın, nazlı, zarif, köşesinde oturan kadındı. Erkek onun yanında dinlenir, ondan hiçbir iş beklemezdi. Bu kadın erkeğini oyalamasını, ona tatlı dil dökmesini bilirdi. Ama bütün meziyeti kadın olmaktan ibaretti. Elini sıcak sudan soğuk suya sokmazdı. Kendisine hizmet edecek adamları vardı.

Bugün mutfağından çıkmayan kadın da, köşesinde süslenmekten başka birşey düşünmeyen kadın da toplum tarafından aynı şekilde küçümsenecektir. Zamanımız; kadının kendisini yalnızca mutfağına, yalnızca dört duvarına hasretmesini veya yalnızca süsünü düşünmesini affetmiyor. Daha doğrusu, zamanımız, kadının tek taraflı olmasını affetmiyor. Hattâ kadım ev kadım ve meslek kadını diye iki kategoriye, ayırmaya bile cevaz vermiyor. Birinci Dünya Harbinden itibaren ekonomik ve sosyal zaruretler kadım evinin dışında çalışmaya zorlamıştır. Bir devirde erkek gibi giymen, hattâ saçlarını erkek gibi kesen, dışarda çalışıp para kazandıkları için ev işlerini küçümseyen kadın tipleri türedi. Tabii bu zihniyet, bir neslin tutunmayan modasından ibaret kaldı ve kadın en başta, kendisine saadet getirmeyecek olan bu tutumdan vazgeçti. Bugün meslek sahibi olsun, iş sahibi olsun, dışarda çalışan bir kadın nasıl ev işlerinden, ev meselelerinden nzak kalamazsa, dışarda herhangi bir vazifesi olmayan ev kadım da yalnızca dört duvarı içinde yaşıyamaz. Bugün kadın her dakika çarşı pazardadır. Çocuklarının yetiştirilmesi için dahi olsa devamlı surette dış hayatla temas halindedir.

işte kadının evde ve dışarda faaliyetlerinin birçok parçalara ayrılmasıdır ki onu çok cepheli bir kadın obuaya zorlamaktadır. Bunun tek çıkar yolu ise, uyanık ve pratik olmaktır. Eskisi gibi tahta ovmanıza imkân yoktur. Evinizi muhakkak muşamba ile kaplatın, boyayın, kocanızla başbaşa verip ev işlerini hafifletecek, onları zevkli bir hale getirecek seldiler düşünün, ailenin bütün fertleri ölçülü bir şekilde size yardımcı olsun, herkese kaldırabileceği mesuliyetler verin. Hamur açmak şart değil ama, her akşam sofranız zamanında hazır olmalı.

Ev işlerinde olsun, giyim ve modada veya insanlarla münasebet kurma hususunda olsun, bugün her kadının tutumunu gözden geçirmesi, kıymetini kaybeden klâsik görüşlere veda etmesi, zamanımızın aile ve ev hayatına getirdiği değişiklikleri pratik yoldan benimsemesi lâzımdır.

Moda

İhtiyaca göre

Yeni bir elbise, bir kadını başka kadın yapar, derler. Modanın sık sık değişmesi de kadınların -ve tabii, erkeklerin-, bu devamlı değişiklik, yenilik arzularına bağlıdır. Fakat bazı kadınlar modayı çok yanlış mânada anlar ve her sene bir sürü yeni elbise dikinmedikçe kendilerini Havva anamız kadar çıplak hissederler. Moda saçla, makyajla,, elbise ve hattâ hal ve hareketle tamamlanan birşeydir. Bu, daha ziyade bir havadır. Her sene yeni modellerden birçok elbise dikinen ve buna kucak dolusu para sarfeden kadınlar, bütün gayretlerine rağmen modaya uyamazlar. Buna mukabil, iki basma entarisi veya birkaç bluz - eteğiyle modanın sihirli havasına sahip olabilen pek çok kadın vardır. "Şık giyinmek bir para. meselesi değildir" sözü hakikati ifade etmektedir.

Pratik usûller

Daima en son, en yeni modellere bakınız. Bunları tatbik edemediğiniz için üzülmeyiniz. Gardrobunuzu açınız, elbette orada bazı şeyleriniz, hattâ sevdiğiniz bazı şeyleriniz vardır. Ufak bir rötuşla bunlara yeni bir hava verebilirsiniz. Bir elbise almadan önce, aksesuarlarınızı gözden geçiriniz. Alacağınız kumaş renk bakımından, tarz bakımından, çantanıza, ve ayakkabılarınıza uymalıdır. Muhakkak yeni birşeyler dikinmek istiyorsanız, önce ihtiyaçlarınızı hesaplayınız. Fazla elbiseye hiçbir zaman heves etmeyiniz. Bol bluz - etek giyininiz. Şişman değilseniz, yerine göre pantalon da giyinmekten çekinmeyiniz. Yaz mevsimi ve moda buna müsaittir. Fazla elbise çabuk demode olur. Günlük ihtiyaçlarınıza göre, hayatınıza göre her gideceğiniz yer için giyilebilecek tek bir doğru dürüst kıyafetiniz varsa, bu site yetecektir. Meselâ pratik bir deniz elbisesi, nazbut bir şehir kıyafeti, bir süslü elbise, etek, bluz ve pantalon kombinezonları ile çoğaltılınca bütün bir yaz insana yetebilir.

Bütün mesele, " insanın her ihtiyacını karşılıyabilecek tek bir iyi kıyafeti olmasıdır. Elbiselerin bakımı, çeşitten çok fazla rol oynar. Çeşidi, bluz - etek kombinezonu ile, yazın basma ile temin etmek çok kolaydır. Elbiselerinizin çabuk demode olmasını istemiyorsanız dâima en sade biçimleri seçiniz. Bunların biçimlerini değiştirmek, bunlara rötuş yapmak dâima daha kolaydır. Bunları kolye, çiçek veya herhangi bir aksesuarla süslemek dâima mümkündür. Zaten en kolay şık olma usûlü, dümdüz elbiselerle frapan aksesuar seçme usûlüdür.

EN ÜSTÜN
ÖZELLİKLERİ TAŞIYAN
Dışı ayrı güzel, içi ayrı güzel, fevkalâde kullanışlı, son derece sağlam bu modern buzdolabının kalitesi hususunda en sağlam garanti ARÇELİK markasıdır.
EN İYİ
ŞARTLARLA SATILAN
B-2 tipi ARÇELİK Buzdolabının hacmi 10,2 ayak, yani 290 litredir. Bütün yiyecek ve içeceklerinizi rahatça barındırabilir. Buna rağmen, piyasadaki orta boy buzdolaplarının fiatına ve 5 yıllık kapalı sistem garantisi ile satılmaktadır. Bir ARÇELİK buzdolabı almakla en isabetli kararlarınızdan birini verecek ve daima "Ondan" memnun kalacaksınız.
FAAL
BOL
YEDEK PARÇA
DAİMÎ OLARAK
HİZMETİNİZE
HAZIR
TEKNİK SERVİS
EN MÜKEMMEL
BUZDOLABI
B-2 TİPİ
10,2 AYAK
ARÇELİK
BUZDOLABI
Genel Satıcıları:
BEKO Ticaret A. Ş
İstiklâl Cad., No. 349
Beyoğlu-İstanbul,
Tel.: 49 35 00
BURLA Biraderler ve Şsı
Hezaren Cad., No. 61-63
Galata-İstanbul,
Tel.: 44 47 20
ARÇELİK A. Ş.
Sütlüce, Karaağaç Cad., No. 2-4
Tel.: 49 44 00 (5 hat)
Telgraf: ARÇELİK-İstanbul
FAAL — 58

SANATÇI ve DÜNYASI

MAHİR CANOVA

M. Sunullah ARISOY

O zamanlar şimdiki Gazi Eğitini Enstitüsünün bir de ilkokul öğretmeni yetiştiren ilk kısmı varmış. Yıl 1980. Cumhuriyet Türkiyede daha yedisinde bir bebe. Bütün dünyadaki ekonomik kriz Türkiyeyi de etkisi alınmda tutuyor. Her işte, her yerde *mm* harcamaya »on derece dikkat ediliyor. "Gazi Muallim Mektebi"nin müdürü, öğrencilerin temsil çalışmaları için salonu bile vermiyor. Elektrik bir kaç saat yanacak diye. 15 - 16'sında bir avuç delikanlı bunun da yolunu buluyorlar. Sınıfta, sıraları birleştirip sahne yapıyorlar, temsillerini öyle hazırlıyorlar. O yıllarda belki de tam bilinçli olmıyan, ama içten gelen bir dürtüyle, bütün engelleri yenerek girişilen bu çalışmalar olumlu sonuçlar da veriyor. Tiyatronun bu gönüllü gençleri içinden Türk tiyatrosuna değer olarak katılan Uç kişi var: Mahir Canova, Saim Alpago, Suavi Tedü.. Bir süre sonra "Gazi Muallim Mektebinin ilk kısım öğrencilerini başka öğretmen okullarına gönderiyorlar. Mahir Canova ile Suavi Tedü Balıkesire, Sami Alpago Adanaya gidiyor. O yıllarda, haçtan sona elle yazılan, bir nüsha yayınlanan Rol adlı bir de dergileri var. Elden ele dolaşıp, bir yerine bir şey olmadan gene kendilerine geliyor. O yıllarda gençlerdeki bu tiyatro sevgisini geliştiren kurum yok. Hepsi öğretmen olacak. Mahir Canova da öyle.

1934 - 1935 de Balıkesir Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra kısa bir süre Eskişehirde "İnkıiap İlkokuIu"nda öğretmenlik yapıyor. Ama onda tiyatro dürtüsü durur gibi değil. Bir dem yılını bile bulmayan bu öğretmenliği sırasında, operet de dahil, bir kaç temsil hazırlıyor. Sonra da ver elini Ankara deyip başkente geliyor. Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesinin Hindoloji bölümü öğrencisi oluyor. Ne ilgisi var Hindolojiyle Mahir Canova nın? Kendisi de pek bilmiyor! "Ora* da da duramadım" diyor Mahir Canova, "bir sömestr de Alman filolojisine devam ettim." Bunlar, gerçek yerini bulamamış tedirgin bir gencin aranmaları.. 1937 yılından bağlıyarak asıl yolunu buluyor Canova. Devlet Konservatuvarının sınavlarına girip, oranın öğrencisi oluyor. Su, yatağına girmiştir artık. Bundu sonrası kolay.. Kendisiyle birlikte sınava yirip de tiyatroda kalabilenleri soruyorum. "Salim Canar" diyor," sonra.. Saime Araman, Nur Bartu..Nermin Sarova.." 1941 yılında Konservatuvarı bitirince Tatbikat Sahnesine, sonra Devlet Tiyatrosuna.. "İşte bu kadar" diyor Mahir Canova. "O yıldan bu yana çalışıyoruz.."

Mahir Canovamn bir rejisörlük -sahneye koyuculuk- yanı var, bir öğretmenlik. Konservatuvarı bitirdiği yıl "Sahne ve Mimik Dersi" öğretmenliğine atanmış, öğrenciliği sırasında da Carl Ebert'in asistanı olarak çalışmış. Demek yirmi - yıllık bir sahneye koyucu ve öğretmen.. Devlet Tiyatrosundaki hemen butun oyuncuların hocası durumunda.

Seyirci olarak, şu sahneye koyucu dediğimiz sanatçıyı gereği gibi tanıdığımızı pek sanmıyorum. Bir oyunun yazarını biliyoruz. Oyuncularını tanıyoruz. Beğeniyoruz, ya da yeriyoruz. İyi oyun, kötü oyun,. iyi oyuncu, kötü oyuncu diyoruz.. Ama sahneye koyucu? Bir sahneye koyucunun yazar kadar, oyuncu kadar önemi var. Seyrettiğimiz oyuna yol yöntem çizen, yorumlayan bir adam sahneye koyucu. Sahnede kendisini görmüyoruz ama, bir koltuğun duruşunda, bir kapının açılışında, oyuncunun dilinde, giyiminde, hareketinde o var. Perde carisinde kapanık, ama alabildiğine sorumluluk taşıyan yorucu, yıpratıcı bir çalışma adamı. Bütün bunlar kadar önemli olan, yaratıcılığı. Sahneye koyucunun yaratıcılık gücü, bir oyunun çok atman kaderini çizebiliyor!

Bir oyun, seyircinin karşısına çıkıncaya kadar sahneye koyucunun teknesinde yoğruluyor, biçimleniyor, değerleniyor. Sonra üç zil sesi, perde açılıyor. Sahneye koyucu ortalarda yok gibi atsa, oyunun her ânında var! Bir çok oyunun şu, ya da bu sahneye koyucu elinde söyle, ya da böyle oynanması, sevilmesi, ya da sevilmemesi bundan. Sinemada olsun, tiyatroda olsun, oyuncu adı, yazar adı bellediğimiz kadar sahneye koyucu adı bellediğimizi sanmıyorum. Oysa, o belledıklerimizi o biçime sokan adam var. Mahir Canova tiyatronun en zor, ama bir o kadar da güzel bir yanını seçmiş kendine, Konservetuvardakiler de dahil, şimdiye kadar yüze yakın eser sahneye koymuş. "Nasıl yaparsınız bu işi?" diye sordum. "Bir oyun üzerinde nasıl çalışırsınız, nasıl çalıştırırsınız?" Anlattı. "Bir kere" dedi, "ilhama ve fanteziye çok. önem veririm. Reji ilkesi olarak, öğretmenlikte ve diretmen okulunda Öğrendiğim bir ilkeyi ön planda tutuyorum. Benim içki önemli olan hir oyunun estetik, öğretici, eğlendirici yanlarını hatırda kalabilecek şekil-

de satabilmektir. Eski öğretim sistemindeki takrir metodunun, terbiyecilerce ruhu sıktığa, uyutucu olduğu ileri sürülür. Bunu biliyorum. Bu bakımdan, dikkat ve ilgiyi uyanık tutacak, canlı bir sistem kurmayı düşünürüm. ilk adımda akla gelen değil, belki en son düşünülen ama ona göre üzerinde duruldukça akla uygun olan bir yol çizmeye çalışırım. Onun için de hem kendimi, hem başkalarını tekrar etmekten çekinirim. Sahneye koyduğum bir eserin, öncekine benzememesi başlıca kaygımıdır. Sanatın daima devrimci, ihtilalci olduğunu benimser gibiyim. Sözümün başında ilham ve fantezi dedim. Bilindiği gibi yalnız ilhamla, fanteziyle bir şey yapılamaz elbette. Buna tekniği, bilgiyi, tecrübeyi de eklemek gerek. Kendimi, bilen bir öğretmen saymam. Ben, her derse yeniden hazırlanması gereken bir öğretmenim. Sahneye koyacağım eserin belirgin noktalarını önceden tesbit ederim. Yazarın demek istediği en iyi seklide, hangi noktalar dikkat edilerek değerlendirilebilecektir, ona bakarım. Bir sahneye koyucu için yalnız elindeki esere bakmak yetmez. Eser kadar teknik imkanları da gözönünde tutmak gerekir. Eserin oynanacağı sahnenin başlıbaşına önemi vardır. Sahnenin büyüklüğüne, küçüklüğüne göre bir eserin mizansenini âyarlamak gerekir. Sonra kadroma bakarım. Kimler oynıyacak o oyunda? Oyuncuların yeteneklerini bilmek, ölçmek, bir sahneye koyucunun çalışmaları arasındadır. Aksamayan bir düzen içinde eserin oynanması, oyuncunun yeteneklerine uygun, o yetenekleri zorlamayan, üstüne çıkmayan bir çalışmayı gerektirir. Yâni, sahneye koyucunun çalışmaları, elindeki imkânlarla sınırlıdır. Yalnız bunlar da değil. Bir de işin dekoratörle olan yanı vardır. Işıkçıyla olan yanı vardır. Aksesuvar yanı vardır. Bütün bunları ayrı ayrı, bir bir, en ince ayrıntılarına kadar sahneye koyucunun düşünmesi biçimlendirmesi gerekir. Oyuncu, sahneye koyucudan her seferinde yeni bir şey bekler. Oyuncuyla sahneye koyucu arasındaki ilişki çok önemlidir. Eğer oyuncu, şöyle bir durumda sunu ya da bunu yaptırır diye bir önyargıya varacak olursa, başarılı bir reji yapmak mümkün olmaz. Çalışmalardan, beklenilen verim alınmaz. Sahneye koyuca, oyuncuya adım adım, her oyunda ayrı bir yenilik, değişiklik sunmak zorundadır. Bir eser, önce okuma provasıyla başlar. Eserin, ilkin rol sahiplerince değil de sahneye koyucu tarafından okunmasını tercih ederim. Hiç olmazsa bir kişi tarafından. Bunun önemi vardır. Bu provalarda oyuncuların, rollerinin imkânlarına, atmosferine girmesine çalışırım. Tabii, bütün sübjektif ve objektif yanlarım dikkate alarak... Sonra kitap elde, sahne çalışmaları başlar. Oyuncu, bu çalışmalarda yapacağı bütün işleri elindeki kitaba not eder. Rolünü ezberlerken banları da ezberlemek zorundadır. Her gün ayrı bir nokta üzerinde dururum. Yâni, Ur gün vurgular üzerinde durmuşsam, o gün bir de hareketler mimikler üzerinde durmam, ertesi günün işidir o. Böylece oyuncu rolüne adım adım alışır. Rolünü benimser, sever. Sonra üç günlük bir ara. Herkes rolünü ebzerliyecektir. Ezberden sonra başlıyan çalışmaların dekorlu dekorsuz, kostümlü kostümsüz olanları vardır."

Mahir Canovanın bir de şikâyeti var. Diyor ki: "Değişik rejisörlerle, değişik sahnelerde çalışan oyuncuları bir birlik altına almak, onlarla çalışmak zor oluyor. Oyuncu Ur o rejisörün. bir bu rejisörün elinde ayrı biçimlere giriyor. Bunun sonucu "oyuncu - sahneye koyucu" mücadelesi Çıkıyor orta yere.."

Canova öğrenciliğinden bu yana Batıyla yakın ilişki kurmuş. Daha 1939 da Ertuğrul İlginle birlikte bir inceleme gezisi için Fransa, İngiltere ve Almanyaya gitmişler. 1950 de Fransayla aramızda uygulanan "Paris de Bosphore- Boğaziçi Armağam"nı kazanmış, Fransada üç ay kalmış. 1954 de Fransa ve Almanya üzerinden İngiltereye gitmiş. Bir yıl "Aktör ve Rejisörler Kursu"na katılmış. 957 - 58 de aynı kursa İngiliz Kültür Heyetinin davetlisi olarak gitmiş, 3 ay kalmış. Aynı yılın sonunda Kanada Hükümeti burs vermiş, bir yıl da Kanadada tiyatro ve televizyon çalışmalarına katılmış. Aynı zamanda Shakespeare Festivalinde bulunmuş. 1958 da Türkiyeye dönmüş. Böylece Batı dünyasının tiyatro çalışmalarını, gelişimini yalandan izlemek, bunlardan yararlanmak imkanlarını elde etmiş. Bunun, çalışmalarında, sanatını uygulamasında büyük etkisi oluyor tabii..

"Çalışmalarınızda sizi en az yoran, ya da dilediğiniz, düşündüğünüz yönteme kolaylıkla uyup, iştediğiniz sonucu almanızı sağlyan oyuncular kimlerdir?" diye soruyorum. Hemen cevaplandırıyor: "Yıldız" diyor. "Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Kartal Tibet, Bozkurt Karne.." Biraz durduktan sonra da ekliyor: "Birlikte çalıştığımız sıralarda Cüneyt Gökçer.. Bizim Şehirde, Yanlışlıklar Komedisinde, Cyrano ve Bergerac'da.." Başka bir soru yöneltiyorum: "Son yıllarınız gerçi memleket dışında geçti ama, geldiğinizden bu yana az eser sahneye koydunuz. Neden?" Piposunu ağzından çıkarıp bakıyor. Dikkatlice. "Benim tembelliğimden değil herhalde" diye gülümsüyor. Üstelemiyorum!

Mahir Canovanın bugünedek -radyo dışında- sahneye koduğu eserlerden "reji" olarak en çok beğendiklerini de soruyorum. "İlk enerim Yanlışlıklar Komedisi" diyor ve ekliyor: "Biraz kendi kusurlarımı bilmekle beraber Finten, Gölgeler, Köşebaşı, Kadınlar, Arasında, Ölü Kraliçe.."

Mahir Canova, bu yılın içinde kurulan Meydan Sahnesinin de sahneye koyuculuğunu yapıyor. O konuda konuşuyoruz. Devlet Tiyatrosundan ayrılan genç oyuncular konusunda düşüncelerini söylüyor: "Onlara evlenmiş çocuklarımız gibi bakmamız gerek.." diyor. Meydan Sahnesi bir turne hazırlığı içinde. Canovayı bu hazırlığın yoğun çalışması içinden çıkarıp da konuştum. Saatine bakıyor: 21... Kalkıyoruz. "Gidip daha çalışmamız lâzım" diyor..

T İ Y A T R O

Ankara

Bilanço

15 mayısta kapanan 1960 - 61 mevsiminin Devlet Tiyatrosunun payına düsen sanat faaliyeti grafiği dikkate değer rakamlara yükselmek - tedir. Tiyatro idaresinin resmi kayıtlarına göre, yedi buçuk ay devam eden bu faaliyetin bilançosu şudur: 421 bin 522 seyircinin 1 milyon 736 bin 75 lira 50 kuruş ödeyerek seyretmiş olduğu temsillerin, umumî yekûnu, Ankaradaki 5 sahnede -ve diğer 7 vilâyette- 1622'yi bulmuştur. Bu 1622 temsilde sahneye konulup oynanan yeni eserler: 7'si telif, 10'u tercûme, 2'si opera, 2'si operet, 1'i bale olmak üzere 22'yi bulmaktadır. Ayrıca 2 opera, 5 tercüme piyes Ankara, İzmir ve Bursa sahnelerinde yeniden sahneye konularak -yeni dekor, kostüm ve rejilerle- tekrarlanmıştır.

Yedi buçuk aylık bir mevsim.içinde, müzikli ve müziksiz olmak üzere 22'si yeni 7'si evvelce oynanmış 29 Çeşitli eserle 1622 temsil! Bu, devlet Tiyatrosu sahnelerinin bugüne kadar Sanat faaliyeti grafiğinin kaydettiği en yüksek rakamdır ve buna 27 Mayıs İhtilâlinin 1. yıldönümü şerefine Ankarada yeniden sahneye konulan ve şimdi doğu illerimizi dolaşmakta olan Ahmet Kutsi Tecerin "Köroğlu" destanı temsilleriyle 20 Temmuzdan 20 Eylüle kadar İzmir Fuarı açık hava tiyatrosunda verilecek temsiller dahil değildir.

27 Mayıs temsilleri

27 Mayıs İhtilâlinin 1. yıldönümünü kutlamak üzere yurdun her tarafında verilen temsillerde İstanbul sahneleri mevsimin son eserlerini tekrarlamakla yetinirlerken Devlet Tiyatrosu, çok isabetli bir hareketle, günün ruh ve mânasını en iyi aksettirecek bir eseri repertuvarında. hazır bulmuş ve onu yeni bir dekor ve reji, yeni bir rol dağıtımı ile yeniden haftalarca üzerinde çalışarak tekrar sahneye çıkarmak zahmetinden çekinmemiştir. Devlet Tiyatrosu bu zahmetinin mükâfatım da M. B. K. hin aldığı bir teşekkür mektubunun samimi ve hararetli ifadesinde bulmuştur.

Bu eser, Ahmet Kutsi Tecerin' "Köroğlu"sudur ve şimdi, M. B. K. nin tiyatrodan mahrum yaşayan şehirlerimiz halkına, İhtilâlin ilk yıldönümü hediyesi olarak, Doğu Anadoluyu dolaşmaktadır,

Devlet Tiyatrosu sanatkârlarının büyük otobüslerle yaptıkları bu vurtici turnesinin 170 bin lira tutan umumî masrafları M. B. K. nce sağlanan munzam bir ödenekle karşılanmış, sanatkârların otel ve yiyecek masraflarını da uğradıkları vilâyetler üzerine almışlardır. Devlet Tiyatrosunun adları geçen vilâyetlerde verdiği temsilleri halk davetiyelerle ve parasız olarak seyretmektedir.

Moskova seyahati

Geçen ayın ortalarında, Sovyet hükümetinin resmi daveti üzerine, Rus tiyatro ve operalarıyla sanat müesseselerini gezip görmek ve Moskovadaki Mali tiyatrosunda verilecek "Kral Lear" temsiline Türkçe oynayarak iştirak etmek üzere Rusyaya hareket etmiş olan Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü aktör ve rejisör Cüneyt Gökçer ile kendisine rekafat eden Ertuğrul ilgin geçen hafta yurdumuza dönmüşlerdir.

Sanatkârlarımız 11 gün kaldıkları Rusyada Moskova, Leningrad ve Baku şehirlerindeki tiyatro, opera konservatuar ve bale okullarını ziyaret etmişler, birçok temsilde hazır bulunmuşlar ve tanınmış bazı Sovyet tiyatro ve sanat adamlarıyla tanışmışlardır.

Moskovada, 'Sovyet meslekdaşlarıyla verecekleri Shakespeare'in "Kral Lear" temsiline gelince, sanatkârlarımız, bazı formalitelerin tamamlanması geciktiğinden, tesbit edilmiş olan tarih geçtikten sonra Moskovaya hareket edebildikleri için bu temsil gerçekleştirilememiştir. "Kral Leâr"i, oynıyan grup o sırada temsil süresini tamamlamış ve Moskovadan ayrılarak turneye çıkmış bulunuyordu. Bununla beraber Sovyet Kültür bakanlığı ileri gelenleri Cüneyt Gökçelin bu defa gerçekleştirilemeyen "Kral Lear" temsiline katılmak üzere önümüzdeki mevtim tekrar Rusyaya davet edileceğini ve kendisini sahnelerine çıkmış görmekten büyük memnuniyet duyacaklarını ifade etmişlerdir.

Gökçen ve İlgin seyyahlar

Bilindiği gibi sanatkârlarımızdan Cüneyt Gökçer bu eserde başrol olan Lear'i, Ertuğrul İlgin de efendisinin yanından ayrılmıyan ve kendisiyle usun birçok meclisleri olan Soytarıyı oynamakla temayüz etmişlerdir.

Sofya ziyareti

Sanatkârlarımız, Moskova dönüşü, Şeref Gürsoyun da kendilerine katılmasıyla, Sofyada -Bulgar hükümetinin davetlisi olarak- dört *gün* kalmışlar ve Bulgar tiyatrolarını gezip görmüşlerdir.

Fakat kendilerine, Ankaradan uçakla hareket ederek iltihak eden Şeref Gürsoyun seyahati hayli sürprizli olmuştur. Atinadan Sofyaya uçmak üzere bindiği Rumen uçağı, hava muhalefeti yüzünden, Sofyaya iniş yapamayınca, sevimli Şeref Gürsoy Bükreşe kadar yolculuğunu uzatmak zorunda kalmış ve Bükreşe iki gün uçak beklediktin sonra Sofyadaki arkadaşlarına ulaşabilmiştir.

Kıbrıs ve Atina turneleri

Devlet Tiyatrosu 15 - 20 Temmuz arasında Kıbrısa gidecek ve Girnede, Girne Kalesi içindeki açıkhava tiyatrosunda tertip edilen Milletlerarası Tiyatro Festivaline katılacaktır. Devlet Tiyatrosu, Girne Festivalinde "Köroğlu" ve "Kral Oidipus"u temsil edecektir.

Öte yandan Devlet Tiyatrosu 20 - 30 Eylül tarihleri arasında Atinaya da giderek Herodus Atticus açıkhava tiyatrosunda iki temsil vermeğe hasırlanmaktadır. Bu konuda dost ve komşu Yunanistanla bir pren sip anlaşmasına varılmıştır. Atinada verilecek temsillerden biri "Kral Oidipus", öbürü de bir telif eser olacaktır.

İzmir Fuar temsilleri

Devlet Tiyatrosunun bu yıl İzmir Fuarı Açıkhava Tiyatrosunda. 20 Temmuz - 20 Eylül arasında vereceği temsillerde hangi eserlerin oynanacağı belli olmuştur. Bunlar, ikişer hafta afişte kalmak Üzere, sırasıyla şu piyesler olacaktır: "Cardaş Fürstin". "Büyük Jüstinyen", ''Köroğlü'' ve "İkiz Kardeşim David,"

F E N

Feza

Bir benzerlik

Bir asırdan az önce, 1865 yılında Fransada, enteresan olduğu kadar geleceğe ışık tutan bir kitap satışa çıkarılmıştı. Bu eser, yazarının ilk eseri değildi. Adamın eserlerinin hepsi bunun gibi henüz o tarihlerde insanlığın bilmediği, görmediği leylerden, inanılmaz gibi görünen olaylardan bahsediyordu. Tabii bütün bunlar o samanlar "Çoçuk Edebiyatı" nın şaheserleri sayılıyor, adamdaki bu hayal zenginliğinin sadece çocukları eğlendirmeğe yaradığı sanılıyordu.

Adamın adı Jules Verne, yeni eseri de "De la Terre â la Lune" İdi. Hiç'şüphe yoktur ki. adamın kendisi bile 95 yıl sonra tasavvurlarının gerçekleşeceğini aklının ucundan geçirmemişti. Ömrü müsaade etse de bu günlere erişseydi, mesela "Deniz altında 20 bin fersah" adlı eserindeki Nautilus'un, "Arzdan Aya Seyahat" daki feza yolculuğunun artık gündelik olaylar haline geldiğini görseydi, kimbilir bir romancı olarak ne kadar üzülürdü!..

Jules Verne'in o yıl yayınlanan eseri "Arzdan Aya Seyahat" bilhassa astronot Shepard'ın feza uçuşu ile çok dikkate değer bir yakınlık göstermektedir. Verne'in romanında anlatılan Florida yarımadasının üzerindeki atış mahalli, verilen tarife göre, Amerikanın İlk feza adamının atıldığı Çape Canaveral'a ancak 160 kilometre uzaktadır. Aslında Amerikalılar feza denemelerini yapmak üzere bir yer seçerken herhalde Jules Verne'in romanından İlham almış değillerdi. Teknik gerek çeler bu yerin seçilmesine sebep olmuştur.

Modern yarışçılar

Cape Canaveral adi, son yılların ajans bültenlerinde en çok geçen adlardan biridir. Son haftaların olayını teşkil eden Amerikalıların feza uçuşuna sahne olduğu için, bilhassa tanınmıştır. Florida sahillerinin *güz* alabildiğine uzanan dümdüz kumluklarında bir zamanlar otomobil yarışçıları sürat rekorları kırmışlardı. Şimdi de Amerikalıların feza tekneleri aynı yerde Sovyetlerinkilerle boy ölçüşmektedir. Ruslar deneylerini tirajların ötesindeki yeri bile gizli tutulan roket rampalarında tam bir esrar perdesinin arkasında* yürütürlerken, Amerikalılar en basit ve başarısız denemeyi bile basın radyo, hattâ televizyonla halkın önüne sermekten çekinmemektedirler. Bu yüzden Sovyetler sâdece başarıya ulaşmış neticelerden dünyaya şişirilmiş haberler verirlerken; Amerikalılar eh küçük bir başarısızlık için halk oyundan kötü puvanlar almağa katlanmak zorundadırlar.

Son iki feza yolculuğu birbiriyle karşılaştırılacak olursa, ilk bakışta Sovyetlerin denemesi üstün görünmektedir. Bir kere, feza kapsüllerini atan roketler bakımından Gagarini yörüngesine yerleştiren roketler sistemi daha gelişmiş ve daha kuvvetlidir. Roketler sistemi en azından üç, hattâ dört roket kademesinden meydana gelmektedir. Gerçeklen yer yuvarlağı etrafında bir kapsü lü peyk haline getirebilmek için önce peyk haline getirebilmek için önce yerden belirli bir hızla belirli bir yükseklişe kadar gönderilmesi, sonra da o yükseklikte yar yuvarlağına paralel bir itme kuvveti tatbik edilerek kritik bir hızla -kurtulma hızıyla- yer etrafında dönmesinin sağlanması şarttır. Bu işlemler ancak üç ayrı roket yardımıyla yapılabilmektedir: Roketler birbiri arkasından hareke te geçecek şekilde ucuca tesbit edilmekte, İşi biten roketin beyhude ağırlık teşkil eden gövdesi sistemden ayrılarak düşmektedir.

Gagarinin yeryüzü etrafındaki uçuşu sırasında 89 dakika sureyle bir peyk durumuna gelmesi, onun vücuduna tesir eden merkez kaç kuvvetin o yükseklikteki yerçekimiyle dengede olması sayesindedir. Şu halde bu sürede adam kendisini yerçekiminin tesirinden kurtulmuş gibi hissetmiştir. Amerikalıların yaptığı denemede ise, ağırlıksızlık olayı sâdece beş dakika sürmüştür. Zaten denemenin şekil bir balistik atıştan İbarettir.

Her iki denemede gönderilen kapsüllerin ağırlıkları arasındaki fark da Amerikalıların aleyhinedir. Shepard'ın 185 kilometre yükselmiş Shepard'ın 185 kilometre yükselmiş olmasına karşılık Gagarin 308 kilometreye çıkmıştır. Yer üzerinde 250 kilometreden sonra hava yoğunluğu hemen hemen sıfıra eriştiğine göre, denemenin büyük kısmı fasa içerisinde geçmiştir. Sovyetlerin bu başarısını herşeyden önce roketler alanındaki stratejilerine bağlamak gerektir.

Amerikalılar ise başlangıçta büyük roketler yapmaktan çok, araştırma gayesine elverişli küçük roketlerle çalışmağı tercih etmişlerdir. Bu yüzden onların 680 tonluk İtme kuvvetini haiz olacak SATURN roketinin inşasına girişmeleri ancak feza yarışını Sovyetlere kaptırdıklarım anladıktan sonra olmuştur.

ikinci bir nokta, fezaya insan gönderme işinin prestij yönünden sağlayacağı faydanın Amerikalılarca uzun saman anlaşılamamış oluşudur. Amerikalılar, fezaya elbiseleri ve yardımcı techizatıyla beraber ağırlığı birkaç yüz kilogram tutan bir insan göndermektense çok daha hafif olarak İmâl edilebilen ölçü âletleri veya fotoğraf makineleri göndermeği ' tercih etmişlerdir. Gerçekten herhangi bir komşu gezegene veya Aya inilmediği müddetçe insanın hasselerinden faydalanılmasına lüzum da yoktur. Çünkü aletler istenilen bilgileri İnsandan çok daha doğru ve çabuk olarak verebilmektedir. Ancak gezegenlerin üzerine inmek suretiyle yapılacak bir feza yolculuğunda insanın'edindiği intibaların önemi vardır.

KİTAPLAR

Sosyalizm Nedir?

(Derleyen: Attila Tokatlı. Düşün Yayınevi, İstanbul Tan Matbaası, 1961, 136 sayfa 300 kuruş)

Yayınları arasında daha çok güldürücü eserlere yer veren Düşün Yayınevi, bu kere ciddi bir konuya el atmış. Son yıllarda hemen herkesin adını ettiği, ama tam olarak ne olduğunu bu memlekette pek az insanın bildiği bir siyasi doktrini, sosyalizmi, okuyucularına anlatmak istemiş. Bunun için de Attilâ Tokatlı adlı yazarım seferber etmiş.

Attila Tokatlı işini son derece ciddi tutmuş. Bir hayli kitap karıştırmış. Dünya literatüründe sosyalizme ait ne kadar ünlü eser varsa incelemiş-, sonra oturup bunlardan bir senteze varmış ve ortaya "Sosyalizm Nedir?" adlı eseri çıkarmış. Doğrusu, insan kitabı görüp, adım okuyunca seviniyor. Sosyalizm, sosyalizm... Bu, muz gibi, ne niyetine yenirse O tadı veren kelimenin ardında yatan gerçek nedir? Kitabın adı, okuyucuya, bu sorunun büyük bir açıklıkla cevaplandırılacağı kanısını veriyor. Öyle ya, en aşırısından faşisti de, başı sıkıştığında "ben sosyalistim" deyip çıkıyor, komünisti de... Ama biri nasyonal sosyalistmiş, biri materyalist sosyalist. Her iki taraf da aslında sosyalizm kelimesinin arkasına saklanmıyor mu? Bu kelimenin memleketimizde faşist kelimesinden de, komünist kelimesinden de daha az tehlikeli olduğunu bilmiyorlar mı? O halde, "Sosyalizm Nedir?" adlı kitapta gerçek sosyalizmin tam bir tanımı yapılırsa, kitabın oyucuları bundan böyle sosyalizmin ardına gizlenmek isteyen başkalarının niyetlerini hemen anlayabilirler demektir. İnsan, Tokatlının kitabını bu niyetle okumaya başlıyor. Düşün Yayınevi daha çok halka, çoğunluğa hitap eden bir yayınevi. Okuyucularından ne çok âlim olmalarım, ne de çok kalifiye olmalarını istiyor. Herhalde, Attilâ Tokatlının hazırladığı eser de bu ölçü içinde hazırlanmıştır diye düşünüyorsunuz. Nitekim, kitabın başındaki önsöz de bu umudu uyandırıyor. Açık, samimi bir dil. Herkesin anlayabileceği bir tanıtma. Ama gelin de bundan sonra kitabın aslına bir girin. Sökebilene aşkolsun! Bir kere Attilâ Tokatlı öz türkçe meraklısın. Öz türkçesi olmak,

artık günümüz için kaçınılmaz bir zorunluluk. Elbette ki "okul" varken "mektep" diye yazmıyacağız. Elbette ki "üçgen" dururken "müselles"i kullanmayacağız. Hatta "toplum" varken "cemiyet" lafını etmiyeceğiz. Ama bir kitabevinin, halka hitap ettiğini iddia eden bir kitabevinin va o kitabevine göre eser hazırlayan bir insanın da dikkat etmesi gereken bir takım şeyler vardır. Eğer öz türkçecilik diye, zaten aslında çetin olan bir konuyu anlatırken, bir takım alışılmamış zorlama kelimeler kullanılır, hattâ bunlar da yerli yerinde, tatlı bir şekilde kullanılmazsa, yazılan kitabı kimse okumaz. Okusa anlamaz. Belki okuyanların içinde üç-beş kişi kendini sıkar ve anlar ama, bütün bir okuyucu kalabalığım aynı şekilde yokuşa koşmak niye?

Düşün Yayınevinin niyeti gayet yerinde. Sosyalizmin ne olup ne olmadığım artık bu memlekette herkese anlatmak gerek. Orta öğretimini şöyle böyle yapmış bir insan bile sosyalizmin ne mene şey olduğunu bilmeli, bu doktrin hakkında fikir sahibi olmalıdır. Politikacılar sosyalizmin lâfın- eder, ilim adamı sosyalizmin lâfım eder, devlet adamı **sosyalizmin lafını eder okulda Öğretmenler sosyalizmin lâfını ederlerken, bütün dünya sosyalizme doğru kayarken, elbette ki sosyalizmin ne olduğunu, ana hatları ile ve doğru bir şekilde orta seviyeli bir vatandaş da bilmeli, öğrenmelidir. Bu bakımdan, Düşün. Yayınevini kutlamak gerek. Kutlamak gerek' ama, Düşün Yayınevinin çıkardığı kitaptan bunu öğrenmek mümkün değil. Bir defa meseleler, bu kitapta basit, kolay anlaşılır hale getirilmemiş. Dünyanın sayılı toplumcularının sosyalizm konusundaki görüşleri kelime kelime alınmış, dilimize çevrilmiş, sonra da bu çeviri üzerinde Osmanlıca olan kelimelerin yerine Türk Dil Kurumunun sözlüğünden bir takım karşılıklar aranıp konulmuş. Dolayısıyla ortaya, öz olarak ağır değilse bile, orta seviyeli vatandaş için anlaşılması güç, biçim olarak da, zavallı bir türkçe ile yazılmış, meselâ bir Ataç türkçesi, bir Sabahattin Eyüboğlu, hattâ, bir Nadir Nadi türkçesiyle bile karşılaştırılması mümkün olmıyacak kadar kötü dilli bir eser çıkmış. Üstelik eserin adına da "Sosyalizm Nedir?" denmiş. İnsaf edilsin, bu kitabı kim okuyacak ve ne anlıyacak da, sosyalizmi Öğrenecek?..**

Velhasıl, Düşün Yayınevinin çabasına da, parasına da, emeğine de yazik olmuş.

Filmcilik

Pinokyo'dan sonra

Canlı resimler ustası Jirl Trnka, kişisel sinemayı en ileri noktasına ulaştırmıştır. Tek başına yarattığı bir dünyayı, bir kaç yardımcısıyla birlikte hep ileri götürmeye çalışan Trnka, çağımız sinemasında pek az kimsenin gerçekleştirdiği bir şeyi başarmıştır: Film yapıcısının eserine olan mutlak üstünlüğü!

Jiri Trnka, seyirciye küçücük görünen dünyasında, sinemaya üç büyük yenilik getirmiştir. Her film-, de rastlanan senaryo ve montajın dışında, Çek sinemacısı, kuklalarım elleriyle yapar, dekor ve aksesuarı hazırlar, birer resim veya kukladan başka bir şey olmayan kişilerini teker teker canlandırır, harekete getirir. Bu, aslında aktörün, rejisör tarafından idare edilmesinden başka şey değildir. Ama, Trnka'mn kişilerinin idaresi, yaşayan aktörlerin idaresinden çok dana güçtür. Trnka, her hangi bir rejisörden farklı Olarak, filminin her şeyini tek başına yaratmak sorundadır. Walt Disney*-in açtığı canlı resim çığırım devam ettiren her sanatçı da Trnka gibi büyük bir yaratıra güce sahip olmak sorundadır. Ama, onun gibi gerçek konuları kuklalara oynatmayı başaran bir sinemacı henüz-çıkmamıştır.

Bundan onbeş yıl kadar önce, canlı resimle uğraşan sinemacıların el attığı konuların dar bir çerçeveye sığdırılmış olduğu söylenirdi. Trnka bu sınırları çok genişletmiştir. Canlı sinemayı çeviren bu sınırın nasıl genişlediği, sanatçının "Çek Destanları" ve "Bir Düş" adlı filmlerinde inanılmayacak şekilde ortaya çıkmaktadır. Trnka'mn, kuklalarla çevirdiği filmlerin konuları çeşitlidir. "Çayır Türküsü" bir western'i andırır, "Çek Yılı" feza yarışından bahseder, "Çek Destanları" Çekoslavakyada dilden dile dolasan eski efsanelerin hikayesidir. "Bülbül ve Çin İmparatoru" tanınmış bir Çin masalını anlatır, "Bayaya" ise, bir Orta Çag hikâyesinden başka bir şey değildir. Trnka, filmlerinde kendinden başkasına güvenmez. Hiç kimsenin de onu etkilediği sezilmemiştir. Filmlerini tek başına yarattığından, bunların her biri, bir öncekinden daha iyidir. Teknik yönünden, Trnka her filminde biraz daha ilerlemeyi bilmiştir. !"Sirk" adlı filminde kartondan kesilmiş tiplerden faydalanmış, -papier decoupe-, "Yaylı Adam"da ise, gerçek dekorlar üzerine resim yaparak çalışmıştır. "Armağan" da, canlı resimle birlikte tabiattan da faydalanmış, daha sonra çevirdiği filmlerde ise kuklaları kullanmaya başlamıştır;

Sinemaya giriş

Trnka, "alaydan yetişme" deyimiyle gösterilecek bir sinemacı değildir. Gerçek işi, ressamlık ve kuklacılıktır. Resim türünün çeşitli dallarında değerini kabul ettirdikten sonra 35 yaşında sinema ile uğraşmaya başlamıştır. Ancak, 36 yaşına kadar ortaya çıkardığı eserleri de yabana atmamak gerekir. Trnka, resim alanında birbirinden çok farklı ressamlar tarafından etkilenmiş, Rönesans ressamlarından sürrealistlere kadar her sanatçının üzerinde durmuştur. Bu bakımdan, Trnka'nın sanatı, bütün gelmiş geçmiş ressamların bir insanda toplanmış hali sayılabilir. Oniki yaşında ilk kuklasını yapsa Trnka, daha o zaman üstün başarı göstermiştir. On yıl sonra, ortaya çıkaracağı kukla koleksiyonu pek çok kişiyi şaşırtacaktır.

Gerçek ve kuklalar

Kuklalardan faydalanarak çevrilmiş filmlerin, canlı resimden çok daha büyük bir inandırma gücü vardır. Canlı resmin dümdüz dünyası, çocuk masallarından başka şeylerin anlatılmasına pek fırsat vermez. Trnka'nın kukla ile çevrilmiş filmlerinin ise seyirci üzerindeki etkisi çok daha başkadır. Çünkü kukla, boşlukta hareket etme gücü ile, canlı resimin dümdüz dünyasından ayrılmakta ve filme gerçek havasım verebilmektedir.

Her filmindeki kişilere göre kuklalarını elleriyle yapan Trnka'nın bu cansız aktörleri gerçeğe çek benzediğinden, seyirci üzerindeki etkisi canlı resimden çok farklı olmamaktadır. Ayrıca, Trnka sadece hareket gücünden faydalanmış ve kuklalı filmlerinden konuşmayı kaldırmıştır. Böylece hareket sanatı veya pandomimaya, ünlü Çek sinemacısı sayesinde başarılı bir dönüş olmuştur.

Kuklalarım istediği gibi idare eden Trnka'nın filmlerinde büyük bir hareket göze çarpar. Trnka, kuklalı harp sahneleri yaratmayı bile başarmıştır. Kukla üstünlüğünün yanısıra, Trnka çok iyi bir rejisördür. Mizansen tekniği kusursuzdur.

Operanın başaramadığını yapmak

Opara sanatı, tiyatro ila müziği birleştirmek isteyerek ortaya çıkmış, fakat bunda hiç başarı kazanamamıştır. Bazı müzikal filmlerde de görülen bu deneme, Trnka'nın, "Bir Yaz Gecesi Rüyası", "Eski Çek Destanları" adlı eserlerinde tam bir başarıya ulaşmıştır. Bu filmlerde iki değil, çok daha fazla sanat kolu bir, araya gelmektedir. Resim, heykel, müzik, dans, edebiyat, şiir, onun film lerinde büyük bir ustalıkla toplanmaktadır. Bunda, Trnka'nın olduğu kadar, yardımcılarının da büyük rolleri bulunduğunu unutmamak gerekir. Sayısı pek az olan bu yardımcılarla Jiri Trnka arasında büyük bir, anlaşma havası görülür. Zaten onlar, birer yardıma değil, ustaları gibi birer film yapıcısıdırlar. En ünlü ikisi Bretislav Pojar ve Jeri Brdecka, tek başlarına yaptıkları filmlerle de tanınmışlardır. En başarılı yardımcısı olan Pojar, "Küçük Semsiye" ve "Şarkı ve Aslan" filmlerinde çok büyük bir başarı kazanmıştır.

Diğer bir yardımcı. Vaclav Trojan başlıbaşına bir değerdir. Sinema sanatının bu en başarılı bestecisi Trnka'nın filmlerinin hepsinde çalışmıştır.

Birçok eleştirmecinin sinemadan ayrı bir sanat olarak kabul ettiği ve bu yüzden de savsakladığı Trnka'mn kukla filmleri, aslında gözden uzak tutulmaması gereken büyük sanat eserleridir.

Eserleri

24 Şubat 1912 yılında Pilsen'de doğan Jiri Trnka, çok genç yaşta, ünlü Çekoslovak kuklacısı Josef Skupa'nın dikkatini çekmiştir. Pilsen lisesinde resim öğretmeni olan Skupa öğrencisine kukla sanatının bütün inceliklerini öğretmiş ve onu yetiştirmiştir.

1932 - 35 yılları arasında Prag Güzel Sanatlar Akademisine devam eden Trnka, Skupa'nın kukla tiyatrosu ile de yabancı ülkelerden bir kaçına uğramış, Stockholm, Leipzig ve Prag'da resimlerin sergilemiştir. Bu arada kitap resimlemeye de başlamış, ayrıca Çek basınında yer alan karikatürleri dikkat çekmiştir. 1939 yılında Prag'da büyük bir sergi açmış, harp yıllarında da, Grinin ve Andersen'in masal kitaplarını resimleyerek büyük ün kazanmışta. Bu arada Küçük Ayı Mircha'yı da yaratan Trnka, kahramanının serüvenlerini anlatan bir kaç ciltlik kitap resimlemiştir. Millî Tiyatronun da dekoratörlüğünü üzerine alan Trnka,. "J. Trnka Kukla Tiyatrosu"nu da bu arada kurmuş ve bir atfen devam ettirmiştir. Çekoslovakyanm komünist* 1er eline geçmesinden önce de, iki canlı, resim - film çevirmiştir.

1946 yılında Barrandov canlı resim stüdyosunun başına getirilen Trnka, "Ayı Mircha" filmini kuklalarla hemen gerçekleştirmiş ve bu arada dört film -canlı resim- çevirmiştir. 1947 Venedik ve Brüksel film festivallerinde armağan kazanan "Çek Yılı", "Kermes" filmlerinin birinci bölümlerini bitirmiştir. "Büyükbaba Pancar Dikiyor" ve "Hayvanlarla Haydutlar" filmleri, onun ilk canlı resim -cartoon- örneklerindendir. Gene 1946 yılında ortaya çıkan. "Armağan", canlı resim tekniğinde bir bomba gibi patlamış, o güne kadar alışılagelmiş bütün kuralları altüst etmiştir. Ünlü eseri, siyah - beyaz olarak yapılan "Yaylı Adam", Trnka'nın tek renksiz .filmi olup, İkinci Cihan Harbinde Çek halkının gizli çalışmalarım anlatmaktadır. Küçük bir ocakçının, Nazi subaylarını alt edişi, bu filmde büyük bir başarıyla gerçekleştirilmiştir. Filmin kişileri canlı resimlerdir ama, dekor olarak Prag şehrinin sokakları alınmış, böylece "gerçek sinema - canlı resim" birleşimi sağlanmıştır. 1947 de yapılan "Çek Yılı" uzun metrajlı ilk kukla filmidir. Filmde Çekoslavak halk danslarından ve şarkılarından büyük ölçüde faydalanılmıştır. "Bülbül ve Çin Hakanı" filmi, gene uzun metrajlı bir kukla filmidir. Konusu bir masaldan alınan " bu film için, Trnka, eliyle resimlediği Andersen masallarından bol bol örnek almıştır. 1949 da ortaya çıkan "Çayırın Türküsü", kısa metrajlı Trnka filmlerinin en tanınmışıdır. Kişiler büyük.bir ustalık ve gerçeğe yakınlıkla kuklalaştırılmıştır. Film bir western olup, attan düşme, silâhlı çarpışma, kovalama gibi, gerçek filmlerde güçlükle başarılan sahneler büyük bir ustalıkla Trnka tarafından kuklalarla gerçekleştirilmiştir. "Kontrbas'ın Hikâyesi" aynı yılda çıkarılmış, başarısız bir başka Trnka filmidir. "Prens Bayaya", 1950 de oynatılmış bir uzun metraj kukla filmidir. Bazı kişiler, bunu, Trnka'nın en güzel filmi olarak kabul ederler. Bu Orta Çağ masalı, usta sanatçı tarafından başarıyla sinemaya aktarılmıştır.

1951 yılında, "Şeytanın Değirmeni"nden sonra Trnka yeni bir türe el atmış ve "Sirk" filmini yapmıştır. Burada kartondan yapılmış kişilerle, çok beğenilen bir eser ortaya çıkarılmıştır. Trapezde sallanan akrobat, jonglör ve diğerleri "Sirk" filminin büyük başarı kazanmasını sağlamıştır, Gene aynı yıl Trnka, "Altın Balık" adlı bir "pastel - film" yapmıştır. Bunu 1953 de yaptığı bir filmde deneyen Trnka, aynı yıl yeni bir uzun metrajlı kukla filmi olan "Eski Çek Destanları"nı ortaya çıkarmıştır. Çek halkının Bohemyaya, patrik Cech idaresinde getirilişinden başlıyan film, Çekoslovakyanın tarihini anlatmaktadır. Sinema sanatında, İlk destan filmi de böylece Trnka tarafından yapılmış olmaktadır.

Jiri Trnka'nın ünlü eserlerinden '"Yiğit Asker Chveik", 1954.- 55 yıllarının ürünüdür. Asker Chveik'in Birinci Cihan Harbindeki serüvenlerini anlatmaktadır. Film kukla ve karton adamlarla yapılmıştır. Trnka, bundan sonra UNESCO ile ilgili bir film çevirmiş, son olarak da, ünlü İngiliz yazarı William Shakespeare'in "Bir Yaz Gecesi Rüyası"m, kuklalarla ve sinemaskop olarak gerçekleştirmiştir. 1958 de çevrilen filmin, nedense, 1959 Cannes festivalinde soğuk karşılandığını daha önce de söylemiştik.

Önümüzdeki yıllarda çıkaracağı her filmin, üstün basarı kazanacağı şimdiden bilinen Trnka, ayrıca bir kaç filmin de artistik direktörlüğünü yapmış, dekorlarını çizmiştir.

KÖYDE
ŞEHİRDE
HERYERDE HERZAMAN
ZİRAAT BANKASI
1863

AVAKLI
Kalite Şarabı
Kalite
Şarabı
kut Damlası
AVAKLI
Kalite Şarabı
Kalite
nkaya Yıldız